10104131

Diac. Stef. Georgescu 23 Maiu/99.

ISTORIA

19/2

BISERICEASCA

A

ROMANILOR

PE SCURTU,

compusa

de

Arhiereul FILARET SCRIBAN

şi publicată

de

Arhiereul Iosif Bobulescu.

JASSY.

TIPOGRAFIA ADOLF BERMANN

Posesor, ***I. Codreanu.***

1871.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

10704131

Gânditam la ditele cele de demultu si de anii cei vecnici mi amu adus aminte,

Psalm 76. st. 5.

Se se scrie aceasta intru alt neam si norodulu ce se zideste va laudu pe Domnulu.

Psal. 101 st. 19.

Adusemiam aminte de dilile cele de demultu engetatamu la toate lucrurile tale, la faptele mâ-nilor tale amu gânditu.

Psat. 142. st, 5.

10104131

PREFATIA.

Creştinismulŭ este regeneraţiunea genuluĭ ominescŭ; elŭ prefăcu lumea veche in lumea nouă, şi pe omulŭ vechiŭ in omul noŭ, dupre tipulŭ şi asemănarea luĭ Iisus Hristosŭ.

Creatorul perfecţionând treptatŭ creatura sa, după implinirea timpuluĭ predestinatŭ pentru trecerea omenireĭ la o treaptâ maĭ perfectă, elŭ pe acelaşŭ cuvântŭ al seŭ prin *carele şi cerurile le intâri*, îlŭ trimisă şi se făcu omŭ, spre a servi de modelŭ conducătoriŭ la perfectibilitatea omenireĭ.

Puterea creatrice nu poate fi staţionară; perfectibilitatea este condiţiunea eĭ necesară; şi precum geologia probează treptata perfecţionare amundului fizicŭ, de asemenea religiunea probează treptata perfecţionaré amundului psihicŭ.—Paganismulŭ inzina şi adora materia, creştinismulŭ inzinează şi adorează spiritulŭ. Raţiunea divină carea creă pe omŭ trebui şi all perfecţiona.

De la inomenirea acestei raţiuni dăteadă şi istoria Bisericei creştine in genere.

Inceputulŭ deci a Istoriei bisericeşti îlŭ aflămŭ in Evanghelie, representată in persoana adóue surori: Martha şi Maria; cea intăia carea la *p*resentarea perfecţiunei intrupată —Domnulŭ nostru Iisus Hristos.—*Se ingrijă de multà slujbà*, iară cea adóua *şedind la picioarele luĭ Iisus Hristos şi ascultànd cuvăntul lui.* Iată Biserica de Apusŭ, iată biserica de Răsăritŭ.

Ce ne arată istoria la Martha de la Apus?

Ne arată Autodafee, ghilotine, resbele câte de 30 anĭ, revoluţiunĭ, Copernicĭ condemnaţi, Huşĭ arşĭ, Reformaţiĭ, shisme, confesiunĭ ridicule, volterismŭ, spinosismŭ şi infine o Francmasonie ce lucră la intunericŭ, şi o infailibilitate Eosforică.

Ce ne arată istoria la Maria de la Răsărit?

Ne arată consiliĭ şi consultaţiunĭ frăţăştĭ, biserici naţionale, federaţiune religioase, solidaritate intre popoarele orthodoxe, care chiar sub jugulŭ Cesarilorŭ păgănĭ staŭ la picioarele Crucei luĭ Iisus, ascultănd cuvăntul luĭ.

Această mumă regeneratrice infrăţindŭ pe Romănĭ in Dacia cu popoarele aborigine şi medjieşe le conservă existenţa lor naţională şi politică.—

Dacia luĭ Zamolxe deveni teritoriulŭ Tem-

plurilor lui Iisus Hristos, și Carpații se confederă cu Athonul, Sinaiulŭ și Libanulŭ.

Experiințele Seculiloru trecute sunt Augurii ce prevestescŭ Românilor Orthodoxi, că numai in confederațiunea Orthodoxiei este scăparea și mântuirea lor.

In zadar deci și cu pericol se inciarcă unii din acii educați in scóla Marthe. a abate pe Români de la seóla Marieĭ.

Asemine alunecare credŭ că se făcu din cauză că Românii nu avu până acum Istoria Bisericeĭ lor. Românii mireni își făcuse și Letopisețele și istoria lor politicească, când Clerul lor era lipsitŭ de istoria bisericească.

De un patrariŭ de secul eŭ mĕ ocup cu reperarea acestui mare defect; dar apoi ne aflând din trecutŭ nici un Letopisețu pentru Bisericile Românilor, se póte lesne intelege câte Bibliotece. câte Arhive. câți istorici. câte diare arheologice am trebuitŭ a consulta pentru intreprinderea mea.

Posedând, cu ajutoriul lui D-deŭ, unŭ materialŭ ca de 400 cóle, și văḑându-mĕ apropiet de bătrânețe, fără mijlócc de al pute publica, am socotit a face din elŭ un extractŭ, cu arătarea autorilor și a izvórelor care potŭ servi in

viitoriŭ de mare ajutoriŭ pentru un întreprindĕtoriŭ maĭ norocit de câtŭ mine.

Şi pentru publicarea acestŭĭ extract naţiuné şi Clerul român are a mulţĕmi Présfinţieĭ sale Arhiereului Iosif Bobulescu, care aŭ avut zelulŭ patrioticŭ şi religiosŭ, de a publica cu a sa cheltuélă, împreună cu istoria me generală bisericească.

Românilor şi cliricilor! Cetind acestŭ micŭ extractŭ istoricŭ, ţiceţi împreună cu profitŭ— împăratul :

Vĕdutu-s'aŭ umbletele (urmele) Tale D-ĕeule, umbletele D-ĕeuluĭ meŭ ale Imparatului celui din eei sfinţi.

Această mică rugăciune va uşura sufletele voastre şi a nevredniculuĭ ce aŭ fostŭ *glasulŭ ce strigă in pustie*!...

Arhiereul **Filaret Scriban.**

ISTORIA BISERICÉSCA
a Românilor in genere

PARTEA I.

Creştinàtatea in Dacia.

§ 1. *Inceputulŭ Creştinătâţeĭ in Dacia.*

Deşi nusâ póte cu essactitate hotârâ secolulŭ anume, in care s'aŭ introdusŭ creştinătatea in Dacia, totuşĭ aprocsimativŭ se póte afirma, câ ea aŭ fostŭ introdusâ. in ceĭ din tâĭ secolĭ a creştinâtâţeĭ. Apostolii şi discipulii lorŭ, furâ ceĭ intâĭ predicatorĭ a religieĭ creştine in Dacia şi sămânţa aruncată de eĭ se prinsâ aşa de bine, incâtŭ in timpulŭ luĭ Constantinŭ celŭ Mare, Dacia posseda şi Episcopate.

Dacia până la inceputulŭ secululuĭ al II după Hristosŭ, se numea Tracia. Să vedemŭ acum, ce ḑicŭ istoriciĭ despre introducerea creştinismuluĭ in Tracia, fiind că iĭ, iară mai cu samâ ceĭ Grecĭ, inţelegŭ sub Tracia şi pe Dacia:

Theodoritŭ ḑice câ, Apostolulŭ Pavelŭ. care aŭ predicatŭ in *Iliria*, introdusâ şi in Tracia cé intâiŭ lumină a creştinătâţeĭ.

Ieronimŭ, in tratatulŭ despre scriitoriĭ bisericeştĭ ḑice: că, „Andreiŭ fratele luĭ Petru, după mărturia

strămoşilorŭ noştrii, aŭ predicatŭ Evangelia D. nostru Is. Hris. Sciţilorŭ, Sogdianilor, Sachilorŭ, etc. Aice se inţelegŭ sciţii din sciţia micâ, caré se afla la gurele Dunăreĭ.

Sozomenŭ, amintindŭ maĭ intâiŭ câtŭ de multŭ şi de aspru aŭ fostŭ munciţi martirii in acestŭ pământŭ, ḑice.„ Acelŭ poporŭ possedă maĭ multe Oraşe şi Cetăţ avândŭ de capitală avutulŭ şi intinsulŭ Oraşŭ Thomii, care este situatŭ lângâ Mare şi vine in stânga celorŭ ceĭ plutescŭ spre pontulŭ Euxin. Pânĭ acumŭ aŭ fostŭ un obiceiŭ vechiŭ, ca bisericile din acea parte se aibă un Episcopŭ. „Pe lângâ acestea *Nicita Honiadŭ*, istoricŭ din secului al XIII, in tratatulŭ seŭ despre sinodulŭ din Niceea ḑice.„ Quum nordum omnibus civitatibus suis Obtigisset episcopus, eo factum est, ut plures id temporis, non convenerint. Provinciarum enim aliae unitantum parebant ut scithia et Russia, usque in hodiernum diem.“ De aice se vede câ Honiadŭ era incredinţatŭ câ in timpulŭ Sinodului din Niceea, eraŭ biserici creştine şi in partea de dincoce a Dunârei spre Nordŭ de la Thomi, pe care pământŭ, dupâ opinia secului seŭ îl numeşte Rusia, de şi in Rusia, creştinătatea aŭ festŭ introdusâ multŭ maĭ târḑiŭ.

Eusevie Panfilŭ. Episcopulŭ Cesarieĭ, raportândusă la Origen ḑice: câ, Sf. Apostolŭ Andreiŭ aŭ predicatŭ in Scithia, sub care se inţelege totŭ pământulŭ de la gurele Dunârei şi Marea Neagrâ spre Nordŭ.

Aşa dar, dacă Sf. Apostulŭ Andreiŭ aŭ fostŭ şi aŭ predicatŭ in aceste ţerĭ, apoi, pe unde s'aŭ intorsŭ el in Grecia, dacă nu prin Dacia, şi in acestŭ cazŭ

conchidem, câ precumŭ ţerile nordice, aseminea şi Dacia, prin care el aŭ trecutŭ, aŭ fostŭ luminate de Sf. Apostolŭ Andreiŭ.

Dimitrie Fotino in istoria sa despre Dacia veche ḑice: câ, *Anselm Banduriuĭ*, aminteşte in meditaţiile salle că i s'ar fi intâmplatŭ se cilească intr'o cronică manuscrisâ următórele: In Russia de 5 orĭ aŭ fostŭ predicată Evangelia lui Christos: 1 de Apostolulŭ Andreiŭ, şi in urmă de Apostolulŭ Pavelŭ. Cestŭ din urmâ trimissâ pe Andronicŭ, unulŭ din ceĭ 70 de Apostoli, care creşlină naţiunele slave: din Iliria, Missia, Bosnia, Moravia, Dacia şi fundâ o episcopie in Panonia saŭ Ungaria.

De aicea se vede câ istoriculŭ pune pe locuitoriĭ Daciei intre cele lalte popórâ ce compuneaŭ Iliricul Orientalŭ, unde predică Evangelia insuşŭ Apoştolul Pavel. Dacia intră in prefectura Ilirică, cândŭ fu colonisată de Romani. *Onufreiŭ Panviniŭ* mărturiseşte că aceasta s'aŭ intâmplatŭ in timpulŭ luĭ Trâian, şi că Dacia formă provinciile a 9 şi a 10 a acesteĭ Prefecturĭ. Aşa dar introducerea creştinătăţeĭ in Dacia prin Andronicŭ discipululŭ Apostolului Pavel, se póte pune in timpulŭ luĭ Traian, adecă la inceputulŭ secululuĭ al II. Dacia ramassă multŭ timp unită câtră Iliria şi Episcopiĭ eĭ se aflaŭ sub Jurisdicţia Episcopului de Iliria, care la inceputŭ, îşĭ ave reşedinţa in *Sirmium*, una din cele maĭ frumóse şi maĭ populate celăţĭ a Daciei.

Climentŭ, Papa Romei, cândŭ aŭ fostŭ esilatŭ la Marea Neagră lângă Herson, află acolo omulţime de creştinĭ, şi in fiecare ḑi, după cum se vede din viaţa luĭ,

convertirŭ cu sulele pe locuitorĭ la religie, acésta aŭ fost pe la 97 după Hristos. Cu aducerea coloniilorŭ Romane, crescu numerulŭ creştiniloru in Dacia, căci Romanii trimitea in Dacia mai cu samâ acele legióne cari mârturisaŭ religia creştină, şi aceastâ masurâ o făcea din punctulŭ de vedere adóue scopurĭ politice: 1 case apere confiniile imperiuluĭ prin o puternică armată, pentru că dintre toţi soldaţii romanĭ, ceĭ mai curagioşĭ eraŭ creştinĭ, şi 2, ca sâ curâţe imperiulŭ de creştinĭ, cariĭ prin mulţimea lorŭ devenissă amenitâtorĭ. Aşa in timpulŭ lui Adrianŭ la 120, saŭ trimis in Dacia ca la 14,000 de soldaţi cariĭ mârturisaŭ religia creştină.

De aceea istoria ne rapórtâ câ in secului II eraŭ in Dacia legióne intregĭ compuse numaĭ din creştinĭ. *) „La anulŭ 174 năvâlindŭ in Dacia Quadiĭ, Vandaliĭ şi Germaniĭ, imperatorulŭ Aurelian, care trăia mai multu in Dacia, merse in contrâ'e; insă fu surprinsŭ cu tótâ óstea de o arşiţâ grozavă, şi sete de care scăpâ numai prin rugâciunea soldaţilorŭ creştini. Despre acésta mărturisesţte Tertulian, Eusebie şi Ieronim, de şi scriitoriĭ păgânĭ insuşescŭ aceastâ minune ţeilorŭ păgănĭ. *Cantimir* ţice câ, soldaţii creştinĭ aŭ fost din Dacia, unde după pârârea luĭ aŭ urmatŭ bâtâlia, şi aminesţte şi viersurile unuĭ poetŭ *Claudian*, care sub numele unei vrâjitóre haldaice, cântâ pe Maica *Domnului agiutâtóre* Românilorŭ in acest resbelŭ.

*) Dacă la Romani un satŭ seau unŭ Oraşŭ intregŭ se declară creştinŭ, latunce spre a nu se estermina cu totulŭ populaţiunea imperiului, se colomiza Dacia cu acele comune.

Pentru a lâmuri mai mult idea despre inceputulŭ creştinâtâţii in Dacia, mai adâugim incâ mârturiile óre câror scriitorĭ vrednicĭ de credinţâ din seculiĭ din tâi a creştinâtâţii.

1) Iustinŭ Martirulŭ, trâitorĭ pe la 160, in dialogulŭ seŭ cu Trifan ḑice: câ, creştinâtatea pânâ la timpulŭ luĭ aŭ fostŭ respânditâ la Grecĭ, barbarĭ şi Sciţi. Ceştĭ din urmâ suntŭ Geţiĭ, carii locueaŭ lângâ gurele Dunârei, dupâ cum am vâḑutŭ mai susŭ, 2) Fama despre creştiniĭ din Dacia strâbâtu pânâ şi prin Africa. Aşa Tertulianŭ, in Apologia sa ḑice câ, pânâ in timpurile luĭ, luĭ Hristosŭ se supuneaŭ maĭ multe popóre, intre care eraŭ: Sarmaţiĭ, Daciĭ, Germaniĭ şi Sciţiĭ. Adeverilatea spuneriĭ luĭ Tertulianŭ se vede chiar din conţinerea eĭ. El aŭ scrisŭ in contra ludeilor, cum de aceştia nu l'aŭ refutatŭ? pe lângâ aceştia şi caracterulŭ acestuĭ scriitoriŭ ne garanteaḑâ adeveritatea mârturieĭ luĭ. De aice conchidem cum câ in secululŭ al 2 aŭ fostŭ mulţĭ creştinĭ in Dacia, pentru câ altmintrelea, cum s'ar fi respânditŭ vestea despre dânşiĭ pânâ in Africa, unde atuncĭ vieţue Tertulian?

3) Evsevie, in compunerea sa, numitâ *demonstraţie Evangelică*, ḑice despre Apostolĭ urmâtórele.„ uniĭ aŭ ajunsŭ pânâ la Perşi, alţiĭ pânâ la Armenĭ şi Parteni, érâ alţiĭ pânâ la Sciţi..... Sfântulŭ Ión gurâ de aur in a patra convorbire asupra trimiterelorŭ Apostolului, Pavel, ḑice: câ, in timp de 30 de anĭ Apostolul Pavel, supussâ giugulul luĭ Hristosŭ pe Perşi, Parteni, Midenĭ, Indienĭ, Sciţĭ, Sarmaţi etc. Sfântulŭ Grigorie Nazianzulŭ, in cuvântulŭ seŭ despre Ştefan, ḑice: câ,

cuvintele Apostolului Pavel străbatură în tótă imperiul Romanŭ; prin urmare se póte ḑice câ şi in Dacia. Am putea arâta şi la alţi scriitorĭ; insă se arâlăm un faptŭ care esistă şi până in timpulŭ de faţiă. In cabinetulŭ D. *Baron Herunchetal*, in satulŭ *Aureli* lângă Sibiŭ in Transilvania, se află o scăndură de metal cu inscripţia *Zosimus ex voto posuit.* adecă zosim după făgăduinţă aŭ intemeet. Inprejurul acesteĭ inscripţiĭ să află maĭ multe inchipuirĭ creştine. Archeologiĭ rapórtă acest monumenlŭ istoricŭ către seculul al 2 saŭ al 3. Era obiceiŭ la Romanĭ apune aseminea inscripţii la zidirea capişţilor, s'aŭ a cetăţilor, saŭ a Bisericilor, maĭ in urmă; prin urmare această scăndură metalică saŭ pus la fundarè uneĭ biserici. Ea saŭ aflatŭ in pământŭ. Acésta din noŭ dovideşte că, creştinătatea esle intemeelă in Dacia incă din timpurile din tăĭ a creştinătăţeĭ. În viejile Sfinţilorŭ se ḑice că, in timpul Imperatorului *Deocliţianŭ* (285). in Sciţia era episcop un auume *Evangelicŭ*; Iară in timpulŭ luĭ Licinie se aminteşte despre unulŭ *Filiŭ*. Ceea ce dovedeşte inse şi maĭ multŭ opinia nóstră este că, când imperatorulŭ Constantin cel Mare convocă Episcopiĭ tuturor ţerilor la sinodul din Niceea, veni şi un Episcop al Daciel. După tóte acestе nu se póte afirmativŭ ḑice câ creştinătatea in Dacia fu introdussă din celŭ in tăiŭ secole a creştinătăţei?

Din cele maĭ susŭ expuse vedemŭ că destinele providenţiale făcu ca originea Romănieĭ noastre se fie produsă din o cauză politico-religioasă; Istoria Românilor probează până astăḑi că destinile lor aŭ fostŭ conduse totŭ de cauză politico-religioasă. Prin urmare, dacă

nouă edificiu naţionalu sar sminti depe aceste baze providenţiale, atunce elu nu ar pute fi durabilu.

§. II. *Sôrta creştinătăţei in Dacia de la Constantin cellu mare pânc la Justinian (306—566).* /527-65/.

Cu triumfarea religiei creştine in persóna lui Constantin celu Mare, se inbunătăţi şi sórta bisericei din Dacia Traiană. Aşa in ea fu intemeete mai multe episcopate, care la inceput fu supuse Arhiepiscopilor din Dacia Aureliană, éră in urmă prin sinodulu din Halchidon, fu supuse Patriarhului de Constantinopolu. Acéstă stare de lucruri ţinu pâne la Justinian I, care supuse Episcopatele ambelor Dacii Arhiepiscopului de Ohrida.

Intre Episcopii, carii aŭ fostu chiemaţi la sinodul din Niceea, din subscrierile lor, se vădu figurându şi doi din Episcopii Daciei: 1) *Protogen*, care dupâ mărturia lui *Gelasie* de Chisicu representa Dacia, Chalabria şi Dardania, şi al 2) Pistu, Episcopulu de Marcianopulu, care érăşi se arală ca representátoriulu provinciei Daciei. De aice să póte inchie că in acestu sinodu, aŭ fostu representate ambele Dacii: Aureliană şi Traiană. In secului al IV venise in Dacia Goţii, care trimeseră la Niceea pe Episcopulu lor *Theofil*, precum se vede din subscrierea părinţilor acelui Sinod. Sciţia mică, care participa din pamântulu Daciei, trimiseră de asseminea episcopul seu, care deşi nu este numitu, insă Evsevie aminteşte despre el. Aşa dară videm câ, la inceputulu seculului al IV, ambele Dacii, adecă cé Trâianâ şi cé Aurelianâ, îşi avéu nu numai Episcopi ce şi Arhiepiscopi *).

*) Tóte aceste sunt descrise la Eusevie in viaţa lui Const. cel Mare.

După moartea lui Constantinŭ celŭ Mare, impărţindu-se imperiulŭ intre fiĭ seĭ; Dacia, dinpreună cu alte ţerĭ trecu in părtea luĭ *Constans*, care se ingriji multŭ despre prosperitatea bisericeĭ Dace. Aceacta se vede din dóue inprejurărĭ istorice: 1) La descoperirea Târgului *Capul Boului*, in Moldova, saŭ găsitŭ in pământŭ O capişte cu căţva idolĭ de bronzŭ ciuntiţi, şi ciuntirea lor precum şi sfărămarea capişteĭ, Arhiologiĭ o atribuesc luĭ Constans, care'şi avea locuinţa aicea in Dacia, 2) La 1704 sâŭ gâsitŭ tot acolo o monetâ, carea purta de oparte inchipuirea cruceĭ, ĕră de alta: capul de zimbru vechia marcă a Moldoviceĭ, cu inscripţia: *Cast. Crist. Aug. Imp.* Dimitrie Cantimir, care aŭ aflat aceastâ monetă, afirmâ câ ea aŭ fostŭ bâtută in Dacia de imperatulŭ Constans. Prin inchipuirea cruceĭ pe ea, Imperatorulŭ Constans, aŭ vrutŭ a arata câ in acelŭ timpŭ se finise idololatria in Dacia şi se intronasâ imperiulŭ Cruceĭ.

Intimpulŭ acestuĭ Imperator şi a fratelui seŭ *Constantin*, s'aŭ ţinutŭ un Sinod in *Sardia*, unde aŭ fostŭ chiemaţĭ Episcopiĭ ambelor Daciĭ. *Theodorit*, scriitoriulŭ hisericescŭ, in tratatulŭ seŭ despre Sinodulŭ din *Sardia*, ţinutŭ la 347, arată câ la el aŭ assistatŭ maĭ mulţi Episcopĭ din occidentŭ, decât din Orient. Numinduĭ apoĭ dupâ locuIŭ locuinţeĭ lorŭ, aminteşte şi despre episcopiĭ Dacieĭ. Iatâ propriile luĭ cuvinte:—

—La Sf. Sinodŭ, care prin vroinţa luĭ D-zeŭ saŭ ţinutŭ la Sardia, aŭ fostŭ adunaţi Episcopiĭ din Roma,

(1) Vedi descrierea istorică a Târgului Capul Boului de Georgie Sincsco 1837. -Iaşii.

Spania, Gallia, Italia, Campania, Calabria şi Africa, din Sardinia, Panonia, Missia, Dacia, Dardania şi din cei a laltă Dacie.“ Aice sub nume de ceialaltă Dacie se înţelege Dacia Traiană, precumŭ se vede din subscrierea părinţilorŭ acestuĭ Sinodŭ. Din Dacia Aureliană aŭ fostŭ la acestŭ Sinod, acelaşĭ *Protogen*, care aŭ fostŭ şi la Sinodul din Niceea; earâ din Dacia Traiană aŭ fostŭ *Vital* din *Acvilium* (Mehadia). Aŭ maĭ fostŭ *Gaudenţie* din *Nais*, *Calvŭ* şi *Vital* din Dacia răpósâ, *Calvŭ* din *Castrum Martis.*

Episcopiĭ din Dacia aŭ maĭ fostŭ şi la alte stnóde, p. c. la Sinodulŭ din Constantinopolŭ (2 Ecumenic), la celle din Chalchidona, Efes etc. Insâ noĭ vom aminti aci numaĭ despre un sinod local, care saŭ ţinutŭ in Dacîa Aureliană saŭ Missia de jos, in timpulŭ imperatorului bisantin *Leon.* Acest sinod ne priveşte maĭ multŭ pe noĭ, fiind câ aŭ fostŭ compus. in cea maĭ mare parte, numaĭ din Episcopiĭ ţerilorŭ Danubiene. Episcopiĭ ce şŭ assistatŭ la acestŭ sinod sumtŭ următoriĭ: Marcian din *Abinta*, Petru din *Nove.* Marcel din Nicopolis, Marcian din *Appia* şi Manoilŭ din *Dorostoi.* Iĭ eraŭ maĭ toţĭ dintre coloniştiĭ romanĭ, pentru că in relaţiile lorŭ cu Constantinopolulŭ se serveaŭ de un translator grecŭ, ne cunoscând limba greacâ. Aceasta se vede din relaţia acestuĭ şinod (care saŭ ţinut cu ocaziea uciderei sânt. Proteriu de Alesandria), cătră imparatorul *Leon* şi din relaţia cătră sinodulŭ din Chalchedona. *) *Lequien* observă câ, in această ţară era in intrebuinţare limba latină, fiind câ şi locuitoriĭ eĭ, eraŭ

*) Vedi pe Le Quien t. 11. pag. 1217. Oriens Christianus.

colonişti romani. Din aceste se vede că biserica dacă, făcea parte din biserica Sobornicească Apostolică şi impreună cu ea participa la Sinóde. Această fericire inse, nu fu indelungată pentru Dacia, ci ţinŭ numai până când imperatorii puturâ infrâna invasiile barbarilor, adecă până la moarte lui Iustinian. Acest imperator, domnid se ingriji multŭ despre prosperitatea coloniilorŭ romane. Invingând barbarii, carii năvâléŭ in imperiŭ, şi ocupând Dacia, el se ingriji precum despre organisarea ei politică, de asemenea şi despre cea religiósă.

Procopie, secretariulŭ faimossului generalŭ Belizarie, doscrie detailatŭ tóte lucrările lui Iustinian in privirea organiserei civile a Deciei. *) Noi vom aminti aci numai de acelŭ edictŭ alui Iustinian, pe care el l'aŭ datŭ in favóre bisericei Dace. Edictulŭ e adresatŭ lui *Catelian*, Arhiepiscopulŭ Primei-Iustiniane, prin care, Iustinian, voind a'şi rădica locului naşterei, dă acestui arhiepiscopŭ, Jurisdicţia bisericească asupra ambelorŭ Dacii, Missiei, Dardaniei şi Macedoniei parte, şi parte din Panonia, adecă îl pune in locul arhiepiscopului de Iliria, care'şi avé reşedinţa la *Sirmium*, precum am vădutŭ, dar care acum, de frica invaţiei barbarilorŭ, fugissă la Tesalonicŭ. La cazŭ de mórte a Arhiepiscopului din Prima Iustiniană, edictulŭ ordónă, ca un altulŭ să se aleagă şi să se sfinţască de câtră Mitropoliţii din Jurisdicţia lui, fără a se raporta la Episcopulŭ de Tesalonic saŭ la vre un alt óre care Episcopŭ. **)

---

*) Procopius Libr. 4, cap. 5. 6. 7.

**) Le Quien, Oriens Christianus T, II pag. 21.

Lequien cuprinde şi câteva adâugituri a acestui ediclŭ, cari aratâ cât de departe se intinde autoritatea acestui Arhiepiscopŭ in Dacia de dincóce de Dunârea. Din ele se vede câ sub acea autoritate se aflaŭ principatele de astăḑi: Moldova, Tara Românească şi Transilvania. *)

După moartea lui Iustinian, Dacia fu ocupată de barbari, acârora biserică devine mai viderată de cât a locuitorilorŭ primitivi. Vom espune in scurtŭ şi starea creştinătăţii la diferiţii populi barbari, carii aŭ ocupatŭ Dacia; după ce vom arata mai intăiŭ persónele celle mai insemnate din Biserica Dacâ.

§ 3. *Episcopii Bisericei Dace.*

Aice vom aminti numai pe acia din episcopi, carii aŭ avutŭ o influenţă mare saŭ care saŭ distinguit prin lucrările lorŭ în privirea Bisericei Dace. Ast-feliŭ fură in Dacia Aureliană Episcopii de Sardia, Marcianopul şi Ohrida, éră in cea Trăiană Episcopii de Remensian saŭ Romanţian. Aquilium, Sigidum etc: Lequien numără in ambele Dacii pe următorii Episcopi.

I *Episcopii de Sardiea.*

a). *Protogen.* Acesta guvernă biserica dacă de la 316–374 şi assistă la Sinódele de Niceea şi Sardia. Episcopii Arieni carii s'aŭ departatŭ din Sardia la Philipopul, îl incrimină in mai multe crime inaintea Episcopilor africani.

b). *Bonosie*, despre care ne aminteşte *Marin Mercator.* 389. condemnatŭ la Sinodul de Capua pentru

(2) Le Quien, Oriens Christianus T. II pag. 19.

eresulŭ lui *Heloid*.—Ieronim din Milan, ambiĭ discipulĭ alŭĭ Auxentiu. (Siucai sub anii 402)

c) *Iulian*, care asistă la Sinodulŭ din Efesŭ şi să sub scrisă: *Iulian Episcopulĭ Sardiei Dace.* El fu lipsitŭ de dignitatea sa la 431, pentru că era pré infocatŭ partisan alui Nestorie.

d) *Zosim.* Acesta e episcopulŭ căruea imperatorul *Leon.* iaŭ făcutŭ cunoscută uciderea lui Proterie de Alesandria, şi in timpulŭ căruea, prin urmare, saŭ ţinut Sinodulŭ din Dacia Aureliană. Elŭ guvernă biserica Daciei pe la 460. (Sincai 458 răspunsul lui Zosim catra imp. nu se vede).

e) *Domnin*, care guvernă biserica Daciei pe la an. 491. Elŭ aŭ fostŭ şi inaintea imperatorului Anastasie din preună cu alţi Episcopi (Sincai 516)! *)

f) *Vassiliscŭ*, care guvernă biserica pe la 550 şi assistă la alŭ 5 Sinodŭ ecumenicŭ, saŭ la al 2 din Constantinopol. *Fecund Ermionulĭ* ţice că, el nu aŭ voitŭ să osândească cele treĭ capite ce saŭ privitŭ in acestŭ Sinod şi pentru acésta aŭ muritŭ cu mórte silnică **). (Sincai 553)

g) *Felixŭ*. Pe acesta îl cunóştem dintr'o scrisóre ce iaŭ adresatŭ sf. Grigorie celŭ Mare, undeĭ ţice următórele. „Ne 'amŭ inştiinţatŭ că frăţia vóstră nu vă supuneţi fratelui nostru in Christosŭ Ión Episcopulŭ Primeĭ Iustiniane. 593. In urmare acestia el fu supusŭ uneĭ Epitimiĭ dupre canóne (Sincai 595).

De aice innainte, Episcopiĭ din Dacia fură supuşi Arhiepiscopului din Prima Iustiniană, şi suntŭ cunoscuţi maĭ multŭ sub nume de episcopiĭ de Sofia ***).

---

*) Marcellinus comes in Chronico Ind. IX.

**) Facundus Hermianensis, lib contra Mocianum, pag. 205.

***) Le Quien, Oriens Christianus, T. II, pag. 304.

II. *Episcopii de Marcianopol.*

a) *Pistĭi*, care assistâ la sinodul din Niceea, unde se sub scrisâ: *Pist Marcianopolitanu din provincia Dacia.*

b) *Domnin* trăitoriŭ pe la 376. Acesta era de principiile Ariene. *).

c) *Martirie.* Acesta assistă la Sinodulŭ întâi de Constantinopol, şi se subsrisă *Martirie Marcianopolitanul.* (Şincai 381)

d) *Epagatti.* Acesta urmă curăndŭ după Martirie, fiind că se gâssea subscris la un sinod din Constantinopol care au urmatŭ indată după celŭ ecumenicŭ, la care aŭ assistat Martirie. (Sincal 431)

e) *Darotheiu*, care assistă la sinodulŭ din Efesŭ şi susţinu opinia lui *Nestoriu*, din care causă, nu numaĭ că se indepartă din funcţie, ci fu şi essilatŭ in Cesaria capadocieĭ din ordinulŭ imperatorului Tbeodosie celuĭ tănăr **) (Sincal 431)

f) *Saturnin.* Acesta assistă la sinodulŭ de Constantinopol, in care Euthihie fu declaratŭ de ereticŭ. Maĭ mulţi din continporanĭ al declară de ereticŭ şi de usurpatorŭ tronuluĭ episcopal. (Şincaĭ 448)

g) *Valerian.* Acestuia saŭ scris de asemenea de cătră imperatorul de Constantinopol Leon, despre uciderea luĭ Proterie de Alesandria, inse in respunsulŭ episcopilor Dacieĭ şi a Missieĭ cătră imperatorul, el nu este sub scris ; eară, Sf. Pavel ţice că din cauţa bóleĭ. (In locul luĭ aŭ sub scris Marchian epis. Abritului ca celŭ mal batrán) După ocuparea ţerilor de lăngă Dunărea de cătră Bulgarĭ

*) Phylostorgius, lib, 9 cap. 8

**) Cap. 190 Collecţionis ex Synodico Irinaci.

Marcianopolul incepu ase numi *Preslov*, de unde şi episcopii incepură ase numi episcopi de Preslav. Unii afirma că acesta este Brăila de astădi.

Despre episcopii de Ohrida vom vorbi in tratatul despre biserica Bulgaro-română, aşa dară ramăne aici a aminti mai departe despre episcopia din Dacia Trăiană.

III Episcopii din Romansian saŭ Rîmnicŭ.

Geografii vechi arată Politia Romansian dincolo de Dunarea, éră cei noi şi mai cu samă archeologii noştrii, o arată a fi fostŭ dincóce de Dunărea in Dacia Trăiană. Petru Major, in Ist. sa bisericească dice că, acestŭ oraşŭ se afla pe confiniile dintre Moldova şi ţéra Românească. Mai sigur insă se póte presupune că el se afla acolo, unde astădi se află orasulŭ *Rîmnicu*.

Ceĭ mai insemnaţi episcopi a acestui oraşŭ sunt:

1) *Nichita*. El fu mai intĭiŭ presviter in Aguilinum, de unde apoi aŭ fostŭ strămutat in Romansian şi sfinţit (Şincai 370, 71, 72 Nichita şi Sava Stratilat. 373, dice că sf. ce aŭ patimit in dacia de la goţi aŭ fost arient.) in episcopii pe la 350 adecă pe timpul fer: Ieronim, Lequien dice că, Nichita aŭ lăţitu creştinatatea, predicănd Evangelia la Vessi saŭ Bessi, Daci, Goţi, şi Sciţi, carii locuea dincóce de Dunăre. Lucrările lui in biserică sunt descrise cu de amăruntulŭ de cătră Antonie Pagi, (397. Carminile lui Paulin) care intre alte lucrări pune şi accea că pe la a. 326. Nichita aŭ făcutŭ 4 biserici. In una se servea in limba Greacă, in alta serveaŭ Vessii saŭ Bessii in limba lor naţională, in atriea Arienii, érŭ in apatra se afu-

risea duhurile rĕle. *) Bossil locueaŭ in Bessarabia de astâdi şi, dupre presupunerile istoricilor nu eraŭ de căliŭ oşamurâ a goţilor. Dimitrie Fotino şi Petru Major, in istoriile lorŭ citeadă şi versurile sf. Paulin, episcopul de *Nolla*, prin care acesta cănlă predicarea evangeliel intre barbarĭ de episcopulŭ Nichita; Ghenadie in catalogulŭ scriitorilor bisericeştĭ ḑice că, Nichita. aŭ scris 7 chărţi micĭ privitóre la regulele botezului. Faptele luĭ cele bune lĭŭ facură aŭ numeralŭ in rândulŭ Sfinţilorŭ. Biserica de apus, dupre mărturiea luĭ Lequien serbeadă zió luĭ la 7 Ianuarie, după calendariulŭ Grigorian. Marterologiulŭ latin la ḑioa aratată ḑice: Sfăntulŭ Nichita fu episcopŭ in Dacia. şi inblăndi popórele de acolo, prin predicarea evangelieĭ. Biserica Orientală lĭ serbeadă ḑioa la 15 septemvrie. In descrierea vieţeĭ luĭ se ḑice că, el saŭ născutŭ in Dacia Trăiană dintr'o familie insemnată şi că, aŭ fostŭ educatŭ de episcopul Gotŭ *Ulfila*. De aice noĭ videm că pe atunci biserica gotă şi Dacă eraŭ una. Săntulŭ Nichita, luă cununa martirică de la *Atalaricŭ*, regele goţilorŭ, care se facŭ persecutorulŭ creştinilorŭ, pentru că aceştia agintară in contră pe frate seŭ *Fridiger*.

2) *Diogenian*, Acesta e celŭ maĭ de pe urmă din episcopiĭ Romansianĭ, despre care ne aminteşte istoria. Despre el nu scim nimicŭ maĭ mult, de căt că aŭ asistat la sinodul din Efes, şi acolo saŭ subscris: *Deogenian episcop Romansianeĭ Dace*

*) Demitrie Fotino: Istoria Daciel vechĭ pe limba grecă Viena 1818. t. 1 pag 175.

IV *Episcopii din Aquae saŭ Mehadia.*

Orașul Aquae séŭ Aquilium, care esistă și până astădi in Banatŭ sub nume de Mehadia, era cunoscută in vechime precum și in timpulŭ de fațâ, prin apele sale calde, de unde își căpâtâ numele de Aquae saŭ Ape. Din episcopii ce șaŭ avutŭ reșidința in acestŭ oraşŭ nu cunoaștem, de cătŭ pe *Vitalie*, care aŭ asistatŭ la sinodulŭ din Sardia, și saŭ sub scrisŭ : *Vitalie din Dacia riverană din Aquae*, și care vieți pe la 358. Iară cum câ aŭ mai fostŭ episcopi in acestŭ oraşŭ, ne putem convinge din edictulŭ amintit a luĭ Iustinian, in care anume se amintește despre episcopiĭ din Aquae și care se supuné Iurisdicției ieĭ Arhiepiscopului din Prima Iustiniană, luându-o de sub Iurisdicția episcopului de Messenvria.

V. Episcopiĭ de Sigidumŭ

Acestŭ oraşŭ essistâ până in timpul de fațâ și se afla in Transilvania lângâ răulŭ Tissa. După mârturia lui Lequien, locuitoriĭ acestuĭ oraşŭ i'l numescŭ Zinderim, in onórea sfântuluĭ Andreiŭ, in numele câruea ar fi fostŭ fundat acestŭ oraşŭ. Martirologiulŭ Bis. Apusene la ḑioa de 13 Ianuarie, arată doĭ martirĭ, cariĭ ar fi pătimitŭ in acest oraşŭ. Dintre episcopiĭ din Sigidumŭ, noi nu cunóștem, de câtŭ pe unulŭ Ursachie, care ni se face cunoscută prin participarea sa in arienismŭ. Elŭ aŭ participat la Sinodul ținut la *Tirŭ* in

(1) Vedi vieţele Sfinţilor 15 Septemvrie.

an. 335, şi la cclŭ din Sardia, unde fu condemnat pentru rălele cuvinte ce leaŭ rostitŭ in contra lui *Atanasie* episcopul Alecsandrieĭ. De aice el aŭ fost trimis in Roma pentru a se indrepta ; érŭ ce saŭ intâmplat cu el maĭ departe nu se ştie. (*)

Insemnare. Afarâ de politiile arătate, aŭ maĭ fost şi altele in Dacia Trâiană care'şĭ avéŭ episcopii lorŭ. Aşa la Sinodulŭ din Sardia videm pe un episcop *Caloĭ*, care se subscrise : *Caloĭ din Dacia Ripensă din Oraşul Casto-Martiră*. In genere pe toţi aceĭ episcopĭ, carii s'aŭ subscris la vre un sinod sub nume de Dacia Ripensâ, trebue s'ei consideràm ca episcopi aĭ Dacieĭ Traiane, s'aŭ maĭ bine de episcopii, carii îşi avurâ eparhiile lorŭ dincóce de Dunârea. Pe aceasla putem conta cu atâta maĭ multŭ, intru cât şi *Vitalie*, Episcopulŭ *Aquaeĭ*, la Sinodulŭ din Sardia, se numi : Episcopulŭ Dacieĭ Ripensâ, dar cine nu ştie câ Oraşulŭ *Aquae* saŭ Aquilinm se aflâ situat dincóce de Dunarea, in Dacia Trajană ? Pe lângà acestea maĭ adâugimŭ câ, celŭ intâiŭ episcopŭ care guvernâ Bis. Dacâ, îşĭ avea reşedinţa in *Sirmium* ; Iatâ dar şi un altŭ oraşŭ, care 'şĭ avu episcopiĭ seĭ in Dacia Trajană.

NB. Petru Major şi Şincaĭ amintescŭ de maĭ multe politiĭ din Dacii care 'şĭ aveaŭ episcopulŭ lor. Aceste suntŭ : *Tomii*, *Novela*, *Dorostorĭ*, *Nacsu*, *Odissus*, *Nicopolu*, *Mesenvria*, *Abritul*, *Apioria*, *Commes*, *Ohrida*, *etc.*

§ 4. *Soarta creştinătăţeĭ in Dacia in timpul barbarilorŭ.*

1. *Sub stapănirea Goţilor saŭ a Scuţilorŭ.*

(*) Le Quien : Oriens christianus t. 11. pag. 913.

Sub nume de Dacia Scită, scriitorii vechi greci numescŭ ţerile de dincóce şi de dincolo de Dunărea de lângă Marea Neagră; De unde 'i şi numirea episcopilorŭ acestei părţi de episcopi sciţi, cu reşedinţa in oraşulŭ Tomii, astădi Babadai. Dintre episcopii de atunci cunóştem mai cu samă: 1 pe *Bretonie*, contemporan cu imperatorulŭ *Valentŭ*, care pentru Ortodocsia luĭ fu trimis in essil, inse pentru liniştirea poporului fu readus inapoĭ. (*) Theodoritŭ descrie in amăruntimĭ insuşirile lui *Bretonie* şi surgunia luĭ din urmă in timpulŭ espediţieĭ luĭ Valent contra Goţilorŭ prin Sciţia. (**) — Martirologiulŭ bisericeĭ apusene, la 25 Ianuarie conţine următórele: „Sf. Bretonie, episcopul oraşuluĭ Tomii din sciţia, care, se distinguĭ prin o vieaţă sfântă şi prin ţelulŭ către credinţă, vieţui in timpulŭ lui Valent, şi fu aspru apărătorĭ al ortodocsieĭ, contra Arienilorŭ.

2 *Geronlie*, care urmă curândŭ după Bretonie şi asistă la sinodulŭ intâiŭ ecumenicŭ de Constantinopol unde se subscrisă: *Gerontie din Tomii*. Theodosie cel mare in ordonanţa sa către prefectul din Asia îl numeşte Terenţie. (Sincal 381.)

3. *Teotim*, contemporanulŭ sf. Ión gură de aurŭ. Sozomen ţice: că, „câtŭ aŭ guvernatŭ sf. Ión gură de aur biserica Constantinopolitană, pe atâta aŭ guvernatŭ şi Theotim biserica Scită in Tomii. El fu un barbatŭ atât de iscusit in Filosofie şi in faptele bune, in cât, Hunii locuitorĭ lângă Dunarea îlŭ numéŭ D-zeŭ. Roman. Ieronim îlŭ pune in numerulŭ scriitorilor bi-

(*) Sozomenus lib. 6 cap. 21
(**) Theodoretus. lib, 4 cap 35.

sericeşti, ḑicând că el aŭ scrisŭ un tratat despre retorică şi dialoguri.

Teotim fu pus în numerul sfinţilor (*).

4. Thimotheiŭ, care succedâ lui Teotim, şi assistâ la sinodulŭ din efesŭ, unde se subscrisâ : Thimotheiŭ episcopul Provinciei sciţia din oraşul Tomii. (urmeazâ un lón Şincai 448),

5. *Alessandru*, care asistâ la sinodulŭ din Constantinopole, adunat în contra luĭ Eutihie şi la sinodulŭ din Halchidon, şi la ambe sinódele se subscrisâ : Alessandru din Tomii, episcopŭ provinţieĭ sciţia.

6. Theotim II pe la 460. Pe acesta /aŭ înştiinţatŭ Imperatorulŭ Leon, despre uciderea luĭ Proterie Alessandreanul, precum se vede din râspunsul seŭ cătrâ Imperatorŭ. (Şincai 458)

7. Paternie (pe la 519), care avu a/se lupta mult pentru disrâdâcinarea eresuluĭ luĭ Nestorie, ce strâbătură între monahiĭ din sciţia. (**) Sincai 518.

8. Valentinian, câruia papa Vigilie i/aŭ scris o epistolâ carea aŭ fostŭ celită în sinodulŭ al 5 Ecumenicŭ (***). Şincaĭ 549.

II Sub stăpănirea Goţilor.

Goţii occuparâ Dacia pe la 274. Incâ în timpulŭ Imperaţilorŭ Galianŭ şi Valerianŭ ; iĭ nâvălirâ asupra provinciilorŭ Imperiuluĭ Romanŭ şi fâcurâ maĭ mulţi

(*) In Martirologio romano die 20.

(**) Ştiinţi mai amănunte despre această întâmplare, precum şi despre biserica scită în genere, se potŭ gâssi, în epistola luĭ German, episcopulŭ capuei cătrâ Papa Hormidŭ, şi în epistolele papale. Fleur. Hist. Eccles, t. VII. §. §. 48 şi 49.

(***) Le Quien. t I. pag. 1213-1216.

prisonieri, in numerulŭ cărora luară şi caţi-va preuţi creştini, carii făcură pe Goţi prisonieri religiei luĭ Christosŭ. (Sincai 319. M.Const. invinse pe Goţi). De atunci creştinătatea crescu la Goţi ast-feliŭ in cât, in timpul luĭ Constantinŭ celŭ Mare, la sinodulŭ din Niceea şi avură episcopulŭ lorŭ Theofilŭ. (366, 369. 370) Cu tóte aceste, mulţi incă dintre goţi, aŭ râmasŭ pâgâni, ceea ce ne dovedeşte lupta dintre doi fraţi, şi anume: dintre Atalaricŭ, care râdică şi o persecuţie contra creştinilorŭ şi dintre Fridigernŭ. Celŭ dintâiŭ era Şefulŭ Goţilorŭ pâgâni, éră celŭ de al doilea şefulŭ goţilorŭ creştini, care ca se scape de persecuţiile fratelui seŭ, trecu Dunârea de ceia parte cu tótă órda-sa. (pela 374). Inse aice din respectŭ cătră Imp. Valentŭ, care îi dâdu ajutoriŭ contra fratelui-săŭ, priimi arienismulŭ, pe care apoi îlŭ trâdâ şi poporului seŭ. Spre acésta ajuta mult şi acea inprejurare că, celŭ intâiŭ Episcopŭ alŭ Goţilorŭ Ulfila, care la sinodulŭ (Epis. Eudoxie şi Acachie.) din Niceea sub-scrisse mărturisirea de credinţia Orthodoxe, şi din indemnulŭ aceluiaşi Imperatorŭ priimi Arienismulŭ, şi prin zelulŭ seŭ 'lŭ intâri definitivŭ intre goţii de diacolo de Dunâre. Inse nu toţi Goţii aŭ priimitŭ arienismulŭ. dupre cumŭ ne mârturiseşte săntulŭ Vasilie şi S. Ionŭ gurâ de Aurŭ, care inscrierile sale aminteşte cum că aŭ hirotonisit mai mulţi episcopi pentru goţi, éră in una din elle, chiar laudâ pe goţi pentrŭ stalornicia lorŭ in ortodoxie. Theodoritŭ ne spune cum că săntulŭ Ionŭ gură De Aurŭ adusse pe goţi de la arienismŭ la orthodoxie, ér Procopie ne arâtă cum că iĭ ar fi cerutŭ şi de la Imperatorulŭ Iustinianŭ un

episcopŭ Orthodoxŭ. De aice inchiem 1). Că pînă in timpulŭ luĭ Iustinianŭ, dacă nu toţĭ, celŭ puţinŭ parte din goţĭ aŭ trăit in Dacia, şi că prin urmare pînă in acelŭ timpŭ, il facŭ parte din biserica Dacă ;. 2). Că biserica Gotă aŭ fost supusse juris-dicţiei Patriarchului de Constantinopolŭ.

După ce am vădutŭ incepulului creştinătăţeĭ la goţĭ, se vedem a cum şi persónele cele maĭ insemnate din biserica gotă. Aceste feţe după mărturia luĭ Lequien, fură următórile :

1). Theofilŭ, despre care să aminteşte in viaţa Săntuluĭ Nichita cum că ar fi fostŭ educătoriŭ a acestuia. Filostorghie 'lŭ numeşte Ulfila şi celŭ intâiŭ Episcopŭ ală Goţilorŭ pusŭ in timpulŭ luĭ Constantinŭ celŭ Mare (pe la 323). Maĭ departe Filostorghie ḑice că, elŭ aŭ fostŭ hirotonit de Eusevie de Nicomidia şi că, elŭ aŭ aflat literile Gote şi aŭ tradusŭ Biblia in limba Gotă, afară de cărţile Imperatorilorŭ, unde se descriŭ maĭ multe resbele, pentru că, Ulfila voĭa a desrădăcina din Goţĭ spiritulŭ resbelicŭ. Acestŭ Episcopŭ asistă la sinodulŭ din Niceea (*).

2). Selinajŭ, care succedă luĭ Theofilŭ (an. 384) şi profesă arienismulŭ ca şi ellŭ, despre acesta mărturisescŭ Socratŭ (**) şi Sozomenŭ (***).

3). Unilaiŭ, pusŭ episcopŭ goţilorŭ de căiră sântulŭ Ión gură DeAurŭ, prin urmare cu acesta se mănţui arienismulŭ dintre goţiĭ de la Dunăre. Despre elŭ

(*) Philostorgius Lib. 11 cap. 5 Trebue ştiut că Philostorgie era arianŭ.

(**) Socrates Lib. 5 cap. 23.

(***) Sozomenus Lib 7 cap. 25.

scrie pe largŭ S. Ión gurâ De aurŭ in scrisóré a patru spre ḑece *) câtră văduva Olimpiada.

Procopie maĭ aminteşte despre unŭ Episcopŭ al Goţilorŭ, pe care aceştia laŭ cerutŭ din Constantinopole, in timpulŭ luĭ Justinianŭ, inse nu spune numele **)

Trebue inse a observa câ goţiĭ de care aminteşte Procopie, nu eraŭ de cât nişte rămâşiţĭ a goţilorŭ, câcĭ in timpulŭ luĭ Justinianŭ; Ostrogoţii 'şĭ aveaŭ regatulŭ lorŭ in Italia, érŭ Vist-goţii in Spania.

III *Sub stăpănirea Hunilorŭ.*

Hunĭĭ ocupară Dacia pe la 374, şi despre iĭ ştim câ prin îndelunga lor vieţuire impreună cu coloniile romane, atâta se familiarizasă cu ele, incât nu numaĭ nobiliĭ, ci şi poporulŭ simplu înţelegea şi vorbea limba romanâ, pe care iĭ o numeaŭ auzonâ, adică Italiană.***) Din acésta se póte inchie că Hunii, nu numaĭ câ nu aŭ persecutat pe creştiniĭ din Dacia, ci din contra aŭ trâitŭ cu iĭ fórte amical, până la primirea creştinâţeĭ, carea urmâ prin timpurile luĭ Justinianŭ, după cum mărturisescŭ letopiseţile vechĭ. ****) Zonara spune eâ, Turcii (ast-feliŭ numescŭ Grecii pe Hunĭ, şi in urmă pe Magiari) luaţĭ prisonieri in timpulŭ inperatorului Ma-

*) S. Ión Chrisostom Opera, Lit. 4. pag. 685.

**) Procopius Lib. 4. de bello gothico cap. 4.

***) Petru Major Istor. inceputului romanilor in Dacia cap. 4. § 2. pag. 51. Priscusŭ, Ambasadorulŭ greciei catră Atila, marturiseşte că la masa acestuĭ mare capitanŭ, Svitarlul vorbi in limba auzonă. Iară *Ostrocotsius*, in partea I. a Orig. Hungar. csp. 4 dice că. per Ausoniarum linguam intelligo valachicam quasi corruptam latinam.

****) Anastasius biblioticarius.

vrihie (599), avéŭ deasupra sprincenilor semnulŭ crucii, pe care îl purtaŭ, dupâ cum il aŭ mârturisitŭ singuri, dupâ invitarea unui creştin, carii eaŭ increditatŭ câ, dacâ vor purta in faţâ acestŭ semnŭ, nu vor muri de fóme. In timpul imperatorului Eraclie veni in constantinopol (pe la 619), regele Hunilor cu svita sa şi se bolezâ, primindŭ titlulŭ de Patriciŭ roman. *) Dupâ esemplulŭ seŭ se botezarà maï mulţi Hunï; nu se ştie inse cine fu episcopul lor seŭ cine aŭ stâruitŭ pentru predicarea religieï creştine la Hunï.

IV. *Sub stăpănirea Gepidilor şi a Vandalilor.*

Dupâ ducerea goţilorŭ din Dacia, aceastâ ţeară fu ocupatŭ de Gepidï şi Vandalï, din care ceştï din urmă lâsârâ urme de marï bosturârï. Aŭ priimit aceste popórâ creştinâtatea in Daciï saŭ nu, nu se ştie, se ştie numai câ, arâtându-se in Spania şi Africa cé maï mare parte din ïï profesaŭ religia Arianâ **).

V *Sub stăpănirea Herulilor şi a Avarilor.*

1) Herulïï venirâ in ţerele dunârene pe la finitulŭ secululuï al V, şi pentru a nu fi supâraţï de alţï barbarï, se dădurâ sub ocrotirea imperatorului Anastasie, şi dreptŭ semnŭ de amiciţie, primirâ creştinătaté.

2) Avarii ocupurâ loculŭ Goţilorâ in Dacia pe la jumâtatea secululuï al VI şi primirâ creştinatatea sub regele lorŭ *Tudum*, in secului VIII.

(*) Nichiphor in script. Hist. Byzant. cap. VII. VIII. pag. 8.

(**) Procopius in Hist. bellï. Vandal. Libr. 10.

VI *Sub stăpănirea Magiarilor saŭ a Ungurilor, a Pecenenghilor și a Cumanilor.*

1) Magiarii saŭ ungurii, ocupară Dacia pe la finele secululuĭ IX. Așezîndu-se a'ce și priimindŭ creștinismul, ii făcură parte din biserica orientală, unde participaŭ și românii cu cari ii se confundară saŭ se amestecără. Insă creștinarea Ungurilor este in discuție: scriitorii răsăriteni și protestanți dovedescŭ că ii saŭ botezat după ritul oriental. Opinia din urmă se pare a fi mai adevărată, pentru că, până la unirea lor cu biserica latină, Românii din Transilvania și din principatele Dunărene, trăiră cu ii amicalminte. Această unire o efectuă Sf. Ștefan, care la inceput era bunŭ cu românii, érŭ după unire persecutoriŭ. Engel dice că Valachii, carii se țineaŭ de ritulŭ Orientalŭ, eraŭ persecutați ca și păganii *). Ast-feliŭ fu spiritulŭ secululuĭ; un principe pentru a'și capata óre care scopurĭ politice era nevoit a'și schimba ritulŭ din preună cu supușii seĭ.

2) Pecenenghii. Aceștia ocupară Nord-ostul Daciei pe la inceputul secululuĭ X, și sunt cunoscuți maĭ multŭ prin faptele lor militare, de căt prin cele creștine. Despre creștinarea lor avem o singură mărturie (1050) a scriitoriului Zonara, care amintindŭ de dânșii dice: „Pecenenghii suntŭ o seminție Scită; ii locuescŭ „pe ambe părțile Dunăreĭ, și aŭ priimit botezulŭ la Cons„tantinopol in timpulŭ imperatorului Constantin Mono„mahulŭ (1042) sub conducerea principelui lorŭ „Cvegenŭ.“ (**)

---

*) Engel. in Apendice de origine valachorum § 9.

**) Zonaras t. II Lib. 17 pag. 203.

3. Cumanii Aceştia ocupară Dacia după Pecenenghĭ pe la finele secului al XI. Fleury *) aduce o scrisóre a Arhiepiscopului din strigon catră papa Grigorie. prin care îl rógă ai da voe se treacă la vecinii sei Cumani, pentru ai boteza şi ale organiza biserica. Tot o dată cere de la papa ai da şi numele de *Legat Apostolică*, sub cuvânt că acest nume ar ave mare influenţă asupra acestui popor. Papa Grigorie IX îi respunsă la aceasta scrisóre prin bula din 1227, prin carea'i a córdă tóte cerinţele. Din acesta şi din alţi scriitori aflamŭ cum că papa Gregorie aŭ pusŭ şi episcop la Cumani pe unul Theodoricŭ. (Sincai 1122).

NB. Petru Major şi Cogălniceanu dovidescŭ că Pecenenghii şi Cumanii suntŭ acelaşi popor, care in urmă la istorici se arată cu numele de Valahĭ şi Moldoveni. Dacă aceasta e adevărat, apoi atunci amintita aci creştinare a acestorŭ dóue popóră, n'aŭ fost decăt o incercare a apusului de ai converti la biserică saŭ la rebotezare. In câtŭ priveşte selbătăciunea ce se insuşeşte de istorici acestoră popóră, apoi ea n'aŭ fost de cât productulŭ locului unde locueaŭ ii. Ţéra lor n'aŭ fost de cât pórta prin care aŭ trecutŭ diferite popóră barbare de la care firește aŭ nrmatŭ se imprumute şi ii óre care moravurĭ barbare şi selbatice.

§ 5. *Biserica romănă era ea sub Jurisdicţia pa triarhului de Constantinopol saŭ acelui de Roma?*

Putem ţice că, la incepulŭ ea aŭ fostŭ supusă

*) Fleur. Hist. eclles. t, 19 Lib. 79. § 35 pag 778.

şi unuca şi altnea. Fiindŭ că Apostolulŭ Andreiŭ aŭ fostŭ cellŭ intăiŭ predicatorŭ in Dacia, apoi ca trebuea să se ţină de biserica Bisantină, inființată iarăşi de Apostolul Andreiŭ, insă cu aducerea creştinilor in Daciĭ din preună cu coloniile romane, această ţéră se legă cu Roma, Climent Episcopul Romei exilatŭ fiindŭ din Roma in Hersonŭ fu celŭ intăiŭ episcop al ţerelorŭ de dincóce de Dunăre până in Marea Neagră şi Herson, şi după dânsul Papiĭ *Evarest şi Alesandru* cariĭ ingrijirâ mult de prosperitatea creştinilor din Dacia *) Sórta Daciei inse e strâns legată cu sórta Iliriei Orientale, din care ea tot deauna aŭ făcut parte. Se vedemŭ deci cuĭ aŭ fostŭ supusă Diecesa Iliriei Orientale?

Capitala a tótei Iliriĭ aŭ fostŭ d'intr'untâiŭ *Sirmium*, care se afla la confiniile Daciei, şi a Panoniei; éră in urmă *Thesalonicul*, care aŭ rămas ca Capitală a tótei Iliriĭ până in timpul luĭ Justinian. Aşa dar Episcopiĭ din Iliria eraŭ suppuşi Arhiepiscopuluĭ diu Thesalonicŭ, éră acesta era supus papeĭ. **) Această stare de lucruri continuă până la sinodul din Halchidonŭ, unde prin canonul 28, tótă Thracia, adică, tóte ţerile dela Constantinopol până la Dunăre şi din-coace de dunăre, se dădură Episcopuluĭ de Constantinopol. Tot prin acel canon se supun Patriarhuluĭ de Constantinopol tóte bisericile din ţerele barbare. ***) Patriarchiĭ de Constantinopol datorescŭ această inalţare a lor, rădicărei Constantinopolului la rangŭ de capitală a Orien-

*) Georgie Seulescu Istor. Univer. t, I inceputulŭ creştinătaţei in Dacia.

**) Le Quien: Oriens christianus. t. I. pag. 4. 5. 6. etc. până la 14 incl.

***) Ibidem. t. I. c. b, pag 28, 38.

tului, Acestui Patriarhŭ se supuse şi Archiepiscopul de Thesalonicŭ. Inse disputa despre autoritatea Iliriei urmă, şi după sinodul din Chalchidonŭ intre Roma şi Constantinopul. *) Iustinian curmă această dispută, supuind Iliria Arhiepiscopului de Ohrida, patria sa, şi făcându-l *autochefal*, cu tóte că scrisă papei că, aŭ Ordonat acestui Arhiepiscop de a priimi sfaturi şi lămuriri dela biserica Romei. **) Lucrurile inse luară altă faţă cându Dacia fu ocupată de barbari: ea se despărţi cu totul de Roma.

Impărţirea imperiului roman în imperiulŭ de Orientŭ şi de Occident, despărţi şi pe colonistii romani de Roma, pentru că ii intrară în cellŭ dintăiŭ.

De şi prin impărţirea imperiului roman, de cătră Constantin, tótă Illiria aparţinea apusului, totuşi în timpul lui Arcadie Illiria-Orientală intră în imperiul Oriental. ***) Papa nu intârdie a'şi arăta pretenţiile asupra acestei părţi a Illiriei, unde în adevărŭ eraŭ mai mulţi preuţi catolici; ****) inse şi Patriarhul de Constantinopol avea drepturi a cere óre care părţi din acestă provinţie cari deşi după impărţirea civilă aparţinéŭ imperiului de Occident, inse după impărţirea Eparhială aparţinéŭ lui, fiind că avea biserica, Scită, Gotă şi Dacă, care eraŭ intemeete de biserica Orientală. Am vădut mai sus, cătă ostenélă ş'aŭ dat chiar Sf. Iónŭ Gură de Aurŭ despre bisericile Dunărene. — Luând in consideraţie tóte cele până aci ḑise, şi considerând şi creştinarea bar-

*) Ibidem. t. I. c. 7. pag. 58, 59.
**) Le Quien Oriens cristianus. t. II. pag. 20. 21.
***) Iacov godofred
****) viaţa Sf. Amvrosie.

barilor, cari aŭ ocupat ţerile de lângă Dunărea, c-ŭdreptul putem ḑice că, aceste ţeri aparţin Eparhiei Patriarhului de Constantinopol, ca una ce ea aŭ laţit in aceste locurĭ cuvântul Evangheliei.

Pe lângă acestea guvernul nu perdea nimicŭ din acésta, pentru câ, în tot imperiul era numaĭ o singură biserică, inse sub stâpânirea a doĭ lerarhĭ. Pentru imperatorĭ era maĭ interesant modul religieĭ locuitorilor, de câtŭ eparhica de care ii-se ţineaŭ. Inse aceea ce era în folosul bisericeĭ şi a guvernuluĭ, nu conrespundea cu privirile unor particularĭ. Papa, prin mijlocirea lui Onorie, ceru, dela imperatul Theodosie cel tânăr, să'i dea Illiria sub jurisdicţie. Acesta io şi dă, înse papa nu-l putu conserva de cât la Sinodul din Halchidonŭ, care o luă. In urmă papiĭ ne mulţămiţĭ prin aceea, că'şi aveaŭ în Illiria un loco-ţiitoriŭ şi anume pe Arhiepiscopul de Thesalonicŭ, care se dispărţise de Patriarhul de Constantinopol, precum nicĭ de dreptul ce le ḑĭdu Iustinian de a participa în chestiile ce priivéŭ unitatea credinţeĭ, se sirguiră din ce în ce maĭ mult a'şi lăţi autoritatea lor asupra acesteĭ ţerĭ, şi în fine isbutiră a'şĭ întări pe lung timp autoritatea lor asupra Panonieĭ. O împrejurare însă, schimbă lucrurile: popórăle barbare, parcă'nadins pentru amicşura ambiţia papilor, alergaŭ maĭ întâiŭ a priimi botedul dela biserica Orientală, ceea ce-şi întări autoritatea aceştia asupra tuturor ţerilor dunărene. Această luptă se începu din noŭ, maĭ în urmă. între papĭ şi Patriarhiĭ de Constantinopol; (*) cu tóte acestea, autoritatea bisericeĭ de Orient, rămase tare şi ne clintită în aceste ţerĭ, din

*) Despre acéstă luptă vom vorbi în tratatul despre Biserica Bulgaro-Română.

cauḍă că, disvoltarea aceștel autorităţi fu cu totul distinctă de cea a apusului. La apus, autoritatea bisericească se socotea ca un jug asupra creştinilor şi mai cu samă a regilor, atunci cândă, la Orient, ea se socolea şi chiar era un puternic sprijin şi tărie a Guvernului. Această imprejurare şi atrassă pe şefii popórălor barbare a veni la Constantinopol pentru priimirea botedului; căci, pe deoparte, il căpătaŭ un cler, prin care devenéŭ mai tarĭ şi mai uniţi cu poporul lor, iar pe de altă parte, il căpătaŭ în imperatorul de Orient un ocrotitoriŭ, care putea se'i apere saŭ sele de ajutoriŭ contra altor barbarĭ; Afară de aceea, biserica Orientală avu şi acel avantajiŭ, de a se lăţi şi întări între popórăle barbare, că fu mult mai cedatóre, de cât cea apusană în priivirea Limbeĭ; aşa ea invoi şi chiar înlesni pe mai multe popóră pentru a'şi putea face servirea D-zeească în limba lor naţională. Mijlocul acesta, fu încă mai atrăgatoriŭ de cât cel întâiŭ. *)

La apus, bărbarii nu găséŭ niciĭ una din aceste înlesniri. Mai întâiŭ că acolo nu era o putere civilă, regală saŭ imperială, care ar fi putut sei apere saŭ sei ajute contra altor barbarĭ, nicĭ nu avéŭ libertatea de a face servirea de D-zeŭ în limba lor naţională. Cea dreptul că papii, prin stăruinţele lor, restatorniciră demnitatea imperială la apus, mai întâiŭ în persóna regilorŭ francĭ, pe urmă a imperatorilorŭ Germani, inse scopul aceslei restatornicirĭ aŭ fost:

înălțarea autorităței papale și supunerea diferitelor popóră aceștel autorități. De aceea vedem că fie care imperator apusan, iar in urmă, după essemplulŭ lor, și fie care rege, se silea a supune autorităței papale diferite popóră, care ḑelŭ agiunsă pînă acolo, incătŭ suppuneaŭ bisericeĭ apusene nu numaĭ pe pâgănĭ, ci și pe creștiniĭ Orientalĭ, rebotezăndu-i prin missioneriĭ papalĭ. Regiĭ de Germania și de Ungaria, după ce invrăjbéŭ diferiții principĭ micĭ intre sine, le făgăddueaŭ ajutoriŭ numaĭ sub condiția botezuluĭ, ca și cum acia n'ar fi fost botezați; inse așa era politica timpuluĭ, de a prii-mi botezul aceleĭ biserice, de la care se spera vre un ajutoriŭ. Principiĭ romănĭ, influințați cănd de apusenĭ, cănd de orientalĭ, după Sinodul din Florența, rămaseră lipiți de biserica orientală.

N3. Principiĭ romănĭ, devenirâ in urmă apărătorii creștinătâței in contra Mahometismuluĭ. Ștefan cel Mare, al Moldoveĭ, avu onóre de a fi numit apărâtoriul creștinătâțel, și papa făcu maĭ multe Tedeumurĭ in onórea victoriĭ lor purtate de el asupra Mahometanilor *) Ión Alexandru cel Buu și *Vasilie Lupu*, fură salutați de patriarhĭ ca apărătorĭ aĭ Ortodoxieĭ **).

(*) Nectarii Patriarchae Hierosolamitâni reffutație contra imperium Papae. London 1702. Epistola Patriarchae advoevodam Moldaviae.

(**) Goții sau Germanii, Slavii seaŭ Rușii, Coptii, Avarii, Armenii și chiar Românii datorescŭ bisericeĭ de orientŭ inceputul literatureĭ lor. Description du Second tableau de l'histoire Moldave representant Etienne le Grand au moment ou il prononce son testament politique pag 2,

PARTEA II.

Istoria Bisericei Bulgaro-Romane

§ 1. Idei Preliminare.

Ingenere, toţi românii de dincóce de Dunare, despre cariĭ vom vorbi in această parte, sunt rămăşiţe a vechilor coloniĭ romane, *) strămutate aice parte din Dacia de către imperatorul Aurelian, iară parte, triimese dea dreptulŭ din Italia, pentru impoporarea Iliriculuĭ si a Missieĭ. Slavoniĭ, cariĭ aŭ venit asupra imperiuluĭ roman, pe la inceputulŭ secululuĭ VI, aŭ găsitŭ in Missia de la dunarea Coloniĭ romane. Despre aceasta avem de marturĭ pe Constantinŭ Porfirogheni-tul şi pe Tuberon **), care ḑice: „Este adevărat că, maĭ „nainte de intrarea Slavilor in Illiria, nu numaĭ Dal-„maţiĭ ci şi toţi illirienii, vorbéŭ limba Latină, pentru „că totŭ Illiricul era poporat cu coloniĭ romane. Se-„minţiile Slave intrarâ in Illiria in secului VI dupâ „Chr: Locuitoriĭ de acolo, precum se intămplă de „ordinariŭ, impreună cu suppúnerea, primiră cu tim-„pul şi limba invingătorilor. Şi aşa cea mai mare par-„te din romaniĭ din Iliria, primirâ numele de Slavoni.“

(*) Nu inţelegem in acestŭ articol pe românii de astăzi de dincóce de Dunăre, ci pe acei de dincolo, carii sunt cunoscuţi sub nume de Morlahi, Mavrovlahi, cuţovlahi şi Ţinţari, de la deasa intrebuinţare a literei cirile ĭ.

(**) Comenturii despre timpul seŭ cart. I. §. I.

De aice se póte inchia că Apostolul Pavel şi discipululŭ seŭ Andronicŭ carii aŭ predicatŭ in aceste ţerĭ, aŭ botezat şi invăţat nu pe naţiile slavone, ci pe coloniştiĭ romanĭ.

Aşa dar, Bulgariĭ cuceriră ţerile de lăngă Dunarea, şi, colonişlii romanĭ, cariĭ eraŭ de mult timp acolo, fură nevoiţi a se uni cu iĭ. Naţiile slavone, numéŭ pe Italienĭ in genere Volohi saŭ Vlahĭ; acelaşĭ nume îl căpătară şi coloniştiĭ romanĭ de la Dunare, ca uniĭ ce eraŭ de aceéşi origină şi vorbéŭ aceéşĭ limbă ca şi Italienii.

Românii saŭ Volohiĭ, carii locuéŭ pe ambe părţile Dunârei, formară regate deosebite dincóce şi dincolo de Dunarea. Ceĭ de dincolo cunoscuţi la inceput sub nume de Misĭ, iar in urmă sub simplul nume de Valahĭ, se uniră cu Bulgarii şi formară un singur regat. Nichita Huniad, in istoria luĭ Isaacŭ Anghelŭ cap. I. ţice că „ceĭ ce dinióră eraŭ cunoscuţĭ sub numele de Misĭ, astădi se numescŭ Valahĭ.“

Valachiĭ din Misia aŭ priimit creştinătatea incă din timpurile Apostolilor, precum am veţut in tratatul despre introducerea creştinătăţeĭ in Dacia; şi cu mult maĭ nainte de priimirea creştinătăţeĭ de câtră Slavonĭ, iĭ şĭ avéŭ biserica lor, carea de şi strămtorată de către invasiile barbarilor, totuşi fu puternicŭ apărată de către imperatoriĭ născuţĭ in ea, maĭ cu sémă de Iustinianŭ. Valahiĭ 'şĭ conservară biserica creştină şi după unirea lor cu Bulgariĭ păgânĭ. până la primirea creştinătăţeĭ de câtră aceştia, şi aceasta urmă din dóuĕ cauze, intăiŭ, din respectul ce fie care seminţie barbară

arăta câtră templurĭ şi cler, iar al doilea, din cauzâ câ Românii eraŭ destul de numeroşĭ, aşa incâtŭ Bulgariĭ aŭ trebuit se'ĭ primească în funcţiile statuluĭ, iar in urmă şi compuseră cu ĭi un singur stat, sub nume de regatul Bulgaro-Român.

Adevărul din urmâ ni'l dovidescŭ maĭ mulţĭ istoricĭ, *) din scrierile cârora urmeadâ, nu numaĭ câ Românii aŭ locuitŭ şi aŭ avut biserici creştine dincolo de Dunărea, dar câ, chiar restatornicitoriĭ regatuluĭ Bulgaro-Român *Petru* şi *Asan*, precum şi fratele lor *Ioan*, aŭ fost români, deşi unii dintre istoricĭ, iar maĭ cu samâ *Pataviĭ*, greşitŭ in ideea luĭ, confundă pe Bulgarĭ cu Valachiĭ, dicând că n'ar fi de cât unul şi acelaşi poporŭ.

Din aceste videm câ şi fondarea regatuluĭ Bulgaro-românŭ cu dreptŭ cuvântŭ se póte atribui unor cauze religioase.

§. 2. *Starea creştinătăţeĭ in Misia până la creştinarea Bulgarilorŭ.*

Dacia de peste dunârea saŭ Misia dădu Romeĭ şi Constantinopolului maĭ mulţĭ bravĭ imperatorĭ, cariĭ ingrijirâ cu deosebire despre apărarea aceşteĭ ţerĭ. **) Prin petrecerea luĭ Constans in Dacia, timpŭ maĭ de dece anĭ, creştinii de ambele parţĭ a Dunăreĭ, furâ aparaţĭ de barbarĭ. Iar Iustinian născut in Misia, distingui patria sa prin deosebite privilegiĭ, intre altele, el făcu Autochefal pe Archiepiscopul Primeĭ-Iustiniane şi'ĭ supussâ tóte episcopiile Dacieĭ şi a Misieĭ. Fârâ

*) Engel Honiade, Halcocondila, Lutiu, A.

**) Mihail Cogalnitehan Histoire de la Moldavie et dela Valachie Berlin 1837

indoealâ că, popórele bàrbare, care năvâlirà in aceste locurĭ, strâmtorirâ mult pe creştinĭ, inse acésta urmâ numaĭ până la creştinarea lor, şi fiindŭ că bulgariĭ aŭ fostŭ ceĭ maĭ de pe urmă cariĭ imbrâţoşarâ creştinismulŭ, apoĭ iĭ sunt aceĭ ce aŭ apasat maĭ multŭ pe creştiniĭ din Misia, şi aceastà apăsare aŭ mersŭ crescând, potrivit treptateĭ căderĭ a puthreĭ imperiuluĭ de Constantinopol. Cu tóte acestea, Românii din Misia îşĭ conservarà episcopiĭ, şi dupâ intrunirea lor cu Bulgariĭ, deşi cu marĭ greutâţĭ. Acéstà stare de lucrurĭ deveni nesuferità, când in urmarea slăbireĭ imperiuluĭ de orient, Bulgariĭ devenirà independinţi. Atunci se disfiinţérà tóte Arhiepiscopiile şi episcopiile Misieĭ, iar unii cred că chiar şi creştinătatea. *) Insă ideé din urmă e pre essageratà, ea ne aratâ numaĭ că creştinătatea in acele timpurĭ in Bulgaria, aŭ fost fórte persecutatâ.

In genere se póte ḑice că, nicĭ un popor nu era aşa tare dedat religieĭ păgâne ca Bulgariĭ, şi de aceé nicĭ un popor nu primi creştinătatea aşa de greŭ ca eĭ. (Sincai 820) Persecuţia cea maĭ teribilâ aŭ urmat in timpulŭ regelorŭ bulgarĭ *Marlaganŭ* (820) şi *Mihail* (865.) Sub aceştĭ regĭ, creştiniĭ din Bulgaria nu numaĭ că nu'şĭ aveaŭ episcopiĭ lor, dar incà eraŭ atàta de persecutaţĭ, incât singurul lor asil, eraŭ pustietâţile şi munţiĭ: Să aibă episcopŭ grecŭ li era cu neputinţe, din cauḑâ că, intre bulgarĭ şi grecĭ era resbel ne contenit, şi prin urmare tóte relaţiile eraŭ intrerupte. Aceastâ inprejurare, ne voi pe Români saŭ Valahĭ, lo-

*) Le Quien, Oriens Christianus t, II, pag 283,

cnitorĭ creştinĭ din Bulgaria, a se strâmuta în ţerile megieşe cu imperiulŭ de Orient ca se pótă ave relaţii, macar pe furişĭ cu creştinii, şi sâ'şĭ procure de la iĭ invâţâtorĭ. De aci de sigur resultă câ, Românii de peste Dunârea se vâdŭ şi până astădĭ respândiţĭ mai mult prin Thesalia, Macedonia, Albania şi Epir. Iatâ altâ cauzâ religioasâ a imprâştiereĭ lor pe acolo, unde vieţuescŭ până astâdĭ.

§. 3. *Căile providenţeĭ în creştinarea Bulgarilor.*

Nenorocirile ce sufârŭ particularii, iar une-orĭ şi popóre intregĭ, sunt adesse alesse de provedenţa devinĕ pentru agiungerea bunurilor sale scopurĭ. In timpul resbelelor dintre Grecĭ şi Bulgarĭ, cei dintâiŭ luară prisonieră pe sora regeluĭ Bulgarilor, Bogor, care fu dusâ in Constantinopol şi acolo educată în religia creştinâ. De aseminea Bulgariĭ luară prisonier pe cucernicul monah *Theodosie*, care in timpul petrecereĭ sale intre Bulgarĭ nu incetâ de a'ĭ infrunta ca idolatri şi a'ĭ inicia in invâţătura creştinâ. Ţinândusâ resbelul şi schimbândusâ prisonierii, sora regelu: se intórsâ in patrie şi nu încetâ a sfâtui pe fratescŭ *Bogor*, ca se primească religia creştinâ, indemnându-l tot odată a o primi din mânele patriarhilor de Constantinopol (Chedrin t. II. pag. 424 şi 425.) Bogor se improtivi multŭ timp sfâtuirilor surori-sa, dar o imprejurare simplă 'lŭ făcu a se schimba. El voi a'şĭ zugrăvi o casâ ce o avea afară din oraşŭ, pentru care lucru ordonâ a aduce din Grecia un zugravŭ cu numele *Meihodie*. Acest zugravŭ căruia iaŭ fost ordonat a zugrăvi ceva infiorătoriŭ, inchipui judecata cea infricoşată, care făcu

aşa de mare sensaţie barbarului rege, in cât curàndŭ dupâ aceea, el se creştină. Zugravul Methodie aŭ fost frate cu *Chiril*, luminâtoriulŭ slavilor *)

Boeriĭ Bulgarĭ, inţelegând de creştinarea regeluĭ, care se numi *Mihael*, revoltârâ in contraĭ poporul, care nu putu fi liniştit, de cât prin minune, eşind regele din biserica unde primissâ botezul cu 48 de socĭ purtând in mănĭ semnul crucĭĭ, imprăştie mulţimea de poporŭ ce era adunatâ acolo şi îi nevoi nu numaĭ a se limişti, ci chiar şi aprimi botezul.**) Dupâ acésta maĭ toţi Bulgariĭ primĭ botezul, afarâ de o micâ parte care şi fu trimissă in esil in locurile muntóse şi pustiĭ, dâruite luĭ Mihael de imperatorul de Constantinopol anume pentru esilarea cellor ne supuşĭ religieĭ.

Ast feliŭ providenţa prin un mijlocŭ minunat restatornici in Bulgaria nimicita creştinătate, iar pe Bulgariĭ cariĭ maĭ nainte eraŭ atăt de indărâtnicĭ in primirea credinţeĭ, îi făcu ceĭ maĭ zeloşĭ creştinĭ.

§. 4. *Misionerii apuseni in Bulgaria şi infiinţarea Bisericei. Bulgaro-Române.*

Papiĭ de Roma, fiind scutiţi de puterea civilâ şi prin urmare maĭ ne mărginiţi in lucrările lor, aveŭ şi mijlóce maĭ multe de a trimite missioneri cătră diferite popóre pentru a lâţi credinţa creştină.

Bulgariĭ abia se botezasă şi missionariĭ apuseni indată şi sosiră pentru a'i atrage in sinul bis: apusene. Papa Necolaĭ primi cu mare mulţămire soliĭ bul-

---

*) Unii dintre istorici amăgiţi de epitetul Romeas ce se da acestui Methodie, 'l deosebescŭ de Methodie fratele Chilliani luminătoriul Slavilorŭ de sud.

**) Fleury Hist, Eccles, t. 12, pag, 189.

garĭ şi după cerinţa lorŭ li trimissă de invăţâtorĭ pe episcopiĭ *Formosa* şi *Pavel*, cărora li incredinţă şi vro sută de respunsurĭ la intrebările poporuluĭ bulgar, despre diferite objecte religióse. De aice se vede că bulgariĭ possedaŭ deja principiile religieĭ creştine, maĭ nainte de vinirea invăţâtorilor apuseni la iĭ; Altmintrelea, cum ar fi pututŭ iĭ da atâtea intrebărĭ despre religie dacâ n'ar fi avut idee de ea? Cauza pentru care Bulgariĭ cerurâ invăţetorĭ apuseni, fu dorinţa lor de a se inpaca cu *Ludovicŭ*, imperatorul Germanieĭ, prin mijlocirea căruea se şi făcu acéstâ solie. *) Acele intrebărĭ fu, despre botezŭ, impârtâşire, Nuntă, Posturĭ şi alte chestiĭ atâtŭ religióse cât şi superstiţióse.

§. 5. *Disputa dintre papi şi patriarhii grecĭ pentru Biserica Bulgaro-Română.*

Episcopiĭ Formosa şi Pavel, trimişĭ în Bulgaria de papa Nicolaĭ, inturnându-sâ la Roma, adusseră vestea cum câ Bisserica Bulgară li saŭ supusŭ cu totulŭ, şi tot odată adusseră şi pe un predicator *Petru*, trimis de regele Bulgarilor cu darurĭ şi scrisorĭ câtră Papa. In acele scrisorĭ, regele ruga cu tot dinadinsul pe papa ca să'ĭ hirotonisascâ de Arhiepiscop pe Diaconul Marin, saŭ pre vreunul din cardinaliĭ seĭ, care inse ar fi aprobat de naţia Bulgară. Fiind că Marin ocupa funcţia de predicatorŭ in Constantinopol, papa trimissâ la bulgarĭ pe un *Silvestru* ca să şi'l aleagâ de Arhiepiscop. Bulgariĭ nu'l primirâ pe acesta, i'l trimisseră innapoĭ şi cerurâ pe Episcopul Formosa, inse

*) Vedi la Fleury Hist. Eccl, regulele date de papa Bisericeĭ Bulgare tom 12, pag: 192,

intărdiind papa cu răspunsul, regele trimissă pe *Petru* (cel care aŭ fost şi la Roma) la Constantinopol ca să intrebe, cării biserică aparţine biserica Bulgară? Petru veni in Constantinopol tocmaĭ când se fini disputa despre Fotie.

După ordinul imperatorului se intruni din noŭ Sinodul dinpreună cu soliĭ papiĭ, pentru a asculta ambasadoriĭ bulgariĭ şi a-ĭ satisface.

Intrebarea propusă de ambasadoriĭ bulgariĭ, incinsâ o disputâ in tâiŭ intre iĭ cu legaţiĭ popali, iar in urmâ intre latiniĭ şi greciĭ, cariĭ ambiĭ 'şĭ aratarâ pretenţiile lor asupra bisericeĭ bulgare. Papiĭ *Adrian* şi *Ioan* pretindéŭ bulgaria, pe urmatórele temeiurĭ: 1) Iĭ ḑicéŭ că, locul ocupat de bulgariĭ, apârţinea maĭ nainte Arhiepiscopului de Salonic, care incâ din secolul V purta titlu de *Vicarius* Romanus. 2) că, Bulgariĭ după creştinarea lorŭ, inşiĭ de bună voe se suppuseră tronuluĭ Romăn şi cerură de la el preuţi şi Episcopĭ, şi 3) că, Roma aŭ guvernat chiar acea biserică treĭ anĭ. Greciĭ iarâşĭ pretindéŭ biserica bulgară pe urmatórele temeiurĭ: 1) Iĭ ḑicéŭ că, Bulgaria, ca parte a Iliriculul Oriental, dupâ vechiul drept Theodosian, dupâ instituţiile luĭ Iustinian şi chiar dupâ posiţia sa, geografică aparline orientuluĭ *); 2) că *Mihail*, regele Bulgarilor, nu de multŭ aŭ primit botezul de la greciĭ, 3) că maĭ nainte de vinirea bulgarilor, in pământul ocupat de iĭ eraŭ episcopĭ, care atârnaŭ de Constantinopol, **) şi că prin urmare, Bulgaria fu detaşatâ de Constantino-

*) După Spanheim, Bulgaria se mărgineá la Nord cu Donul, la Apus cu riul Sava, la sud cu Macedonia şi la Ost cu Tracia,

**) Se scie că Arhiepiscopia de Ohrida, atărna pênă la Iustinian de Constantinopol.

nopol numaĭ de câtră păgănĭ, şi 4) că biserica Romei aŭ maĭ luat şi alte locuri aparţinitóre Coustantinopolului, numaĭ pentru câ acesta aŭ fost cedâtoriŭ.

Indată ce soliĭ bulgarĭ, carii aŭ fost faţă la disputa din Constantinopol despre biserica lor, in ştiinţărâ pe regele lor Mihail in amănunţimĭ despre acésta, regele alungâ toţĭ preuţiĭ Latinĭ din bulgaria şi primi pe ceĭ greci trimişĭ de Ignatie. Furia poporuluĭ bulgarŭ cătră latinĭ crescu in urmă in tr'atăta, incăt legaţiĭ papalĭ, inturnându-se de la Constantinopol, trecură cu mare pericol prin Bulgaria.

Aşa dar biserica bulgară, de la regele Mihail şi până la Ión (865-1188), aŭ fost suppusă bisericeĭ Orientale; Ión o suppuse bisericeĭ de Apus, precumŭ vom vide maĭ jos. Să vedem acum care aŭ fost persónele maĭ insemnate bisericeştĭ in timpul insemnatŭ maĭ sus, şi ce evenimente s'aŭ intâmplat in timpul lor in Bulgaria?

§. 6. *Persónele maĭ insemnate Bisericeşti.*

Capitala Bulgarieĭ fu Ohrida, numitâ in timpul luĭ Iustinian Prima Iustiniană. Aci 'şĭ avéŭ reşedinţa episcopiĭ, cariĭ până in timpul imperatoruluĭ Leon filosoful (péla 900), eraŭ suppuşĭ Patriarhuluĭ de Constantinopol. Fiind inse, că, in acest timp, puterea Bulgarilor creştea, iar cé a imperiuluĭ de Orient slăbea, apoĭ de aceea Patriarhul aŭ fost nevoit a recunóşte independinţa episcopuluĭ bulgar, precum şi titlul de *Patriarh al Bulgarilor*. Causa acesteĭ cedări din partea Patriarhuluĭ de Constantinopol, fu dublă: pe de o parte, el voe a atrage pe Bulgarĭ in parteă şi a ave

în îi un ajutorî putinte contra Mahometanilor; iar pe de altă parte, voia a'i abate de la Apus, care adesse li promissă această preferinţă, numaï să se suppună bisericei Romane.

1. Archiepiscopii dependinţi de Constantinopol.

Aceştia furâ. 1. Gavriil, care aŭ fost după ducerea luï Silvestru din bulgaria. Despre acesta ne mărturisesc actele sinodului ţinut în Constantinopol, după mórtéa luï Ignatie, pentru restatornicirea luï Fotie pe scaunul Patriarhal. (Şincal 877.) 2. Georgie, care 'şi avu reşedinţa la Belgradŭ, după cum mărturiseşte Papa Ión al VIII în a 15 scrisóre a sa adresată luï Mihael regele Bulgarilor. (Şincal 878.) Istoricii nu să învoescŭ între sine dacă ambiï aceştï episcopï aŭ fost denumiţi de Methodie, saŭ numaï unul. 3.) Conrad, care se consideră ca al treilea episcop pusŭ de Methodie. Oare carii ḑic cum că acesta ar fi acel episcop Silvestru, care saŭ trimis de papa în Bulgaria, pe temeiŭ că numele Conrad e apusan, însă maï dreptŭ este a presupune că, el saŭ ales de câtră grecï, din vechiï locuitorï aï Bulgarieï, cariï eraŭ coloniştï italienï şi conservară creştinătatea şi sub giugul păgânătăţeï.

4. Climent, care 'şï avu reşedinţa în Tiberiopol, saŭ *Beliţa. Boris* saŭ *Burum* al 19 rege al Bulgarieï, dădu acestuï episcop guvernarea uneï atria parte din regatul sâŭ. Climent scrisă în limba greacă o carte *despre deşertăciunea dogmelor Manihiesmuluï şi a Paulicianismuluï*, din care împrejurare se vede că, pe timplu seŭ acest eres bântuea Bulgaria. Tot luï i se însuşaşte şi descrierea vieţeï lui *Chiril* şi *Metheodie* (pe la 916.)

II. Arhiepiscopii indepenđinţi.

1. Cel intăiŭ dintr'a ceştia fu *Damian*, care, după cum se vede din catalogul Archiepiscopilor biserice bulgare succedă lui Climent. In timpul seŭ, biserica bulgară, din causele mai sus espuse, căpătă dreptul a se numi *independentă*, de şi incâ nu se vede că Archiepiscopii să nu se numească Patriarhi.

Aceasta s'aŭ intâmplat in timpul imperatorului Roman (955). *) Reşedinţa acestui episcop era in *Dorostor*. *Simeon* al 2-le rege al Bulgarilor, ceru de la Papa, in timpul acestui arhipăstoriŭ, corona regală, promiţîndui a primi Unia, inse acésta nu urmă, din causa patriarhului de Constantinopol, care atrasă pe bulgari de la Unie, dându independinţă archiepiscopilor lor. Aceştiea atunci se improlivirâ cererei regelui preţuindŭ mai multŭ religia ortodocsă orientală, decât corona regală, trimisă de Papa.

2. *German*, şi după dânsul Philip, in timpul căruea se hotărâ de reşedinţă a Archiepiscopilor Bulgari Oraşul Ohrida.

3. *David*, in timpul caruia Bulgaria căđu sub stăpânirea imperatorilor de orient, **) guvernând Bulgaria regele Vladislavŭ. David se luptă mult pentru susţinerea tronului Bulgar, inse in zădar, pentru că pe acest tron nu se înălţaŭ acum de cât nişte regiuciđi. Vasilie, imperatorul de Constantinopol, profită de această impregiurare, cuceri regatul Bulgaro-Român şi 'şi căpătă titlul de *Bulgaro-cton* (saŭ ucigă-

---

*) Le Quien, t, II pag, 291,

**) Chedrin, pag, 710.

toriul *Bulgarilor.* *) Aceasta se intâmplă pe la 1019.

4. *Leon* I, pela 1053, care făcu un templu in chipul Sf. Sofii ; de la el ne'aŭ rămas trei epistole despre *azime* şi despre *Postirea Sămbetei* in contra latinilorŭ. Acesta aŭ fost contimporan împărăteseĭ *Theodora*, femeea imperatorului Constantin Porfirogenitulŭ. **) (Şincaĭ 1053)

5. *Theodul*, insemnat episcop de impărăteasa *Theodora*, de unde inchiem câ, cu căderea Bulgarieĭ sub stâpînirea imperatorilor de orient, perdu din privilegiĭ şi Biserica lor, pentru câ vedem rânduindusă un episcop in contra dreptuluĭ de independinţă ce'l câpătasă maĭ nainte biserica bulgară.

6. *Theofilactŭ*. născut in Constantinopol, şi insemnat archipăstoriŭ in urma luĭ Ioan III. ***) El este insemnat prin esplicârile asupra celor 4 evangheliĭ, asupra faptelor Apostolilor şi a trimiterilor Apostoluluĭ Pavel. (Şincai 1077) ****)

7. *Ioan IV* descendent din familia Imperatorilor greci. *Dositheiŭ*, Patriarchul de Ierusalim î'l numeşte *Adrian*, adecă cu numele pe care l'aŭ avutŭ inainte de a inbrăţoşa tagma călugârieĭ, şi îĭ insuşeşte óre care compuneri in contra Latinilor.

8. *Dimitrie*. Din timpurile acestuea, Bulgariĭ incep a se deosebi de greci, îşĭ formâ un stat aparte indepedinte şi se unescŭ cu hiserica de apus, precum vom vede maĭ departe.

---

*) Chedrin, t, II, pag, 557-558,

**) Chedrin pag 792,

***) Zonara cartea XVIII cap 9,

****) Hist Litter pag. 536,

Bulgarii şi Românii, incetară a mai recunóşte pe archiepiscopul lor din Ohrida şi'şi alese un altul la *Tărnov*. Deşi archiepiscopii de Ohrida continuârâ a să numi archiepiscopi ai bulgarilor, totuşi acest titlu, nu era de cât onorificŭ, pe care inse i'l purtarâ până la căderea bulgarilorŭ sub stăpânirea turcéscă. Să vedem acum archiepiscopii Bulgaro-Români din Tărnovŭ unde era şi capitala restatornicitului regat Bulgaro-Român. Acéstă restatornicire urmâ in timpul luĭ *Petru* şi *Asan* pe la 1186, de când se incepe un noŭ periodŭ pentru istoria regatului Bulgaro-Român şi care periodŭ merge până la ocuparea Bulgariei de Turci. Este de insemnat insâ aceea, că, precum restatornicitorii, de asemené şi persónele mai insemnate civile şi Eclesiastice a regatului Bulgaro-Român, aŭ fost Valachi saŭ Români de peste Dunărea

§ 7. *Istoria regatului Bulgaro-Român de la restatornicire până la ocuparea lui de Turci 1186-1394.*

In acest period de timp biserica Bulgaro-Românâ se suppusă tronului papal, şi câtrâ acésta fu silită de dóue cause:

1. Vasilie imperatorul de Constantinopol, nimicind regatul Bulgaro-Român, nimici şi tóte privilegiile locuitorilor acestuĭ regat, aşa incât gingul grecŭ ajunsără a fi ne suferibil. Atunci doi Români *Petru* şi *Asan* se resculârâ contra Grecilor şi formarâ un regat independinte, intrunind sub sceptrul lor diferitele popóre ce eraŭ in Bulgaria. Luptele ce, din aceastâ causă se incepură intre greci şi Români, ne voirâ pe

acești din urmă a'și căuta un alt Șef religios și îl aflară în Papa.

NB. Lupta aceasta aŭ fost înverșunată și prin aceea, că, tot atuncea saŭ resculatŭ contra grecilor și Românii din Tracia, și Macedonia sub conducerea unui *Hrisa* saŭ *Krișŭ*, care era mic de stat. (Isac Angel) De atunce grecii numiră pe Românii supuși acestuea Kundovlahi saŭ Kuțovlahi.

2. Restatornicitorii regatului Bulgaro-Român, aŭ fost Românii. (Șincai 1186) Toi aceștia compuneŭ și personele cele mai însemnate din cler. Așa dar ca consingeni cu Italienii, ii, în împrejurările de față, trebueaŭ se năzuească mai mult spre Roma de cât spre Constantinopol, care'i apâssa. *)

§. 8. *Biserica Bulgaro-Română dependintă de papi, la urmă supusă Patriarhiei de Constantinopol.*

In timpul ne contenitelor resbele ce aŭ urmat între greci și Bulgaro-Români, cei din tăiŭ, ocupară Ohrida, capitala acestor din urmă. Cești din urmă voind a'și restatornici regatul îșŭ aleseră de capitală *Tărnovul* și nu voiră ca Archiepiscopul lor să fie dependent de cel de Ohrida, nici de cel de Constantinopol, cu care eraŭ întrerupte ori și ce relații. De aci veni că, *Ioan*, fratele restatornicitorilor regatului Bulgaro-Român: Petru și Asan, supusă biserica Episcopului de Roma. Spre acest scop, el trimisă la Roma pe Vasilie din *Zagora* cu următórea cerire: „Rugăm

*) Nb. Pentru a vede cum că Petru și Asan, aŭ fost români, cotește pe Huniadi, și corespondința dintre Papa Innocențiu III cu Ioan, regele Bulgaro-Românilor, și frate cu Petru și Asan.

tronul apostolic ane primi in simul Bisericei romane.“ Afară de aceea el aŭ cerut ca corona regală se fie întărită pentru fiiul seŭ, precum saŭ urmat aceasta şi in timpul predecesorilor sei. Aŭ mai cerut ca papa să dee titlu de patriarh lui Vasilie, Arhiepiscopul Bulgariei. Papa Inocentie III, respunsă regelui Ioan printr'o scrisóre şi trimisă lui Vasilie Archiepiscopul de Târnov; mantie, mitră şi inel. Afară de aceea, papa trimissă in Bulgaria un legat al seŭ, Cardinalul Leon, ca să ungă la regat pe Ioan, dându-i şi insigniile regale: Corona, Sciptrul şi stindartul. Către aceste mai adauge ei şi o bulă, despre autoritatea regală şi despre primirea bulgaro-Valachilor in sinul Bisericei Române. Fiind că Bulgaro-Valachii, după obiceiul grecŭ, la sfinţirea de episcopŭ şi prezviterŭ, nu intrebuinţaŭ miro-ungerea, apoi papa ordonă a face aceasta lui Vlasie, Archiepiscopul Bulgariei, cu care ocasie, scrisă o epistolă acestui archiepiscop, in care'i descrie cu de amănuntul diferitele soiuri de ungeri, adecă: miruirea episcopilor şi a prezviterilor după sfinţirea lor, miruirea noŭ botezaţilor, a bolnavilor, a neputincioşilor, a sf. Vase, a Oltariului şi a Bisericilor. In urmă'i ordonă a primi această miruire şi a o intrebuinţa la sfinţire de episcop, iar aceştia la sfinţire de preuţi. In fine, pentru ca invăţetura lui să aibă mai multă influinţă asupra Archiepiscopului Bulgar, el îi scrie.„ Îţi trimiliŭ prin Car-
„dinalulŭ Leon, dritul de a servi ca un Patriarhŭ, şi
„sceptru păstoral, pe care nici papa nu'l intrebuin-
„ţadă.“ Patriarhul de Târnov primind cu bucurie învăţeturele Papei, respunsă acestuea prin o scrisóre.

prin care'ĭ promite că, va rămâne fiiŭ supusŭ a bisericeĭ romane. Ioan, după suirea pe tron, pussâ doĭ mitropoliţi, pe cari'ĭ supusĕ Exarhuluĭ de Târnov, care purta şi titlu de Patriarhú.

Această supunere a bisericeĭ bulgare tronuluĭ papal, urmâ până la cruciate, când Bulgariĭ sfădindusâ cu papa şi primind făgăduinţĭ de la Patriarhul şi împeratorul de Constantinopol, că vor avea aceleşĭ privilegiĭ, ce leaŭ avut şi de la Apus, ea să suppusă Patriarhuluĭ de Constantinopol, şi rămassă ast-feliŭ până la căderea regatuluĭ bulgaro-român sub puterea Turcilorŭ.

§. 9. *Persónele insemnate bisericeşti.*

Persónele de căpitenie bisericeşti care aŭ guvernat in acest period, biserica bulgaro-română, după marturia istoricilor bizantinĭ şi a luĭ Lequien, aŭ fost următórele:

1. *Vasilie*, cel intâiŭ Patriarh şi exarh al Bulgarieĭ cu reşedinţa la Târnov (1204). Inainte de căpătarea titlului de Patriarh, el aŭ fost episcop al ţerilor de dincóce de munţiĭ Balcanĭ, unde populaţia era română, şi avea mare dorinţă de a uni turma sa către biserica romană, in care şi isbuti, după cum se vede din Epistola sa către papa Innocentie III.

2. *German*, succesorul luĭ Vasilie, care saŭ lepădat de biserica de Apus, şi aŭ căpătat de la Patriarhul de Constantinopol acelé'şĭ privilegii, ce le avéŭ patriarhiĭ bulgarĭ de la Papa. El aŭ cununat pe fiiul imperatoruluĭ de Constantinopol cu Ellena, fica luĭ Ión

regele Bulgaro-Românilor, (muri la an 1245). (Şincai 1235)

3. *Ioachim*, in timpul căruia papii şaŭ incercalŭ din noŭ a'şi suppune biserica Bulgaro-Română. (1257-1296.)

Acest episcop guvernă biserica Bulgaro-Română 39 de anĭ, şi fu ucis de regele Bulgarieĭ pentru participarea luĭ in un complot urdit contra statuluĭ de *Tohari*. (Caliman 1291 papa Nicolai : IV).

4. *Ioan*, Raicĭ *) pe la an 1322 aminteşte despre acest *Patriarh* că, aŭ fost trimis de rege la Constantinopol, pentru óre care nevoĭ a regatuluĭ Bulgaro-Român.

Dupâ acesta, regatul Bulgaro-Roman fu supus de Turcĭ, şi din acel timp, Patriarhiĭ de Tărnov se supusĕră patriarhuluĭ de Constantinopol, cu titlu de Archiepiscopĭ şi exarhĭ aĭ Bulgarieĭ.

PARTEA III.

Istoria bisericei Române din principatele Moldova, Ţéra Românéscà şi Transilvania.

§. I. *Starea creştinătăţeĭ intre Românii de dincóce de Dunârea, de la seculul 9-13.*

Carol cel mare şi urmălorii seĭ, supunănd Panonia şi parte din Transilvania, unde populaţia era română, îi nevoiră ca din preună cu supunerea civilă,

*) Raicĭ tom. 1. Chart. II cap. 9 §. 25.

să se supună și bisericeĭ Romane. *) Cești din urmă, pentru a scapa de imperatoriĭ de apus, precum și de papa, trimiserâ la 862 o ambasadâ la Constantinopol, cerând dascalĭ in credință, nu câ dórâ câ ĭi nu o posedaŭ pentru că noĭ am văḑut câ, Românii o posedaŭ incă din timpiĭ primarĭ aĭ creștinătâței, ci numaĭ pentru a'ĭ abate de la apus. Atuncea Imperatorul *Mihail* și Patriarhul li trimisâ pe Chiril și Methodie, cariĭ intăriră pe Românĭ in credință și creștinără cele-l-alte popóră slave, ce eraŭ in contact cu Românii.

In urmă multe dintre aceste națiĭ slave aŭ trecut către biserica de apus; Românii inse, ca unii ce eraŭ strâns legați cu sórta confraților lor de dincolo de Dunârea, râmasseră pentru tot-dea-una lipiți de biserica Orientală.

Din timpul luĭ Methodie și a luĭ Chiril nu se maĭ amintește nimicŭ despre Românĭ, pânâ la venirea Ungurilor. Cu venirea acestora, cronicariĭ lor incep a-vorbi de Românĭ, arătându-ĭ câ sunt de ritul oriental. In timp, ce Ungurii eraŭ in luptă cu imperatoriĭ de apus, pentru posesia pământuluĭ ce ocupasă, principiĭ creștinĭ, pentru a scapa de ĭi, intrără in conrespondenții cu imperatoriĭ de Constantinopole. Așa unul dintre ĭi *Vulohud*, veni la Constantinopol și primi botezul (944) El fu primit cu cea maĭ mare distincție de câtră imperatorul de Orient Constantin, fiul luĭ Leon, incârcat cu maĭ multe darurĭ și făcut patriciŭ. Scriitorii apu-

*) Carol insuși marturisește in scrisoarea adresată soției sale Fastrada că Archiepiscopul de Aquilium l'aŭ ajutat mult invictoriile sale din Panonia și Dacia (Copitar, pag. 77.)

sêni, numescŭ pe acest principe trădătorĭ de religie, şi ḑicŭ că din aceastâ causâ el aŭ fost prins de *Otton*, imperatorul Germanieĭ şi pedepsit cu cele maĭ marĭ torturĭ. Cu acésta inse lucrul nu se precurmâ, câci, *Gyla*, succesorul luĭ *Vulohud*, primi de aseminea botezul in Constantinopol şi la intórcere adussâ cu sine şi un episcop grecŭ *Ierohteiŭ* pentru a desrâdâcina din poporul seŭ maĭ multe moravurĭ barbare şi anticreştine, pe care acesta le imprumutassâ de la diferitele popórĕ barbare ce aŭ fost in contact cu elŭ *). Istoricul Bizantin Chedrin vorbind despre aceşti principĭ îi numeşte Turcĭ saŭ Ungurĭ. inse greşeşte, pentru câ insuşi cronicariĭ Ungurĭ, cariĭ in aceastâ privire aŭ preferinţâ, a firma că, aceştia nu era decât principĭ a Valahilor saŭ a Românilor, cu cariĭ Ungurii saŭ luptatŭ mult pentru a'ĭ supune. Maĭ departe Kedrin, marturiseşte câ Episcopul Ierotheiŭ, aŭ convertit la religia creştinâ pe mulţi din locuitoriĭ Transilvanieĭ. Sub aceastâ converlire nu trebue nicĭ cum a inţelege pe românĭ, pentru câ, istoricul polon *Matievschi* spune eâ incă inainte de venirea luĭ Methodie şi Chiril, locuitoriĭ acestel pârţi mărturiséŭ religia creştină, afarâ de óre care rămâşiţĭ a Hunilorŭ şi a Avarilor. **) Aşa dar sub cuvântul „Convertire“ a luĭ Kedrin, noĭ nu putem inţelege de cât convertirea acestor rămăşiţĭ a Hunilor şi a Avarilor, saŭ luând in inţelesul Secu-

---

*) Chedrin.

**) Matievschi in istoria inceputului creştinităţeĭ la slavonĭ. paragrafulŭ despre timpurile luĭ Methodie.

lului de atuncea; trecerea Românilor sub scutul bisericei Orientale. In acésta avem de dovadă şi pe cronicarii Unguri, carii deşi scriŭ cu pică şi ură despre ori care naţie streină, totuşi mârturisescŭ că, regele lor Sf. Stefan supunăndŭ pe *Cupa*. *Vasilie* şi alţi principi Români din Transilvania, bisericile grece din principatele lor le prefăcu in biserici Latine. Aşa dară, Românii din Transilvania, aŭ fost creştini inainte de Ierotheiŭ, şi tot odată creştini de ritul Oriental. Starea Românilor Orthodocşi căduţi sub Unguri, la inceput fu bună, pentru că insuşi Stefan regele Ungurilor primi botezul de la Orient. inse cu trecerea lui la biserica Apusană, acésta stare sê schimbă. Engel mârturiseşte că, Românii şi Bulgarii, carii mârturiséŭ ritul Oriental, eraŭ strâmtoraţi şi persecutaţi in tocmai caşi pâgânii. Aceste persecuţii, incepute din timpul regelui Stefan, ţinură seculi intregi, şi fură una din causele ce aŭ silit pe parte din Românii din Transilvania in secului XIII a trece dincóce de munţii Carpaţi, unde intrunindusă cu fraţii lor Români carii abia se eliberasă de invasia barbarilor, formară cu ii Principatele *Moldova* şi *Téra Românéscă*.

Incât priveşte locurile de dincóce de Carpaţi unde astădi se aflâ Moldova şi Téra Românéscă, Cantimir in cronica sa dovedeşte cum că ele aŭ fost tot-deauna locuite de Români, chiar şi atunci când ele fură ocupate de barbari. Ne rămâne numai a dovedi dacă creştinătatea aŭ subsistat între Românii de aici, in timp când aceste locuri aŭ fost ocupate de Pecenegi şi Tatari, adecâ de la secului IX până la al XIII.

E cunoscut câ in acest timpŭ, Românii de peste Dunârea din preunâ cu Bulgarii 'şĭ avéŭ Archiepiscopul lor indepedent, care procura manuscrise şi tradu-ceri bisericeşti, maĭ tuturor popórelor creştine de dincóce de Dunărea, prin urmare şi Românilor. Sunt mârturiĭ câ adesse se trimeteŭ persóne bisericeştĭ de la Bulgaro-Românĭ, pânâ şi prin Rossia, aşa dar, cu cât maĭ mult se nu trimitâ ĭi aseminea persóne cătrà confraţiĭ lor de lângâ Dunărea, carii eraŭ aşa de aprópe de ĭi şi adesse orĭ in cele maĭ strânse relaţiĭ maĭ cu samâ câ aceste persóne mergând de peste Dunârea la naţiile Slave de la Nord, trébueŭ sâ treacâ prin pâmântul Românilor de lîngâ Dunârea.

Pe lângâ acésta, când genoveşiĭ ocupârâ malurile nordice a Mărei Negre, adecâ in seculiĭ 11, 12 şi 13, românii eraŭ cu ĭi in de aprópe relaţiĭ, şi dupâ mârturia unuĭ vechiŭ Cronicariŭ polon, construirâ din preunâ cu ĭi maĭ multe Oraşe şi Cetâţĭ, precum: *Moncastro* saŭ *Achermanul*, *Chilia* şi altele care dupâ descoperirele din noŭ fâcute, conţinéŭ in sine o mulţime de monumente creştine.

Din acele timpurĭ aŭ rămas biserica *Sf. Nicolaĭ* din *Hotin*, zidità de o princesâ greacă Sofia. Pe la 1190, faimosul rege Bulgaro-Român, *Ioan*, intemeind orașul *Craiova*, rădicâ in el şi o monastire, carea fiinţadâ pânâ astâdĭ sub numele *Bănéssa* (vedĭ Istoria Valahieĭ de Dimitrie Fotino).

De aice se vede maĭ intâiŭ, ingrijirea ce aŭ avut Românii de peste Dunârea despre biserica fraţilor lor de dincóce de Dunârea; iar al doilea câ, aceste locurĭ

aŭ avut un feliŭ de conrespondinţà religiósâ in aceste timpurĭ, chiar cu biserica Constantinopolitanâ prin mijlocirea Genovezilor, cari eraŭ aliaţi aĭ grecilor.

Scriitorii greci vorbescŭ despre fiinţarea creştinătăţeĭ in aceste ţerĭ chiar şi atuncea, când ele eraŭ ocupate de barbarĭ, adicâ de *Polovţi* şi *Pecenegi*. *Leuclavie* in pandectele sale, din timpul lui Vasilie Bulgaroctonul (1000-1017), ḑice „câ, principii Vlahĭ dupâ ce aŭ scuturat jugul Ungurilor, doreŭ a purta maĭ muli titlu de Despot, in imitarea imperatorilor de Orient, şt pentru a nu maĭ fi supuşĭ altor principĭ.“ Maĭ departe Leuclavie ḑice că in timpul lui Vasilie Bulgaroctonul, saŭ supus grecilor de bună voe, un principe a Valachilor *Bogdan* şi adauge că „şi pămăntul *Bogdania* care „astăḑĭ se numeşte Moldavia ş'aŭ luat numele de la „principiĭ seĭ *Bogdani*, cariĭ purtaŭ acest nume creştin. ce insamnâ Theodosie s'aŭ Dorotheiŭ.“ Acest istoricŭ aduce de martur şi pe *Kedrin*, care descriind visitarea ţerilor de lângâ Dunârea de câtrâ Vasilie Bulgaroctonul, ḑice câ, „s'aŭ infăţoşatŭ imperatorului şi Bogdan principele ţerilor departate,“ adecâ a acelor unde ne aflâm noĭ astâḑi. De aice se vede câ pe atuncĭ, Românii de dincóce de Dunârea ş'aŭ aveŭ principele lor creştin şi care era in relaţie cu imperatorii creştinĭ.

Antonie Bon-fin ḑice, câ, la inmormăntarea (1038) Sfântuluĭ Stefan regele Ungarieĭ, aŭ fost Magnaţi a maĭ multor popóre, intre cariĭ şi a Dacilor, adicâ, a Românilor de dincóce de Carpaţi. Valahĭ numaŭ scriitorii Ungurĭ numaĭ pe Românii de dincolo de Carpaţi.

Pe la finitul seculului XII, Românii de lângâ Dunârea strămutoriţi pe de o parte de Tatarĭ, iar pe de altă parte de papismŭ prin Ungurĭ, chiemârâ pe fraţii lor de peste Carpaţi, ceea ce contribui cu timpul la fundarea principatelor Moldova şi Ţéra Românéscă, pentru ca inpreună sâ pólă resista acestor doĭ inimicĭ a Românilor. Curând societatea lor se inmulţi, şi puterea lor se făcu cunoscută până şi in Constantinopol, aşa in cât Imperatorul Emanoil Comninul ceru de la ĭi ajutoriŭ in contra Ungurilor, carii incepusâ a persecuta creştiniĭ de ritul Oriental (1164). Chiar *Batie*, Şeful Tatarilor, deşi bătu pe românĭ in cămpiile Dunăreĭ, totuşĭ când veni la munţĭ pentru a trece in Ungaria, Românii ĭi impedecără calea şi el trebui sâ se retragă şi să meargâ in acé ţérâ prin Polonia şi Galiţia.

Inchiem din tóte acestea că de la al IX şi până la al XIII secul. pământul Românieĭ de astădi aŭ fost locuit de Românĭ Orthodocşi Orientalĭ.

§. 2. *Causa religiósă carea aŭ conlucrat la infiinţarea principatelor Moldova şi Téra Românéscă.*

Batie, faimosul cuceriloriŭ al seculuĭ XIII, spr răsbunare pentru că Tomănii laŭ ingrădit calea prin munţii Carpaţi câtră Ungaria, boşturără tóte locurile lor. Iĭ atuncé fură nevoiţĭ, pe la 1237, a'şĭ căuta o nóue patrie in Transilvania. Românii de peste Dunărea, după câderea de pe tronul rigatuluĭ Bulgao-Tomàu a famieĭ luĭ Petru şi Asan, se retraseră iarâşĭ de acéstâ parte a Dunăreĭ către munţii Carpaţi. Către acésta ĭi silirâ pe dânşii, precum apăsările grecilor, de ase-

minea și incursia órdelor lui Batie in țerile de dincolo de Dunârea. Așa dar românii din tóte părțile Daciei se adunărâ in locurile muntóse a ei, care incâ din vechime fusăse poporate cu Români, și formărâ din preună cu aceștia osebite principate. Papii, de multŭ se ingrijéŭ ca se aducă la unire cu Biserica apusului pe Românii de lăngâ Carpați. Așa Papa Grigorie IX scrisă in 1234 lui *Bela*, regele Ungariei, să intrebuințăze tóte mijlócele, chiar și silnice, numai să aducâ pe Români (pe care el in Epistola sa ii numește schismatici) la biserica apusană. Grelele apăsări a Catolicilor asupra românilor, nevoirâ, pe la 1299, pe *Radu-Negru*, principele *Făgărașului*, să trécă cu mai mulți confrați de a sei in Țéră Românéscă. El se aședă mai intâiŭ la Argeșŭ unde in amintiré inființărei nouluĭ regat, ḑidi o celate; iară spre semnul târieĭ credinței creștine orientale intre români, fundă o biserică, carea ființaz ĭ până astădi.

Curând după aceea urmă și trecirea românilor din Transilvania in Moldova, avândŭ aceéși causă, ca și ceĭ precedenți. Cât despre anul trecereĭ, scriitoriĭ, nu se ințelegŭ intre sine: așa cronicariul *Ureche*, pune acéstă strămutare la an. 1313; Nicolaĭ Costin la 1299; Miron Costin la 1354 etc.

Din aceslea putem afirma că acéstă trecere s'aŭ fundare a principatului Moldoveĭ s'aŭ in tămplat pe la inceputul secului al XIV.

Despre causa religiósă a inființărei principatelor, găsim mărturiĭ și in cronicariĭ Ruși. Așa in cronica, numită „*Voscressenschaia*“ celim despre acésta următó-

rele. „Doĭ fraţi *Roman* şi *Vlachita*, fugind de perse-
„cuţia rădicatâ contra creştinilor de eretici, se depăr-
„tărâ din Veneţia la locul numitŭ *Roma Veche* şi fun-
„dând aci oraşul Roman, trăiră aci liniştiţi pănă când
„Papa Formosa se lepedâ de Ortodocsie (secul IX). A-
„tunci ereticiĭ latinĭ fundârâ *Nóua Romă* şi incepură
„a se bate cu vechiĭ români, care combatere sâ conti-
„nuâ pânâ in timpul lui *Vladislav*, regele Ungariei,
„care fu botezat in secret de moşul seŭ *Sava*, Epis-
„copul Serbiciĭ, dupâ ritul oriental. In acest timp Ta-
„tariĭ se rădicarâ de la riurile Moldova şi Prutu pen-
„tru a cuceri Ungaria, şi se aşădară pe malurile Mu-
„reşului. Cu Vladislavŭ se unirâ atunci Vechiĭ şi Noiĭ
„românĭ, şi aceştĭ din urmă, urând pe ceĭ din tăiŭ,
„scriserâ regelui Vladislav urmâtórea Epistolâ: „Vechiĭ
„românĭ nu voescŭ se fie cu noĭ de o credinţâ, şi a-
„cum vin cu toţiĭ la tine in ajutor, lasăndu'şĭ acasâ nu-
„mai femeile şi copiĭ. Noĭ suntem de o credinţă cu
„tine, inimiciĭ tâĭ sunt şi aĭ noştriĭ. Ordónâ decĭ ve-
„chilor românĭ se mérgă inaintea Tatarilor ca perind
„se nu să maĭ intórcâ inapoĭ, iarâ pe familiile lor, le
„vom face noĭ cu deasila ca sâ primêscâ ritul latin.“
„Regele invinsâ pe Tatarĭ lângă *Tissa* şi mulţemit de cu-
„rajiul vechilor Romanĭ, le arâtă scrisórea Noilor Ro-
„mânĭ, carii robisserâ deja femeile şi copiĭ lor şi rui-
„nasă cu totul oraşul Roman. *) Atuncea vechiĭ ro-
„mânĭ, voind a'şĭ conserva religia strămoşascâ, cerură
„de la Vladislavŭ ca să li de pământul Maremurâşŭ,

*) Din acestŭ nume de *vechĭ*, oare nu s'arŭ putea mai bine inţelege aceea ce Hurus in Hronica sa numeşte Cochi vechĭ?

„intre rîurile *Mureşŭ* şi *Tissa*, îşĭ luârâ femei Ungure, „pe care le induplicărâ a primi religia Greacâ. Unu[1] „din aceştĭ barbaţi, vestit prin inţelepciunea şi curajul „seŭ, anume *Dragoşŭ*, vânând, trecu cu tovarăşii seĭ „peste inalţimele munţilor urmârind un *Zimbru*, pe care „îlĭ şi inpuşcâ pe malul unuĭ rîŭ. Locul de aicea le- „aŭ plăcut şi inturnândussâ acasâ incepurâ a lâuda fru- „musceţele acestuĭ locŭ confraţilor lor. Mulţĭ voirâ a- „trăi acolo. de aceea, luându'şĭ voie de la Vladislavŭ, „o mare parte din trănşiĭ se strămutară peste munţĭ la „locul unde Dragoşŭ ucisă Zimbru, ale gându'şĭ de duce „pe acest barbat. Ast-feliŭ fu inceputul principatuluĭ „Moldova in 1359, in locul unde mai nainte rătăcéŭ „Tatariĭ.“ *)

La această spunere, care samănă fórte mult cu acea a luĭ Cantimir despre inceputul Moldoveĭ, trebuie făcute urmatórele insămnărĭ: 1. *Roman* şi *Vlachita* vin dim Veneţia, fundeadă in Moldova *Nova Romă* saŭ *Romanul* şi se bat cu vechiĭ romănĭ. Cronica pune acestŭ eveniment in seculul IX inse cu greşală; căt despre noiĭ romănĭ se póte presupune că aceştia eraŭ Veneţienii saŭ Genovezii, cariĭ in seculĭ 11, 12, şi 13, stăpânéŭ malurile nordice a Mârei Negre. Aceştia ca Catholicĭ, putéŭ se scrie cătră regele Ungariei pentru pedepsirea Orthodocşilor precum şi să se numească pe sine correligionarĭ cu regele. Vladislavŭ inse ca a- păsătoriŭ, a religieĭ grece şi ca recunoscătorĭ, remune-

*) Cronica luĭ Hurus lămureşte mai bine decăt Cronicariĭ străinĭ. Elŭ insuşĭ dice, că la alegerea luĭ Dragoşĭ de Domn, saŭ adunat Episcopiĭ şi preuţiĭ impreună cu notabliĭ.

réḑă meritele vechilor Romanĭ, adică a Românilor. El li dă locŭ de trăitŭ în Transilvania; însă nevoit de împrejurările mai susŭ ḑisse, li dă voie a'şi căuta o nóuă patrie.

2. Cronica arată aceslŭ evenementŭ la 1359; însе atuncea rege al Ungariei era Ludovicŭ, éră nu Vladislav. Din acésta putem inchie că cronica greşeşte în cronologie, fiind că *Dlugoşŭ* ḑice că Ştefan, aŭ fost al 7-le Voevod al Moldoveĭ, muri pe la 1359. Aşa dar, după tótă probabilitatea acest evenement se póte pune pe la finitul secululuĭ 13 şi inceputul celuĭ al 14, căcĭ pe acest timp se află la Ungurĭ un Vladislav şi la Serbĭ un archiepiscop Sava III. Pe lângă acestе şi causele ce aŭ conlucrat către acest evenement, după cum se vede din cronicile contemporane, aŭ fostŭ în timpulŭ acela.

Conchidem deci iarăşi c precum venirea Românilor în Dacia de asemenea şi formarea statelor lor fu motivate din nişte cauze religióse.

§. 3. *Moldova până la introducerea Catolicismului în ea.*

Cum că Dragoşŭ şi poporul seŭ aŭ fost de religie creştină orientală, putem vede din mai multe în prejurărĭ. Aşa, scriitoriĭ apuseniĭ, vorbind despre introducerea Catolicismuluĭ în Moldova (1370), afirmă că, locuitoriĭ ei aŭ fost convertiţi din ritul oriental la cel apusan. Afară de aceea, noĭ am vĕḑut că Tomăniĭ aŭ venit dincóce de Carpaţi, numai ca se'şi conserve religia strămoşilor lor, adică ritul oriental. Acéstă reli-

gie îĭ animă in tóte inprejurările: când venirâ Tatariĭ iĭ se strămutărâ in munţiĭ Carpaţi, iarâ când Ungurii, ca misionarĭ a Papeĭ, voirâ a'ĭ aduce la Biserica Romeĭ, iĭ din noŭ se retraseră in locurile lor primitive, dorind a fi maĭ hine espuşi invasiilor barbare, de cât sà'şĭ pérdă ritul lor Orientalŭ. Una numaĭ aŭ fost răŭ câ, strămutănduse dincóce de Carpaţi şi aşădindusâ in dóue principate, se sădi o ură intre Românĭ, de care ură folosindusă crescăndu'l mohametism, maĭ câ n'aŭ nimicitŭ şi religia lor, din preună cu independinţa. Numaĭ pronia iaŭ scutitŭ de acésta.

§. 4. *Introducerea Catolicismului în Moldova.*

Aceea ce nu pulu face nicĭ ordonanţele aspre a papilor, nicĭ ameninţările regilor Unguri, inplini politica blândâ şi inţeleaptâ a misionarilor. Incă de la 1288, ḑice *Rainald*, aŭ fost trimişi Minoriţiĭ şi Dominicaniĭ, de câtră Papa Nicolaĭ IV, ca sâ predice Evangelia intro popórele cele maĭ depărtate. El citéḑ chiar scrisórea papeĭ, in care se cuprindŭ următórele: Vi se impune asămâna cuvântulŭ lui D-zeŭ in ţerele Agarenelorŭ, Grecilorŭ, Bulgarilorŭ, Cumanilorŭ, Valachilorŭ şi allorŭ popóră, cari saŭ departatŭ de la Sf. Biserică Romanâ. Totŭ din Rainald ştim că saŭ trimisŭ misioneri in Valahia, Litva şi Gruzia (Gheorgia) in 1370, pentru a atrage locuitoriĭ aceslor ţeri la biserica Romană. Laşco, al treile, saŭ al patrulea Voevod a Moldoveĭ după Dragoşŭ, se pleacă la sfătuirile misionerilor şi primi religia Catolică. Ungaria, Lit-

va şi Galiţia, care de aseminea primisă religia Catolică, *) îi dâdură indemn; iar Ludovic. regele Ungariei, întreprinsê şi o espediţie contra luĭ Laşco, pentru al face sâ primêscâ religia Catolica. Laşco aŭ şi scris la 1370, prin minoriţii: Nicolaĭ, Meisacsŭ şi Pavel, papeĭ Urban V, despre intrunirea acesteĭ ţerĭ câtrâ biserica Romeĭ.

Papa Urban scrisâ Archiepiscopilor de *Praga* şi Cracovia, ca se aducâ in implinire acéstâ dorinţâ; iar in 1372, Papa Grigorie, succesorul luĭ Urban, scrisâ luĭ Laşco o scrisóre mulţâmitóre. **)

Moldova insă ş'aŭ avut Episcopul seŭ Orthodocsŭ de la Dragoş pînă la Laşco; acuma inse, papa, după cererea acestuĭ principe, infiinţadâ Episcopie in Oraşul Siret. ***) Cumaniĭ saŭ Polovsţii, cariĭ maĭ de mult trăiaŭ in acestŭ Oraşŭ şi in imprejurimele luĭ, dupâ primirea creştinătăţeĭ, eraŭ supuşĭ Episcopuluĭ de Galiţia şi de la el primêŭ preuţi; Inse in timpul imvasieĭ luĭ Batie parte din iĭ trecură in Transilvania, unde iĭ furâ siliţĭ de Ludovic a primi cu toţiĭ creştinătatea. Parte din iĭ remasă in Siret şi in imprejurimi, ne luminaţĭ cu lumina Evangelieĭ pentru că Şulţer aminteşte câ, pe la 1340 doi dintre minoriţi se incununârâ cu cununa martiricâ in acest loc. pentru câ aŭ voit a'i aduce la creştinâtate. El dovideşte acest faptŭ in deajuns. E-

---

*) Deşi până atunce fusăse Ortodoese.

**) Rainuld in analile eclesiastice publica acele conrespundenţe.

***) Engel in antiq: historia Moldaviae. pag. 108. atribueşte apostasia lui Laşco la dóue cauze: 1. resbelul intre Polonia şi Ungaria, 2. speranţa că lepădând orthodocsia să se poată despărţi de femee.

piscopul de Galiția avea dreptŭ asupra acestui Orașŭ, pentru că prin stăruințele luĭ se începu predicarea Evangeliei intre acești barbari; dar fiind-că Tomânii, ocupară aceste locurĭ, apoĭ papa de bucurie că aŭ putut a'șĭ atrage in parte'i un popor, cĭruea nicĭ amenințările, nicĭ persecuțiele și chiar resbelele regilor Unguriĭ, nu'i putu face nimic, îĭ dădu drit de ne mijlocită atârnare de tronul Papal. O ast feliŭ de cerere se vede că o aŭ facut Lașco cu scop de a feri țéra de amestecul altor staturĭ, care prin mijlocul religieĭ, s'ar fi amestecat și in trebile civile. In urmarea acestia, papa, in ordinul seŭ câtră archiepiscopul de Praga, pune următórele drepturĭ pentru Biserica Moldoveĭ:

„Orașul *Sirel*, și tot pământul Moldoveĭ, să fie li„berĭ de orĭ și ce suppunere saŭ autoritate a Episco„puluĭ de Galiița saŭ a altuĭ care va, și că acéstă țéră „se nu fie supusă nimĭruĭ in privirea Bisericéscă, a„fară de tronul Toman. De aceea in numirea Episco„puluĭ de Siret, n'are a se amesteca nicĭ un archie„piscop.“

§. 5. *Episcopiĭ de Siret sub dependința Bisericeĭ de Apus.*

Ceĭ maĭ însemnați fură urmâtoriĭ.

a) *Andreiĭ.* Dupâ mârturia luĭ Rainald, acesta fu cel intâiŭ episcop in Orașul Siret pus pe la 1370, de câtră papa Urban V din monahiĭ ordinuluĭ Minoriților. (Șincaĭ 1370. 1372 și 1374)

La 1372, amestecându-și archiepiscopul de Galiția in óre care chestiĭ cu grecii, papa Grigorie al 11,

fâcu pre Andreiŭ Episcop şi al acestei ţerĭ. fârâ se depindà de cineva, afarâ de Papa. Erà la 1386, Andreiŭ fu strâmutatŭ din ordinulŭ papeĭ Urban VI la archiepiscopia de Litvania. (Şincaĭ in 1384 vorbeşte de un Nicolaĭ)

b). Ştefan I Bremondŭ in adunarea bulelorŭ papale aminteşte câ papa urban VI pela 1380 puse pre Ştefan episcopŭ de Siretŭ. Aşia dar cronicariĭ poloni greşescŭ vorbind de strâmutarea luĭ Andreiŭ pe la 1386; şi câ de sigur acestâ strâmutare aŭ urmatŭ la 1380 când aŭ fost rânduitŭ episcrpŭ Stefan I (Ioan I) (Eugl ien antiq. hist. Moldav. pag. 110). (Sincaĭ 1388 Ştefan Ruţenĭ).

c) Ştefan II. Tot din Bremond se vide câ Ştefan II supra numit şi Martin, guvernâ biserica din Siret pe la 1394 (Ión II 1400).

d) Ştefan III. Dupâ mârturia luĭ Foutin acestŭ Ştefan, din familia Zaicec şi monah din ordinul predicatorilor fu episcop la Siret pela an 1412 şi dupâ mórte'ĭ lâsâ tótâ averea sa clerului din Cracovia (Thoma I. 1413 Nicolaĭ şi Ión III 1429) *) (Şincal 1400 Theoctist Sulţer ţice că, pe la 1401 Episcopia Latinească saŭ strămutat din Siret la Bacăŭ)

e) Ioan IV. Din cuvintele luĭ Lequien urmeazâ câ acest episcop fu cel intâiŭ care'şĭ luă titlu de episcop al Moldavieĭ saŭ a tot poporul ce vieţuea in Moldova (Simeon).

f) Thoma II. Acesta fu pus episcop Moldavieĭ de cătrâ papa Alessandru VI in 1497, din monahiĭ ordinului predicâtorilor. Despre acesta aminteşte Bremond.

*) Sincaĭ la 1435 aduce o scrisóre a papeĭ Eugenie IV cătrâ Grigorie Mitropolitul Moldovei.

Cu Thoma se precurmă episcopii latini din Moldova până la 1633, când papa Climent VIII restatorniceşte episcopia Catolică la Bacău.

Trebuĭ inse a insemna că deşi aŭ fiinţat episcopĭ catolici in Moldova până la timpul arătat, totuşĭ cu ocasia venireĭ luĭ Ión Paleologul la Sucéva, in timpul luĭ Alesandru cel Bun, D-lŭ Moldavieĭ, acest ordin do lucrurĭ incetă pela 1400 de când seşi incepu un noŭ period pentru biserica românilor in genere, şi a Moldoveĭ in particular, ne având maĭ mult drept a se intitula aceĭ episcopĭ de episcopĭ aĭ Moldavieĭ.

10704131

PARTEA IV.

Privire Istorică

Asupra celoru din urma cinci secoli a Bisericei Românilor, adică de pela 1300 până pe la 1866.

Creştinătăţii în genere saŭ îngăduitŭ de Pronie, în aceştĭ din urmă cincĭ secolĭ, dóue şi cele mai marĭ lecţiĭ, asseminea cărora de la întronarea eĭ nu se vădusse în Istorie. Aceste marĭ lecţiĭ se pare a fi date potrivitŭ precedateĭ desbinărĭ a Bisericeĭ, în de Răsăritŭ şi de Appusŭ.

Cea întâiŭ perdîndu'şĭ împărăţia se supusse predomnireĭ Mahometismuluĭ, cea a dóua inundândusse de inovaţiĭ, acestea născu din sine reformaţia, care puternicŭ o struncină şi ingustă. Una se supusse spiritului sub-ordinaţieĭ şi alŭ ascultăreĭ, alta Papismuluĭ, care ordonă, şi aşia fu dusse: Bisserica Răsăritului la ascultarea Marieĭ, care şedîndŭ ingenuchiată la piciórele luĭ Iisusŭ *asculta cuvintele lui*, éră Bisserica Apusuluĭ la îngrijirea Marteĭ, *spre multă slujbă, însă Maria partea cea bună s'aŭ alesŭ*! . . .

Bisserica naţiei române, care dupre posiţia sa geografică, stă la mijlocul hotarĕlorŭ dispărţitóre acestorŭ dóue mari părţi ale moştenirei lui Iisusŭ Hristosŭ, fireşte fu supussă şi la dóue mari influenţe, una de răsărilŭ şi alta de apusŭ *).

Dunărea acestŭ fluviŭ istoricŭ şi misteriosŭ, precumŭ în isloria veche a popórălorŭ se vede a fi fostŭ o linie de dispută futre miază-zi şi miază-nópte, aşia şi în Istoria nóuă a Bisericeĭ se vede a fi unù ḑidiŭ, carele nicĭ pe Mahometismŭ nu'lŭ lăssa să se laţească în Europa, nicĭ pe Papismŭ şi reformaţie să treacă în Biserica Răsăritului. Aice urmă aceste dispute crunte. Românii ca lăcuitorĭ prejmelelorŭ Dunărei se luptă şi respinse şi pe o parte şi pe alta **).

Această îndoită luptă desparte şi Istoria nóuĕ a Bisericeĭ lorŭ în dóuĕ feţe cu totulŭ deosebite una de alta: Bisserica Românilorŭ de dincolo de Munţii Carpaţi, ca luptătóre în contra Apusenismului, şi Bisserica Românilorŭ de dincóce de Carpaţi, ca luptătóre în contra Mahometismului. Din aceste dóue punturĭ de priivire se va alcătui şi această tratăţie.

---

*) Raynaldus (ad ann. 1436 No. 27), şi Lequien în oriente cristiano tom. I. pag. 1251. amintescŭ despre o Epistolă a Papeĭ Eugenie IV. către Gavriilŭ Arhiepiscopulŭ Moldoveĭ, din care se vede că acesta fusese priimitŭ la Roma cu măronorurĭ şi că Papa spera de la elŭ că va întroduce Papismulŭ în Moldova.

**) Solidaritatea şi frăţia religióssă a Romînilorŭ cu Bulgarii şi cu Sirbii li ajută foarte multŭ în această luptă. Citŭ fiinţá rigatul Bulgaro-Rominŭ Ducia făcea parte din elŭ (Arhiva istorică a Românieĭ tom. I: partea I. pag. 96), dupá formarea Principatelorŭ Romine a parte relaţiunĭ frăţăştĭ se ţinu cu Serbia (Arhiva Istorică, tom. 1. partea 1. pag. 17).

Partea I. Bisserica Românilor de dincolo de Munți Carpați, adică din Transilvania, subŭ înrâurirea Apusenismuluĭ. în ceĭ din urmă patru secolĭ.

1. Periodulŭ întâiŭ coprinḑătoriŭ aprópe de patru secolĭ. (1300-1700). Biserica Românilorŭ Transilvanĭ sub influența Reformației și a Papismuluĭ.

2. Periodulŭ aldoilea cuprinḑătoriŭ de unŭ seculŭ (1700-1800). Biserica Românilorŭ Transilvani subŭ influența Unieĭ și a Papismuluĭ.

Partea II. Biserica Românilorŭ de dincóce de Carpați, adică din Moldova și Țeara Românească subŭ influența Mahometismuluĭ in ceĭ din urmâ patru seculĭ.

I. Periodulŭ întâiŭ cuprinḑătoriŭ de patru seculĭ (1300-1700); Biserica românilorŭ din Moldova și Țéra Românèscă sub predomnirea Prinților Păminteni.

2. Periodulŭ aldoilea cuprinḑătoriŭ maĭ bine de unŭ secul (1700-1821]; Biserica românilorŭ din Moldova si Țiara românească subŭ predomnirea Prinților fanarioți.

3. Periodulŭ al-treilea Biserica sub Prinții Romanii.

Partea I.

Despre Biserica românilorŭ Transilvanĭ.

Periodulŭ întâiŭ.

Subŭ influența reformației Transilvania ca Provincie Română fu colonisată pe la suta a 15 și a 16 de maĭ multe Colonii de Sacsonĭ. Aceștia ca maĭ civilisați luară predomnirea asupra Românilorŭ. Cu iviré Reformației, Sacsonii ca predomnitori trasse din Ger-

mania Lutero-Calvinismulŭ şi in Transilvania *) Aceştia ajutaţi pe de o parte de ura Romănilorŭ ca Orthodocsi in contra Ungurilorŭ, ci se silia aĭ trage la legea Papistăşiascâ prin mijloace silnice şi aĭ supune; Iară pe de altă parte de asemănarea ce ţicea Lutero-Calvinii că este intre Orthodocsie şi Reformaţie, necunoscăndŭ primatulŭ Papii, nici focul curăţitoriŭ-Purgatoriŭ,- isbutirâ intru alăla incătŭ, după ce Prinţii Domnitori Transilvaniei primi legea Lutero-Calvinâ, maĭ la urmâ, aceştia inşielărâ şi chiar pe înaltul Clerŭ de adoptă in religie oare-care învăţăturĭ potrivite cu Reformaţia şi a şi tipări şi cârţi intru aceste. De bună samă se inţielege cŭ şi Prinţii Transilvaniei, ca sĭ acii aĭ Germaniei inbrăţoşasse Reformaţia, nu atăta din convingerĭ religioase, precăt, spre ase scăpa pe de oparte de Imperatorulŭ Austriei, şi regii Ungariei carii subŭ scutulŭ Papalŭ ĭ'şi intinsăsse Domnia asupra tuturorŭ Prinţilorŭ de prinprejurulŭ Monarhiei luĭ, dupre cumŭ din istorie este ştiutŭ indeobştie că Reformaţia avu de Tată pe abusulŭ papalŭ, éră de mumă pe Politica aceluĭ timpŭ.

Lupta Romănilorŭ Transilvanĭ cu Papismulŭ nu bine se sfârşăşte şi se incepe cu Lutero-Calvinismulŭ. Istoria Transilvaniei adevereşte **) că stăruinţiele regelorŭ ungureştĭ, potrivltŭ ordinilorŭ Papii, in secululŭ al 13 şi alŭ 14 pănă la atâta asprime se intinsĕsse in cât dóue Seminţii a românilorŭ din Transilvania subŭ po-

---

*) Documente Istorice despre starea Ierarhică şi politică a Românilorŭ Transilvanĭ. Viena 1850. fajia 83 Editoriŭl A : T : L

**) Documente istoricrice despre starea Politică şi Ierarhică fajia 19-25 Densemnea istoria Bisericească alui P. Majorŭ.

vățuirea Prinților lorŭ descălecă, unulŭ adică Dragoşŭ in Moldova (1350) şi altulŭ Radu Negru in Valahia (1290), carii din noŭ organisera aceste dóue Principate fiindŭ aice mai liniştiți de proselitismulŭ Apussan. Acestă faptă, uimi pe regii Ungariei şi'i făcu mai domoli in propaganda lorŭ cea diplomatică. Rămăşiția Românilorŭ rămaşi in Transilvania se mai liniştisă până spre finitulŭ sutei a 15-a, avănduşi Arhiepiscopulŭ saŭ Mitropolitulŭ lorŭ la Alba Iulia (Belgradŭ) cu trei Episcopii atărnate de Elŭ, carele însă să hirotonissă de Mitropolitulŭ Valahiei.

Dară pe la inceputulŭ sutei a 16-a incepu earăşi ase băntui. Reformația in spiritulŭ prozelitismului seŭ nu se lăssă mai giosŭ de căt Papismulŭ. *)

La Români până pela intăia giumătate a sutei a 17 se intrebuința in biserici numai limba Slavoană şi acésta îi uné nu numai in Principatele lorŭ: Transilvania, Moldova şi Téra Românească, darŭ şi cu alte Neamuri Slavoane. **) Lutero-Calvinii folosindusse de acea, că Românii nu ințielegea limba lorŭ cea bisericească, se folosiră de acestŭ prilejŭ şi subŭ cuvântŭ de ai lămuri in religiune incepusse ali tâlmăci cărțile bisericești in limba lorŭ Națională. ***)

---

*) Fóia pentru minte, inimă şi Literatură. Braşovŭ 1840. No 6.

**) Arhiva istorică a Românieĭ, tom II pag. 47. probează prin Documente că insuşi Solii lui Mihaiŭ Viteazu la Praga aŭ mărturisitŭ, că Soliderîteta prințilorŭ Români cu alți prinți Orthodocsi aŭ inlesnitŭ pe Români a birui atatŭ pe Turci cát şi pe unguri şi Poloni.

***) Cea intăie carte de acestŭ feliŭ se tipari in Braşovŭ la anulŭ 1580, in timpulŭ Prințului Bateri. Ea este o Cazanie. Altă Cazanie se tipări in Belgrad la 1641 in timpulŭ lui Georgie Racoți. La 1651. se ivi Psaltirea de po limba Evraică, apoi Testamentulŭ noŭ şi unŭ Catihisŭ cu totulŭ Lutero-Calvinŭ.

Cu tóte ;că această bine facere se vede a fi folositóre, darŭ apoĭ Românii cu părere de rĕŭ văḑusse mai la urmâ, câ acii ómenĭ pierdŭ sufletele suptŭ frumosulŭ pretecstŭ de ale lumina.

Mitropolitulŭ Belgradului Ghenadie se unissâ maĭ intâiŭ (1580) la publicarea uneĭ Cazaniĭ, darŭ apoĭ un altŭ Mitropolitŭ, dupâ dânsulŭ, Stefanŭ-Simionŭ primi şi introdusâ in Clerŭ Catihisulŭ publicatŭ din ordinulŭ Prinţiului Georgie Racoţi ce era cu totulŭ Lutero-Calvinŭ. *)

Prinţii Transilvanĭ prin aseminea chipŭ îşĭ apucâ o aşia indrâsneală incâtŭ incepuse a elibera şi hrisovurĭ saŭ ofisurĭ in lucrurile dogmatice. **) Prinţiulŭ Georgie Racoţi dădu celŭ intâiŭ semnŭ de lovire videratâ in Mărturisirea orthodocsă. Earâ Mitropolitulŭ Stefanŭ-Simeon avu acea slăbâciune de aprivi aceasta cu ochiŭ nepăssâtoriŭ. Ofisulŭ acestui Prinţiŭ, din anulŭ 1643 Oct 10 datŭ câtrâ Mitropolitulŭ, intre altele lâmuritŭ ordonă următoarele: „Câ cuvĕntulŭ celŭ Preasfântŭ alŭ „luĭ D-zeŭ, de pe sfintele cârţĭ ale Bibliei şi Dumi„nica şi in alte serbâtorĭ, atâtŭ in biscricele sale, pre„cum şi pe la ingropâciunĭ şi orĭ şi unde ainrea va fi de lipsâ, să se cetească in limba Naţieĭ salle; şi prin „toţĭ cialalţĭ Preoţĭ va ave grijă şi va face să se predice.“ Earâ apoĭ la § II a acestuĭ Ofisŭ se ordónă: „Câ Catihisulŭ acumŭ datŭ lorŭ ălŭ va primi

---

*) Fóia pentru minte, inimă, şi Literatură. Braşovŭ 1846 No. 6

**) Vezĭ powenită fore.

„şi va avé grijă ca şi alţii să'lŭ primésca, şi pre ti-
"nerime si elŭ insuşi cu sirguinţâ ova invâţia Catihi-
„sulŭ acela şi prin alţii va face ase invăţa."
De insemnatŭ este despre acelŭ întâiŭ Catihisŭ publi-catŭ in limba romanească, că in elŭ sf: taine, cinstirea Icoanelorŭ şi a Móştelorŭ, posturile, serviţiele bisericeşti, călugâria, se leapâdâ, şi tóte ţierimoniile bisericeşti se numescŭ inchinare de Idolĭ, superstiţii şi lucrurĭ de nimică; si aceste tóte Calvinii izvoditorĭ, din sf. scripturĭ se nevoia ale dovedi.

La alŭ III punctŭ alŭ ofisuluĭ se opreşte intrebuinţiarea untuluĭ de lemnŭ in serviţiile şi tainele bisericeşti.

La alŭ IV punctŭ se introduce unŭ noŭ felŭ de împărtăşire Lutero-Calvină, a câria urme au rămasŭ atătŭ de inrădăcinate intre Românii Transilvanĭ până astădi. Ea stâ intru acea ca in ţioa de Paştĭ să primească creştinulŭ dela preotŭ pâne udată in vinŭ. De şi creştinulŭ s'arŭ împârtăşi astădi cu adevaratele sf. taine in ţzioa de Paştĭ, elŭ totŭ nu vra să se infrupte pânâ ce nu va mânca acea pâne udată în vinŭ.

Eată singura rămăşiţâ a Calvinismuluĭ.

La punctulŭ alŭ VI se ordónă ca sf. cruce şi sf. Icoane din biserică să se ţie numaĭ spre o aducere-aminte, earâ nicĭ de cumŭ spre ale da vre-o inchinare.

La punctulŭ alŭ X lea Mitropolitulŭ este opritŭ ca să nu culeze ase inpotrivi nicĭ intr'unŭ chipŭ la aciĭ Românĭ, cariĭ de aiurea indemnaţi arŭ vre să treacă la Lutero-Calvinie, nicĭ să intărăte pe popoară asupra a-

celora, ci să'i privească totŭ ca pe al sei fraţi.

La punctulŭ alŭ XI se orânduesţte ase ţine în fiecare annŭ Sinodŭ obştescŭ, darŭ hotărârile acestui sinod românescŭ să nu aibă putere până ce nu le va priimi şi super intendentulŭ (Episcopulŭ.) Calvinescŭ, carele şi sta de faţiă la sinodŭ, şi era purtatŭ de patru Protopopi români.

La punctulŭ alŭ XII se rănduesţte ca pe Protoierei să'i aleagă şi să'i aşieze prin invoeala Consistoriului, mită simonicească să nu eie, eară din diregătorie să nu'i pótă scoate decătŭ prin judecată dreaptă şi formală; darŭ totŭ cursulŭ pricinii sŭ'lă trimită spre revisie la super intendentulŭ Calvinescŭ. *)

La punctulŭ alŭ XV se hotareşte dajdia ce trebuie să plătească Mitropolitulŭ Românilorŭ Prinţiului, care se alcătuia din 36 piei selbatice .

Pe lângă aceste Mitropolitulŭ fu opritŭ ca în parohiile româneşti dela Maramurăsi, Oradia, Haţegu, Hunedoara, Ilia, Crişu, cum şi în alte trei parohii din ţinutulŭ Făgaraşiului să nu caute nici unŭ dreptŭ şi nici unŭ amcstecŭ de cătŭ numai pe cătŭ îi va erta super intendentulŭ Calvinescŭ.

Reformaţia afară de acestŭ Ofisŭ mai fu încă agiutată prin dóue mari mijlóce:

1-iŭ Tipariulŭ, căci alcătuitoriulŭ cărţilorŭ româneşti le şi tipărea indată puindŭ în fruntea fieş-căreĭ cărţi şi o prefaţiă de polemică, precum în contra bisericei Apusului, de aseminea şi a Răsăritului.

---

*) Vedi pomenita fóe.

Că Noblessa Romănă mânată de interesurĭ lumeştĭ şi politice incurăndŭ urmâ curţeĭ şi priimi Calvinia ca şi Prinţiĭ Domnitorĭ. Apoĭ fiind că Calvinia se lăţia mai multŭ prin Missionerĭ Unguri, dreptŭ aceasta şi Noblessa Românească saŭ numera tŭ in urmă cătră Unguri, pierdindu'şĭ cu totulŭ naţionalitatea până astădi. *)

In fine spre deplina impilare a poporuluĭ Orthodocsŭ se declară prin legele ţerii că credinţia Orthodocsă este numaĭ suferită, éră nu şi primită in Ţiară, şi aceasta numaĭ intru cătŭ vorŭ ingâdui interesurele ţierei, **) Eară pe de altă parte se pusse ca preoţiĭ Orthodocşĭ să plătească birŭ proprietarilorŭ pentru pămăntulŭ ce l'arŭ ţine pe moşiile lorŭ. (§. 8 le şi alŭ 9 le).

Insă nicĭ odată, nicĭ chérŭ subŭ Catolicil regĭ aĭ Ungarieĭ, precumŭ nicĭ subŭ Ludovicŭ I, carele cea maĭ mare glorie a răsboaelorŭ îşĭ punea dupre cumŭ dicea elŭ: ad extirpendos hereticos Schismaticos, religia românilorŭ nu suferisă ca subŭ Prinţiĭ Calvinĭ ***). Caracterulŭ celŭ neomenosŭ alŭ luĭ Gavriilŭ Batori este cunoscutŭ ****). Acesta trecu şi in Valahia şi prădă hiserici şi Monastirĭ. Vestitulŭ Prinţŭ Gavriilŭ Betlenŭ purta o ură ne impacată asupra Românilorŭ, maĭ vârtosŭ de cândŭ Prinţiĭ Valahieĭ Mihaĭ Viteazulŭ şi Şerbanŭ îĭ dădussă câteva crunte bătălii. Darŭ apoĭ subŭ

---

*) Istoria Bisser: alui P. M: capŭ IV § I.

**) Aprobatae constitutiones. 1853 veni Documentele şi fone.

***) foea. Braşovŭ. 1846 No. 6.

****) Istoria Bise· alui P. M. Cap. IV §. I.

Domnirea Prinţului celuĭ moale Mihailŭ Apafi I suferinţele creştinilorŭ Orthodocşi ajunse la o deplinâ persecuţie ca din timpurile vechi, din causâ maĭ vărtosŭ că clerulŭ in urmâ nu se induplica deplinŭ a primi dogmele Calvineştĭ. Aşîa intre alţiĭ insuşi Mitropolitul Sava Brancovanu fu adusŭ de la Belgradŭ la Blajŭ, unde Apafi avea rezidenţia sa; aice nejudecatŭ fu bătutŭ, apoĭ in bisericâ fu desbrăcatŭ de veştmintele Arhiereştĭ şi aruncatŭ in temniţă, şi de acolo scosŭ in toatâ vinerea şi bâtulŭ cu toege pănâ ce âşĭ dede sufletulŭ. *)

Pildeĭ aceştia urmâ şi altŭ Arhiereŭ **) Preuţimea subordinatâ nu maĭ puţinŭ era supusâ unorŭ neincelate persecuţiĭ. Această stare de lucrurĭ se urmâ aşia pănă ce Transilvania formalŭ fu supussâ Austrieĭ, căud atunce la 1699 Impăratulŭ Leopoldŭ I. ca unulŭ ce persecuta (catolicŭ fiind) Reformaţia, prin ofisulŭ seŭ din 13 Februarie alŭ acelueaşi anŭ se conteni toate persecuţiile. ***)

In Periodulŭ de doĭ seculĭ (alŭ 16 şi 17.) subŭ influenţia Reformaţieĭ, numerâ bisserica Românilorŭ orthodocşi dóuedecĭ de Arhiepiscopĭ saŭ Mitropoliţĭ. Aceştia cărmuia biserica dupre canoane, adunândŭ pe fie care anŭ sinodŭ de Protoierei ţinuturilorŭ căte cu doĭ Preoţĭ bătrânĭ din fie-care ţinulŭ. Insuşĭ Domnitoriĭ Calvinĭ respectâ in óre-ce chipŭ fiinţiarea acestuĭ si-

---

*) Istor. Biss. alui P. M. Cap. IV § I.

**) Istor. Biss. alui P. M. cap. IV §. I.

***) Documente istorice, faţia 150-164.

nodŭ precumŭ se vede din Ofisulŭ din 10 octomv 1643. la § II. *) Acestŭ Sinod mai la urmâ âlŭ făcu permanentŭ din 12 bărbaţi. Comunicaţia cu Constantinopolŭ li era fórte grea şi mai cu neputinţia, de aceea la casuri importante se adressa către Mitropoliţii Valahieĭ, precumŭ se vede in urmâ din condica hirotoniilorŭ Arhiereşti a Mitropoliei Bucureştilorŭ, că căţiva Mitropoliţi a Transilvanieĭ de la 1680–1698, se află şi iscăliţi in acea condică, câ saŭ hirotonisitŭ şi aŭ depusŭ mârturisirea credinţeĭ in Cathedrala Bucureştilorŭ. **) Cumŭ insâ aŭ pâstratŭ ĭi orthodocsia subŭ impilarea Prinţilorŭ Calvinĭ, póte ori cine sâ inţieleagă că nu fără de jertfe, mai vărtosŭ in acea Epohă, când mai tótâ Europa se râsboia pentru feliulŭ mărturisirii credinţii. ***)

Periodul al doilea

Sub influenţia Unieĭ şi a Papismului 1700-1800.

Cu finitulŭ Secululuĭ alŭ *17* biserica Românilorŭ Transilvanĭ luâ altă faţiâ. Pe cândŭ Prinţii impreunâ cu Noblessa calvinisatâ şi ungurită îşĭ stórse tóte mijlócele de impilare şi asuprire, ca sâ poatâ trage pe Românĭ, numaĭ pucinŭ totŭ-odatâ şi Părinţii Iezuiţi sĭ arătâ cu tóte mijlócele de fâgâduinţĭ de ajutoriŭ şi de

*) Documente istorice, faţia 112-121.

**) Istoria Biss. alui A. Lesviodaxŭ, publicată in Bucureştĭ.

***) Ca se'şi pótă cineva inchipui co persecuţii suferea Românii Ardeni de la Lutero-Calvini nu are de cătŭ a ceti in Hronica lui Şinca I om. III. pag. 129–131. despre persecuţiile şi condomnarea făcută Mitropolitului Sava II, Brancovici.

uşurare, ca unil ce suptŭ influenţia impĕrâţiei Austriel, ce pusăsse din noŭ domnie asupra Transilvaniel, ave in mână tóte mijlócele de a apâra pe Clirosulŭ şi poporulŭ Transilvanŭ de impilările Calvinilorŭ. Dintre dóue rele fu nevoiţi a imbrăţioşa pe unulŭ. Şi aşia Mitropolitulŭ Athanasie urmaşiulŭ lui Theofilŭ impreună cu cea mai mare parte a clerului şi a poporului se făcu uniaţi la anulŭ 1698. Theofilŭ inse deşi in 1697 iscali unia, bazatŭ pe speranţă că va remănea totŭ Mitropolitŭ a Romănilorŭ, setrezi pe urmă că politica Ezuiţilor nu'l lasă de cătŭ un vagŭ titlu de Episcopŭ, şi acesta sub controlul lor. (Şincai tom. 3, pag. 180).

Unia, această Amfibie, avu ale-sale urmări numai puţinŭ vătămatoare. Fiinţă de pe uscătu se póte numi Bisserica Răssăritului, ca una ce merge pe cale de şi vârtoasă, insă tare şi statornică; Eară bisserica Apusului este călătoare pe mare, ca una ce se mână de cursulŭ vânturilorŭ şi alŭ valurilorŭ acestei lumi nestatornice.

Transilvanii de şi priimi acele patru punturi ale uniei, precumŭ, *Purcederea sf. Duhŭ şi de la Fiiulŭ*, *Primatulŭ Papalŭ*, *Purgatoriulŭ şi impărtăşirea cu azime*, totuşi nu le adoptă in cărţi, nici le tipări, de fricĕ spre a nu se intămpla vre-o rescoală, şi aşia cărţile uniaţilorŭ precum şi rânduеala bisserice totŭ deauna râmâseră una cu a Răssăritenilorŭ. Se vede că presimţia in Bucureşti, din pătimirile lui Theofilŭ, cum că următoriulŭ lui la Arhipăstoria Transilvaniei, adică Athanasie, arŭ putea fi supusŭ unei asemenea mari ispite, pentru că in condica hirotoniilorŭ unorŭ

aseminea Arhierei Transilvani, carea se păstrează până astădi in Mitropolia Ţierei românesci, se vede pe lângă giurământulŭ depusŭ de elŭ, şi o sfatuire in scrisŭ alui Dositheiŭ Patriarhulŭ Ierusalimului, aflătoriŭ atunce (1698) in Bucureşti, dată noului hirotonisit Athanasie. Aceasta se cuprinde din 21 punturi, intre care ise face luare-aminte că la casuri grele să se adreseze la Mitropolia Bucureştiloru.

Domnulŭ de atunce alŭ Ţierei românesci Constantin Bassarabŭ, pentru a inbărbăta pe Athanasie, ăi dărueşte pe lângă altele şi unŭ rândŭ de veştminte Arhieresti, şi o moşie; Darŭ inzădarŭ, că pela implinitulŭ annului şi-unia se săvărşi. Insă cu prilejulŭ unei nu se perdu acelŭ insemnătoriŭ şi vechiŭ dritŭ alŭ Clerului Transilvanŭ, ca adică: Preoţii sâ'şi aleagă pe Arhiereulŭ lorŭ, lucru ce la Romano-Catolici nu se ţinea: Darŭ in Transilvania de la anulŭ 1579 se vede a fi pussŭ in lucrare şi apoi la 1653 suptŭ Prinţiulŭ Georgie Bacoţi intăritŭ prin inseşi legele ţierii numite: *Aprobatae Constituţiones.*

Acestŭ dritŭ fu unŭ mijlocŭ de apărare, precumŭ mai inainte de cătră Reformaţie, aşia mai in urmă şi de cătră insaşi unie, precumŭ vomŭ vedea mai giosŭ, că Arhierei atârnândŭ de Preoţi, earâ Preoţii de poporŭ, nu se putea face schimbările cu uşurâtate. Si precumŭ in timpulŭ predomnirei Reformaţiei se tipâria cărţi in contra Orthodocsiei fără a putea schimba pe poporŭ, aşia şi suptŭ unie elŭ rămaseră totŭ acelŭ de mai nainte, credinciosŭ legii strămoşeşti.

In urma proclamatei uniei Leopold I Impăratulŭ

Austrieĭ numitŭ pe atunce alŭ Romanilorŭ, carele luase Transilvania in stăpânirea sa, prin dóue diplome din 1699 şi 1701 *) dă clerului unitŭ tóte acele dreptur' şi scutele, de care se bucură şi clerulŭ Romano-Catolicŭ, de care celŭ Românescŭ până atunce era lipsitŭ cu totulŭ, fiindŭ ai 'naiute in catigoria ieranilorŭ, precumŭ in relaţie către Guvernŭ, de aseminea şi către Proprietarii pământurilorŭ. Dupâ fâcuta unire, unŭ răstimpŭ mai multŭ de 50 de anĭ, nu se mai vede înscrisŭ de episcopatŭ şi de clirosulŭ Greco-Răssăriténu neunitŭ şi Orthodocsŭ. Unŭ micŭ numerŭ de aşia numiţi Disidenţi figura ici cole, nu ca o societate recunoscută, ci ca o corporaţie suferită.

Iesuiţii insă nu se astămpârară nicĭ se mulţemise indeplinŭ cu făcută unire, Ii doria ca precumŭ maĭ nainte super intendentulŭ Calvinŭ, aşia şi ii, să apuce oarecumŭ unŭ feliŭ de Epitropie asupra acelorŭ din noŭ uniţi. Aceasta o căpătâ ii mai cu samâ subŭ cuvăntŭ că clerulŭ şi poporulŭ unitŭ era ignorantŭ şi avea trebuinţiă de luminare. **) Se vede că acii Părinţi Iesuiţi cugeta a merge maĭ departe de câtŭ hotorăssâ chérŭ impăratulŭi in acele dóue Diplome date Românilorŭ, din care cauţă aŭ urmatŭ multe neinţielegerĭ şi supărârĭ.

Iezuiţii isbutiră de ase orandui unulŭ din ii ca Presidentŭ Consistorieĭ Eparhiale, suptŭ nume de *Pater Theologus*, şi ase disfiinţia numirea de Mitropolitŭ

---

*) Documente, faţia 150-177.

**) Istoria Bisericească alui P. Majorŭ cap. IV §. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

saŭ Arhiepiscopŭ, şi in locului aceşteia se introdusă numirea numaĭ de Episcopŭ. Scopulŭ acesteĭ schimbâri era ca puterea maĭ inaltâ a administraţieĭ bisericeşlĭ sâ treacâ la Arhiepiscopulŭ Romano-Catolicŭ alŭ Strigonuluĭ. Aceasta incurândŭ se inţieleserâ, şi la anulŭ 1793. Maiŭ 25 fu adunatŭ sinodulŭ aşia numitŭ *Mare*, la care se afla faţie 35. Protoiereĭ. *) In acelе a-cestuĭ sinodŭ Mare se aflâ hotârâtŭ urmatórele: La „No. 5 „cele patru punturĭ care cuprind unia, pururea „şi ne abătutŭ le va pâzi şi le va ţinea cinstitulŭ nos-„tru Clirosŭ; earâ la maĭ multe cu nicĭ unŭ chipŭ sâ nu se sileascâ.“

La *No.* 6. “Legea Canonicească ce se ţice pe „românie *Pravilă* sâ râmână in pulerea sa şi dupre „aceea sâ se facâ judecăţile.“

La No. 12. “Prea cinstitulŭ Pârinte Theologu, „inştiinţărĭ pâgubitoare şi pe ascunsŭ indreptate spre „vătâmarea Clirosului să nu trimită, nicĭ inpreună in-„ţielegerĭ de acestŭ felĭŭ cu Domnii ţiereĭ sâ nu aibâ, „ci să se inţieleagâ cu Preasfinţitulŭ Domnŭ Vlădica şi „cu cinstitulŭ Clirosŭ.“ **)

Intre aseminea neinvoelĭ serioase, căşunate de le-zuiţi, nimicŭ era maĭ firescŭ, de cătŭ ca in Clirosŭ să se facă earăşĭ cercări de intoarcere la Ortodocsie, lucru ce şi urmâ. Poporulŭ nu prea ştiea ce se intâmplă cu elŭ.

Din cele patru punturi ale unieĭ şi din tóte disputele scolastice nu pricepea nimica. Elŭ se ţinea

---

*) Documente, faţia 150-200.

**) Documente. faţia 150-200.

strânsŭ de cârţile orthodocse şi de forma dinafară a legii. Ne invăţetura era destulŭ de mare. Se afla sate intregi în care abie era câte unŭ mireanŭ care sĕ ştie de rostŭ măcarŭ Tatâlŭ nostru. Servirea D-zeească totŭ se mai făcea în multe locurĭ, în limba slavonâ, pe care poporul nu o înţielegea.

Mitropolitulŭ uniţilorŭ nu se mai trimetea la Bucureşti spre ase hirotonissi, ci se hirotonisia de către aciĭ treĭ Episcopĭ Eparhialĭ uniţĭ, după ce mai intâiŭ persoana aleasâ de către cliros se întăria de impăratul şi de Papa.

In asemenea împrejurârĭ neplâcute multora din râvnitoriĭ credinţiĭ, o ne cunoscută persoană bisericéscă cumŭ se vede fu trimissâ în Ţiara-Românească şi se hirotoni Episcopŭ, şi suptŭ nume de Dositheiŭ Ţirca, se întoarsâ în Transilvania şi începură a hirotoni Preoţi. Acesta după cătŭ-va timpŭ fu alungatŭ, şi Episcopulŭ uniatŭ de atunce Ioannŭ Patachi hirotoni de adóua oară pe acil Preoţĭ ; Eară mai la urmă ertă pe acelŭ Dositheiŭ şi'lŭ orândui Episcopŭ Eparhialŭ la Maramurăşŭ *)

Acestŭ Arhiereŭ alŭ uniţilorŭ Ioannŭ Patachi fiind intâiŭ hirotonisitŭ dupre Canonizaţia Papeĭ, elŭ strămută scaunulŭ Mitropolieĭ de la Belgradŭ la Fagaraşŭ şi fiindŭ că elŭ saŭ prearătatŭ plecatŭ spre Papa, apoĭ aŭ muritŭ otrăvitŭ. **) După eljŭ câţiva anĭ bisserica uniţilorŭ se administră de Părintele Theologulŭ, prin care

---

*) Istoria Bis. alui P. Majorŭ cap. IV §. 2, 3,-10.

**) idem.

şi mai multŭ saŭ aţiţatŭ nemulţiemirea.

Pentru a linişti poporulŭ la 1732 se orăndui Episcopŭ uuiţilorŭ Samoilă Clainnŭ, carele păstorindŭ până la 1751 nu putu in altŭ felŭ impâca spiritile, de câtŭ mărginindŭ oare cumŭ pe Părintele Theologulŭ şi publicândŭ in poporŭ că se ţine totŭ de credinţiâ strămoşiascâ. Aceasta trasă asupraĭ nemulţemirea Curţeĭ de Viena şi a Papiĭ, pentru care călătorĭ la Viena, unde mijloci şi scoase multe drituri şi uşurărĭ pentru poporulŭ seŭ, după care mai la urmă fu chiematŭ la Roma spre aşĭ da răspunsŭ. *)

Inne fiinţia acéstuĭ Episcopŭ acasă se ivi intre uniţi unŭ Sihastru de peste hotarŭ cu numele Visarion, carele prin predicarea sa facu mare mişcare in poporŭ, maĭ vârtosŭ văzândulŭ că elŭ umbla prin sate plângândŭ şi luândŭ copiiĭ ceĭ micĭ in braţe, ăĭ uda cu pâraĕ de lcerimĭ. zicândŭ că prevede perderea sufleteloru acestorŭ nevinovaţi prunci. **) Prin aceasta mulţi se lăserâ de unie, maĭ vârtosŭ vàzândŭ totŭ in acelŭ timpŭ că hunulŭ şi apărătoriulă Păstoriŭ alŭ Românilorŭ nu se maĭ intórse dela Roma.

Luĭ Clainŭ ĭi urmâ Petru Pavelŭ Aronŭ. Vestitulŭ Sihastru Vissarionŭ fu alungatŭ din Ţiarâ; Darŭ in urma luĭ pe la annulŭ 1759 se ivi unŭ altŭ noŭ Apostolŭ cu numeln Sofronie venitŭ din ţiara Românească, omŭ nu cu blăndeţe ca Vissarionŭ, ci de o fire asprâ şi pornită. Elŭ incepu a predica in

---

*) Istor. Bis. alui P. Major. cap. IV. § 2, 340.

**) idem.

contra unieĭ nu numaĭ cu gura ci şi cu fapta îndu-plecându pe poporu ca să se rescóle asupra preuţilorŭ u-niţi pe carii prinzinduĭ îĭ scotea din sate afară cu tóte ale lorŭ. Acestŭ Sofronie, dupre descrierea Istorici-lorŭ şi insuşĭ aluĭ Srecu *) era unŭ barbatŭ cu ofa-ţiâ fórte imposantâ şi insuflătóre de respectŭ. Negré-ţa barbeĭ, galbinéla feţeĭ, strălucitórea videre a ochi-lorŭ, trainlŭ celŭ aspru şi înfrânatŭ, tóte îlŭ agiuta in intreprinderea sa. Poporulŭ in scurtŭ timpŭ fu maĭ totŭ in picioare, şi cârmuirea abea putu oarecumŭ cu mâna inarmată alŭ maĭ linişti. Sofronie fu alungatŭ innapoĭ peste hotarŭ in Ţiara Românească, darŭ se-minţile aruncate de elŭ creştea şi se imulţia, căci după ce resculă părţile de răsăritŭ ale Transilvaniei, de o-dată se ivi la Apusulŭ eĭ unŭ Preotŭ Ioanŭ poreclitŭ Tunsulŭ, pentru căĭlŭ tunsăse Vlădica unitŭ Petru A-ronŭ, fiindŭ că elŭ predica la poporŭ in contra şi a Papismuluĭ şi a Unieĭ şi a Calvinismuluĭ.

Acesta alegea zilele de Iarmaroace pentru in-plinirea planuluĭ seŭ. Cândŭ in fine după ce au deş-teptatŭ inimele credinciosilorŭ şi la maĭ multe Iarma-roace au triumfatŭ, la cea de pe urmă la Iarmaroculŭ de sf. Petru in Satulŭ Pugacioé făcându'şĭ Amvonu in mijloculŭ Pieţeĭ intărâtă pe poporŭ, pentru care peste noapte şi fu prinsŭ de o cărmuire şi trimisŭ la Viena, de unde dupre giudecata ce i saŭ făcutŭ fu eliberatŭ dinduise şi pensie de la hazna pe toată vieaţa. Elŭ însă intorcânduse in Transilvania şi nelinistinduse, fu

*) Istoria Biss. al 1-iŭ Srecu (Nemţesco) tom IX, facia 39.

apoi alnngalŭ peste hotarŭ *)

Cu tóte că susŭ arătaţii predicatoi n'aŭ prelucratŭ cu blăndeţâ Apostolească, totuşi ii isbutiră a desface pe Românii Transilvani in dóue părţi, aşia ca cea orthodocsă se fie mai mare (800,000 suflete).

Urmaşiulŭ luĭ Petru Aronŭ, Athanasie Rednicu, prin ţelul seŭ cel nemăsuratŭ pentru unie aŭ intăritŭ şi maĭ multŭ acea despărţire, aşia incătŭ poporulŭ dis-binatŭ in dóue părţi incepuse aşĭ vărsa sângele.

Ocărmuirea politicească întră la mijlocŭ şi nu putu altŭ-feliŭ linişti lucrurile de cătŭ dându şi orthodocşilorŭ unŭ osebitŭ Episcopŭ in persoana luĭ Dionisie Novacovicĭ. Unii voescŭ a videa in această despărţire a Românilorŭ Transilvanĭ şi o taĭnică conlucrare a Guvernului Austriacŭ pentru aĭ slăbi. **)

Urmaşiulŭ luĭ Athanasie Rednicu Grigorie Majoru (1772-1788) maĭ allnă duşmăniile făcându şi pe o parte şi pe alta a inţielege, că vrajba valămâ şi pe unii şi pe alţii.

De aice bisserica Românilorŭ Transilvanĭ rămăne in dóue părti, una a Uniţilorŭ, carii cunoştea canonisaţia de la Papa, eară alta a neuniţilorŭ saŭ a orthodocşilorŭ, carii se hirotonisia de Mitropolitulŭ Sirbescŭ de la Carloviţi. Cea intăiŭ era protejată de guvernŭ, cea adóua impilată, una ajutată, éră cealaltă părăsită. Cu tóte aceste şi uniţii era să se intoarcă cu toţii la

*) Istoria Biss. P. M. cap, IV §, 2, 3, 4, —10,

**) fóea,, 1846, No, 6. frumosŭ si comicŭ descrie istoricul Betlen Miclosŭ ingamfarea luĭ Atanasie după ce saŭ intorsŭ de la Viena in Diplomul capatatŭ dela imparatul Leopoldŭ la 1701 (veţi in extenso la Şincai lomŭ III. pag. 198-200),

credinţia orthodocsă, dacă nu s'arŭ fi retrasŭ de lângă Episcopulŭ Grigorie Majoru Părintele Theologulŭ Iezuit, ce intrebuinţia unŭ proselitismŭ vicleanŭ. Insă cu depărtarea acestuia Unia se linişti şi se intări, urmând lui G. Majoru Vestitulŭ Ioannŭ Bobu, carele cărmui acea bisserică unialŭ până in secululŭ nostru. Bisserica orthodocsă urmâ dela acestŭ timpŭ (1767) a'şi ave osebitulŭ seŭ Episcopŭ in Sibiiŭ, insă in faptă elŭ era numaï ca unŭ administratorŭ. Elŭ se orănduia dea dreptulŭ de cătrâ Mitropolitulŭ Sirbescŭ din Carloviţi. Dritulŭ şi obiceiulŭ celŭ vechiŭ de aşi alege insuşĭ clirosulŭ pe Păstoriulŭ seŭ, râmassâ numaï la partea uniatâ.

Orthodocşii cu durere privia trimiţindulise Păstorĭ dintre Serbĭ. Acestŭ feliŭ fu dupâ Dionisie Navacovicĭ unŭ altŭ Sofronie Chirilovicĭ (pe la annulŭ 1773); Dupâ acesta urmă Gedeon Nichilicĭ (1783); ĕră dupâ acesta, Gerassimŭ Adamovicĭ, la orânduirea căruia neprimindulŭ poporulŭ ca pre unulŭ ce nu ştia limba turmeĭ sale, guvernulŭ fu nevoitŭ a intrebuinţia mijloace pentru adumeri pe cii neprecepuţĭ.

Acestŭ Episcop făcu multŭ bine pentru clirosulŭ şi Poporulŭ orthodocsŭ. Elŭ inţielegănduse cu Episcopulŭ uniaţilorŭ Ioanŭ Bobu, pe de o parte impăcă duşmăniile intre aceste dóue părţĭ ale poporuluĭ, eară pe de altă parte trassă căt-va ingrijirea guvernuluĭ şi asupra acestuĭ rilŭ şi confesiĭ cu totulŭ părâsite. Ellŭ muri la annulŭ 1796. *) Triumfăndŭ Toleranţia in

*) Istoria Bissericeasca P, M, cap, IV §, 2—10

Europa, şi in Transilvania (1790) se statornici prin obştească adunare şi prin decretulŭ impăratulŭi Iosifŭ II *) acea deopotrivâ respectare a tuturorŭ credinţilor şi prin aceasta se alinâ oare-cumŭ acea invechitâ vrajbâ care vătăma şi pe o parte şi pe alta a clerului şi a poporului. Pe câtŭ de folositóre aŭ fostŭ urmările Toleranţiei, pe atâta şi de vătămătoare. Ea adevăratŭ că aŭ liniştitŭ incâtŭ-va spiritulŭ popoarelorŭ, darŭ l'aŭ aruncatŭ óre cumŭ intr'ostare de apatie de nesimţire, cu unŭ cuvântŭ zicândŭ aŭ născutŭ Indiferentismulŭ (nepăsarea) religiosŭ, de la care nu'l departe nicĭ Indiferentismulŭ Moralŭ şi Socialŭ.

De la 1796 până la 1810 Orthodocşii Transilvanĭ nu avu Episcopŭ. Bisserica lorŭ se administra de un Vicariŭ agiutatŭ de unŭ feliŭ de Consistoriŭ. Se ḑice că Clerulŭ nu ave unŭ fondosŭ din care să se poată ţinea unŭ Episcopŭ dupre cuviinţĭ.

La 26 Maiŭ 1810. Impăratulŭ Austriei Franciscŭ I. ca rege alŭ Ungariei şi alŭ Transilvaniei **) eliberă unŭ Decretŭ, ca Clerulŭ Românilorŭ Orthodocşĭ sâ'şĭ aleagâ Episcopŭ din Naţia lorŭ, dupre vechile obiceiurĭ, precumŭ ăşĭ alegea şi Clerulŭ uniatŭ ; Iarâ pentru ţinerea luĭ să se facâ unŭ fondosŭ la care fieşĭcare familie orthodocsâ sâ dee căte treĭ creiţarĭ pe annŭ. Din acestŭ fondosŭ Episcopuluĭ se insemnă prin acelŭ Decretŭ o leafă de 4,000 fiorinĭ (12,000 sorocoveţi) pe annŭ. Rĭmăşiţa fu hotorâtă pentru in-

---

*) Istoria Biss, P, M, cap IV §, 2—10

**) Foea.., 1845, No, 45, 46,

temeerea unuĭ Seminariŭ lângâ acelŭ Episcopŭ, darŭ maĭ întâiŭ Professorii luĭ se pregâti invĕţinduse in Universitatea de Viena. In urmarea acestuĭ Decretŭ se ordonă la toţi Protoiereii orthodocşi să se adune in Politia Turda, unde in fiinţia Comisariuluĭ Impărâtescŭ alcătui unŭ Sinodŭ. Acestŭ Sinodŭ allesă treĭ Candidaţi din Cierulŭ Romănŭ, dintre carii Preotulŭ Vassilie Moga fu intâritŭ de cătrâ impăratulŭ de Episcopŭ la 21 Decemvrie 1810 şi hirotonisitŭ de Mitropolitulŭ Sirbescŭ din Carloviţi. Cu alegerea acestuĭ Episcopŭ se statornici această eparhie pe nişte principiĭ care se urmează şi până astădi. Modificânduse intru câtŭ-va la alegerea noului Episcopŭ in 1818. Ele se cuprindŭ intro instrucţie totŭ din acelaşi annŭ, datâ din partea impăratului alesului Episcopŭ.

Acea Instrucţie cuprinde 19 Articule. Si eatăle în prescutare : *)

1 iŭ. Episcopulŭ sâ propună giurământulŭ Omagialŭ şi se privigieze ca clerulŭ şi poporulŭ să râmăe in credinţâ neclintitâ cătrâ impăratulŭ, şi orĭ ce incercârĭ de necredinţâ s'arŭ ivi, indată să le arăte.

2 le. Episcopulŭ să nu uite că denumirea luĭ atărnâ dea dreptulŭ de la indurarea Domnitoriului precumŭ sună şi Articulului 60 din legele politiceştĭ, pentru aceea să păzascâ legele Patrieĭ şi ordinile prea înnalte suptŭ amenințiare de pedeapsă.

3 le. Numaĭ la îndoele asupra vre-uneĭ dogme poate a se adresa la Mitropolitulŭ de Carloviţi şi a-

*) föcea 1845, No, 45, 46, vezĭ de asemenea şi documentele,

ceasta numaĭ prin ştirea stăpânireĭ, earâ ainrea nicĭ de cumŭ. Apelaţia in causâ de câssâtorie trece la guvernŭ precumŭ sumŭ impĕrătesculŭ rescriptŭ din 3 Septembre anulŭ 1783.

4 lea. Atâtŭ Episcopulŭ cătŭ şi Consistoriulŭ suntŭ datorĭ aşĭ trimete protocoalele la guvernŭ spre reviţie.

5 lea. Episcopulŭ va privigie cu mare luare amiute ca misionariĭ streinĭ să nu intre in ţeară.

6 lea. Aseminea ordinŭ sâ primească şi Protoiereiĭ şi toţĭ Preoţii, ca să nu sufere amestecarea Călugărilor din vecinătaţi, maĭ vârtos pela munţĭ.

7 lea. Sâ nu se incerce a sili saŭ a amâgi pe cii de altă religie la religia sa.

8 lea. Să ştie câ privilegiile religioase şi scutelele naţionale din Ungaria nu se intindŭ şi la Clerulŭ orthodocsŭ din Transilvania, precumŭ nicĭ saŭ intinsŭ vreodatâ.

9 lea. In cele temporale (lumeştĭ, politiceştĭ) să se conforme dupre legele şi datinile ţerii.

10 lea. Episcopuluĭ se insamnâ leafâ de 4,000 fiorinĭ pe annŭ din tacsia Clerului, şi sâ se fereascâ de orĭ ce feliŭ de alte luârĭ urmate pănâ atunce. Visitaţiĭ prin ţiară sâ facâ numaĭ cu ştirea guvernuluĭ având pe lângâ sine câte doĭ Comissarĭ Civilĭ şi pâzindŭ Articulul I-iŭ din partea I-iŭ titula 8 a legelorŭ ţierii numite, Aprobatae constitutiones *), nicĭ Clerulŭ sâ nu scoatâ maĭ multŭ de la poporânĭ de câtŭ aceea ce isâ

---

*) Documentele vezĭ de aseminea legele Transilvaniei numite: Aprobatae Constitutiones.

dâ prin reseritul din 23 Sept. anul 1784.

11 lea. Preoţii neuniţi (orthodocşi) nu potŭ ave fondosurĭ bisericeşti, adicâ locurĭ de Iconomie scutite precum au preoţii aceĭ uniţi.

12 lea. Dacă parte din uniţi arŭ trece la neunire (orthodocsie) atunce proprietăţile parohiale de pămîntŭ trebuie să se lese preoţilor uniţi.

13 lea. Dacâ la vre unŭ locŭ arŭ trece toţĭ poporănii la neunire, rămăindŭ numai preotulŭ uniatŭ, atunce pânâ va fi elŭ in viaţiă va stâpâni locurile parohiale.

14 lea. Dacâ in vre unŭ satŭ vorŭ fi şi uniţi şi neuniţi atunce Bisserica acolo aflătoare să fie a uniţilorŭ.

15 lea. Episcopulŭ Gerassimŭ făcussâ schimbârĭ in regularissirea Parohiilorŭ neunite aşezate de impărăţie, la 1806 saŭ fâcut o nóuâ regularissire pe care Episcopul să nu cutează a o maĭ sminti.

16 lea. Preoţii saŭ inmulţitŭ prea tare spre greutatea poporânilorŭ, decĭ Episcopulŭ subŭ nicĭ unŭ cuvântŭ sâ nu'ĭ adaogă peste aceea ce sună regularissirea amintită.

17 lea. Inmulţirea prea mare a Preoţilorŭ neuniţi aŭ trasŭ cu sine chearŭ şi sărâcia lorŭ, abaterea la Iconomie şi ne ingrijirea de poporŭ; Episcopulŭ să nu dee preotŭ de cătŭ numai la prescrisulŭ numerŭ de familii; érâ la intămplare neprevăzută se facă arătare ja guvernŭ.

18 lea. Cultura poporuluĭ alărnă de la Cultura Preoţilorŭ; decĭ Episcopulŭ sâ hirotomisască in viitoriŭ de

acia, carii aŭ petrecutŭ nu numai Classurile Normale ci şi cele gramaticale,

19. lea. S'aŭ mai descoperitŭ şi acea pedică a Culturei câ Preoţii să facŭ dupre hatâruri; Deci Episcopulŭ sâ'şi pue toatâ Silinţia spre stârpirea acestui abuzŭ. *)

N. Despre statutele cumŭ astăţi se administrează Clirosulŭ Românŭ din Transilvania, vezi Documentele.

---

*) Uniţii inse sub Episcopulŭ lorŭ Inochentie Clainl intre anni 1736-1738 cêpêtê de la imparatulŭ Carol VI şi proprietaţi fonciare şi privilegii mai superioare de câtŭ a neuniţilorŭ. Acele in extenso sunŭ publicată in Chronica lui Şincai, tom, III, pag, 281-292 inse şi lor ca şi Orthodocşilorŭ li se opreşte comunicaţiunea cu Clerul din Moldova şi din Valahia. Se inţelege pentru ce.

10104131

PARTEA II.

Bisserica Românilorŭ de dincóce de munţii Carpaţi, adică din Moldova şi Ţearra Românéscă in secululŭ al 15, 16, 17, şi 18.

Periodulŭ I cuprinzătoriŭ de trei Seculi 1400-1700

Biserica Românilor supt Domnii Pământeni.

Moldova şi Ţiarra Românéscă de şi nu alăta aŭ fostŭ supusse influenţei Apusuluï ca Transilvania, totuşi furâ minate şi silite oare cumŭ indirepte de spiritul Proselitismuluï Apussanŭ.

Bisserica Romeï spre ase despăgubi óre cumŭ de pierduta Bulgarie, incepu in secolulŭ XIV şi XV le de a sili pe Regiï Ungarieï şi a Polonieï de a aduce suptŭ a eï ascultare pe Moldova şi Valahia. Pe cătŭ nu putea isbuti armile acelorŭ Regi, pe atăta se silea Misionariï a face prin mijloace blănde. La Sinodulŭ de Florenţia de şi Mitropolitulŭ Moldoveï Damianŭ se uni cu Papa, totuşi Prinţiulŭ Alesandru celŭ Bunŭ, nu'lŭ primi in ţiară, şi elŭ ăşi ceru de Mitropolitŭ pe Arhidiaconulŭ Patriarhuluï de *Ohrida*, ordonîndŭ a se depărta Episcopulŭ Catolicŭ de la Siretiŭ la Bacăŭ.

Rainaldŭ in Analile Eclisiastice (secululŭ XIV şi XV) cuprinde mai multe corespundenţe intre Papii de Roma şi prinţii Moldoveĭ şi aĭ Walahieĭ; din ele se vede că Prinţiulŭ *Lascovŭ* şi chĕrŭ primise credinţa Romano-Catolicŭ, spre a plăcea Polonieĭ *) şi ase despărţi de soţia sa **).

Darŭ pe la inceputulŭ secululuĭ 16-le puterea Mahometană ajungându pânŭ la marginele Dunăreĭ; Apusulŭ de fricŭ, uitŭ pe un timpŭ sistemulŭ proselitismuluĭ. Elŭ se mulţemi aşi afla lângŭ Dunăre unŭ scutŭ de apărare. Acestŭ scutŭ, acestŭ ḑidŭ, pronia âlŭ rădicŭ in persoana a doĭ Prinţi. Stefanŭ celŭ Mare Domnulŭ Moldoveĭ, pe la finitulŭ secululuĭ 15-le şi inceputulŭ celuĭ alŭ 16-le hotărŭ graniţele pânŭ unde Mahometismulŭ are ase intinde in Europa. Patruḑieci bătălii pentru credinţiă, in ace epohă cândŭ Turcii se afla maĭ fanaticĭ in resboae, şi comendaţi de ceĭ maĭ bravĭ sultanĭ, aŭ hotărâtŭ soarta bisericeĭ creştine in Moldova; iarŭ patruḑecĭ de Biserici ḑidite de aceluĭ mare Prinţŭ intru memoria acelorŭ 40 de biruinţĭ, adeverescŭ faptulŭ Istoricŭ, pânŭ astâḑi. Nişte asemine isbânḑi plecă in urmă pe Turci, ca in Capitulaţia Principatelorŭ, să priimească şi aceste dóuâ articole cu totulŭ contrare sistemuluĭ lorŭ ce, pânŭ atuncea au urmatŭ, adecă: 1-iŭ *Geamiĭ Turceşti in Principate să nu se ḑideascŭ*

---

*) Apoĭ vedemŭ in urmă, po la 1561, eă Ivonia saŭ Ioanŭ, pentru a capata favorulŭ Turcilor şi domnia Moldoveĭ se tăe imprejurŭ (Gorelius pag. 25.) Şincaĭ tom. II. pag, 225.

**) Papa insă la aceasta nu consimţi (Engel in antiq: hist. Mold: pag. 108)

2-le Musulmanulŭ să nu poată avea avere nemiș cătoare in Principate.

Dela sine se inţelege că asemine principii ne potrivite cu Planulŭ lăţireĭ Mahometismuluĭ, nu era lesne de mistuitŭ pentru Turcĭ. Ĭi dorea ca pe incetulŭ să prefacă aceste ţerĭ din tributare in Paşalâcurĭ. Multe opintele ii făcu intru aceasta; darŭ apoĭ pela finitulŭ secululuĭ 16-le *Mihailŭ Viteadulŭ* Prinţulŭ Valahieĭ, prin maĭ multe biruinţi, âĭ făcu pentru totŭ deauna ase despărţi de asemine măgulitóre speranţă.

Papiĭ de Roma intitulă pe aceĭ doĭ Prinţi cu numele de *scutitoriĭ și apărătoriĭ creștinătăţeĭ*, *) sultaniĭ inţielegându indeplinŭ cu cine aŭ delucratŭ lângă Dunăre, pentru a măguli pe domnitoriĭ Principatelorŭ Moldo-Romănieĭ âĭ numără totŭ pe aceiași treaptă de mărire in care numără pe Haniĭ de Crâmŭ, și pe Locoţiitoriĭ de Bagdatŭ, dându tutŭ unile și aceleași Insigniĭ și Investituri.

Dupre mărturia Istoriografuluĭ Caramdimŭ (tom. VI faţia 363), solulŭ Litvei dice Ţiarului de Moscva Ioanŭ III. „Ţiara luĭ Stefanŭ este ingrădire a tuturorŭ ţerilorŭ noastre; dacă sultanulŭ o va supune va fi de primejdie și pentru noi și pentru time!„ **)

In Raportulŭ dinafarnicŭ saŭ politicescŭ, Bisserica

---

*) Magazinulŭ Istorieŭ pentru Dacia tom, I. facia 145 de Laurianŭ Bucureşti 1845.

**) Un Hrisovŭ alui Stefanŭ celŭ Mare din 1459, Maiŭ 20, publicatŭ in Arhiva istorică a Romăniei tom. I. partea I. pag. 114 probează că acest Domnŭ ştiu pacĕtŭ a respinge pe Turci cu sabia pe atăta a respinge propagandele catolicilor obligându pe chiarŭ locuitoriĭ Ungurĭ, case nu plăteascŭ birŭ la Episcopulŭ Catolicŭ.

Moldo-Românieĭ statornicinduşi soarta şi inşiinţiarea sa precumŭ saŭ vădiutŭ mai susŭ, tolŭ odată in acestŭ periodŭ luă oare care prefacere şi inbunătăţire şi in privire curatŭ religiósă. Episcopulŭ Catolicŭ din Siretŭ fu strămutatŭ la Bacâŭ în timpul luĭ Alexandru celŭ Bunŭ, fiindŭ că acolo se află mulţi Unguri. (Sulţer, tom. III pag. 603).

Dupre cumŭ se vede in *Oriens Christiansu* alui Lequienŭ, Impăratulŭ Iustinian aŭ fostŭ supusŭ Eparhiile Danieĭ Arhiepiscopieĭ din Iustiniana prima numită in urmă Ohrida. Cu inşiinţarea regatuluĭ Bulgaro-Românŭ lângă Dunăre Episcopiile acestuĭ statŭ atârna totŭ de Ohrida. După sfărămarea şi căderea Bulgarilorŭ de dincolo de Dunăre, Românii âşi formă dincóce de Dunăre Principatele lorŭ, injgebândŭ maĭ intâĭ alŭ Transilvanieĭ, de unde apoĭ, dupre cumŭ saŭ vadutŭ in parteaântâĭ, formă şi Principatele Moldo-Romanieĭ. Episcopiile acestorŭ ţierĭ âşĭ avea atârnarea lorŭ dela Ohrida. Pe la ŭnitulŭ suteĭ a 14-a şi începutulŭ celeĭ a 15-a se inşiinţă Mitropolia ţereĭ Româneştĭ maĭ âmtâiŭ in Argeşŭ şi apoĭ in *Târgovişte* şi a Moldovei in Suceava *) atârnândŭ de aice inainte Episcopiĭ de Mitropoliţii ţierii

Ioan Paleologulŭ in călătoria sa la *Viena* trecândŭ prin Moldova, făcu pe Mitropolitulŭ eĭ neatârnatŭ de Ohrida numindulŭ *Aflo-chefalos.* Darŭ cu tóte aceste

*) Generalulŭ Bauerŭ (in promemoria pag. 39) dice ca până la Radu celŭ Mare era numaĭ un Episcopŭ in ţara Romanească, şi că acestŭ Domnŭ dupre sfatulŭ Patriarhului Nifonŭ au facutŭ şi Mitropolitŭ şi doĭ Episcopi in Rammicŭ şi Buţeŭ; iarŭ Logofatulŭ Miron spune că Alexandru celŭ Bunŭ aŭ intemeetŭ Mitropolia in Suceava şi Episcopiile de Romanŭ şi Radauţi (vedĭ Letopiseţulŭ lui).

la anulŭ 1456, Stefanŭ celŭ Mare văḑându pe Patriarhulŭ de Constantinopolŭ băntuitŭ, şi murindŭ Vissarionŭ Mitropolitulŭ de atuncea alŭ Moldovei, scrie totŭ Arhiepiscopului de Ohrida Dorotheiŭ casă dea binecuvăntare ase hirotonissi unŭ altulŭ, la care iso răspunde că ceialalţi Episcopi ai ţiereï să hirotonisască pe unŭ asemine dupâ Canoane *) de unde se vede că pe acelŭ timpŭ trebuie să fie în Moldova unŭ numărŭ de treï Episcopi lucru ce se adevereşte şi din Analile ţiereï. **)

Grecia, Bulgaria, Serbia fiind acum cu totul picate sub giugul Mahometan, mulţi din clerul maï cu samă Bulgarŭ şi Serbŭ, fugia in Moldova şi Valahia unde sub scutirea Prinţilor Orthodocşi resufla un aerŭ maï liber in lucrările Epangel meïlorŭ. (***).

După sinodul de la Florenţia la care sa'ŭ unilŭ şi Damian Mitropolitul Moldoveï (****) Domnul şi ţiara nulŭ maï primi ase intorcc, şi in locul luï aŭ ales altŭ Mitropolitŭ. Şi cu tóte stăruinţele împăratului Ioan Paleologulŭ (*****) Moldova rămase orthodoxă.

Pe cât lăcaşurile D-zeeşti era combătute in Tur-

---

*) Magasinalŭ istoricŭ pentru Dacia tom. . facia 277.

**) Letopiseţulŭ luï Grigorie Ureche cap. IV facia 103 şi 104 dupre Edi ţia publicată de M. Cogalniceanu Iaşi 1845.

***) Istoria Moldovei şi a Valahiei publicată franţuzeşte de M. Cogalnicianu in Berlinŭ 1837, feţele 63, 109, 117 şi 118.

****) Lequien Oriens Christianus tom. I. pag. 1253,

*****) Hronica luï Sircaï tom pag 397, De aice se vede că Autocheфalia ce o dedesă Paleologul Bisericei Moldovei era cu scopŭ reŭ, adică spre a se rupe de orthodocsie şi a se uni cu Papa, pentru ca acesta să le ajiute in contra Turcilor,

cia, pe atăta ele sporea in Principate. Fieşŭ-care Mitropolitŭ saŭ Episcopŭ, fieşte-care Domnŭ trebuia a zidi şi a inzestra una saŭ mai multe biserlcĭ. Mai cu samă in secululŭ 16-lea şi 17-le se părea că toţi se intrecŭ intru acésta. In nişte ţierĭ unde nu înfiinţa nicĭ *Spitaluri* nicĭ *Scoli*, nicĭ *Orfano-Irofii*, nicĭ casse pentru cel săracĭ, firește trebuiră ca acestŭ feliŭ de aşezeminte publice să se ivéscă in adăpostul Monastirilorŭ si supt ingrijirea Părinţilor Calugărĭ. Aşia Monastirea Golia fu intemeetă pentru a ţinea o casă obştéscă pontru ceĭ lipsiţi de minte; Monastirea sf. Treĭ-Ierarhĭ pentru scolĭ, M. Galata pentru saracĭ, şi altele maĭ multe totŭ cu asemine indatoririĭ.

Manuscripturĭ de cărţĭ Spirituale umplu bissericile şi Monastirile. Scriitorii se inmulţise parte prin aceĭ Părinţi fugiţi de prin Turcia, parte prin obiceiul de atuncea ce era ca Confesorii la mărturislre in loc de *Epitimie* saŭ *Canon* pusŭ asupra celor greşiţi carii ştiea carte, să indatoreză pe celŭ ce se pocăeşte a scrie cu mâna sa vre o carte şi a o dărui la Biserică. In Monastirile Principatelorŭ se află mulţime de asemine manuscripte slavineştĭ.

De mirare trebue a fi cuiva văḑind că intru asemine Epohă bănluită; la 1512 saŭ tipărit Evangelia slavinească pentru cé intăĭaşŭ dată, in Târgovişte, capitala de atunce a Valahieĭ. Meşteşugul Tipografieĭ nu se aflase de mult. Staturile slavonilor de lângă Dunăre era cu totul sfărămate de Turcĭ, şi Literatura Icr îşĭ naşte pe cé inlăĭŭ fiică in légănul Românilor (*).

*) Nicĭ chiar istoria tipografiilor din Rosia nu probeaḑă că pe la 1512 sar fi tipăritŭ vre o carte acolo in dialectul slavon,

In Valahia se lucra maĭ mult Dialectul Serbo-Bulgarŭ; éră in Moldova maĭ mult acel Malo-Rossian. (*)

Care arŭ fi fost atuncé starea scoalelorŭ, Istoria nu neaŭ păstratŭ documente de câtŭ atâta se descoperi în urmă că Tomşa Vodă (1564) aŭ învăţat carte la scoala din *Satulŭ Rădăşenii* ţinutul Sucevei. (**) Apoĭ dacă într'un satŭ sa află aşa scoală din care eşi un Domnŭ alŭ ţereĭ. se vede dar că era pe atuncé oare care silinţă la învăţătură în Clerŭ, căcĭ elŭ înfăţoşa pe atuncé pe corposulŭ Profesoralŭ alŭ-ţereĭ; nestatornicia însе acelorŭ timpurĭ nu lăsa nimică a prinde rădăcină.(***) Studiile însе maĭ înalte le făceaŭ Moldovenii la orthodocşiĭ din Galiţia (Apendice la hronica Huşilor pag. 14 si 15).

Saŭ vădutŭ maĭ susŭ că Moldova pe la finitulŭ secululuĭ al 15; ave pe lângă Mitropolitŭ şi căţiva Episcopĭ; Valahia însе abea pe la inceputulŭ secululuĭ 16-le pe lângă Mitropolitul ce ave din vechime şiaŭ maĭ făcut incă doĭ Episcopĭ, unul de Rămnicŭ şi altul de Buzeŭ, şi se dede clerului o sferă maĭ intinsă. Acésta se săvârşi prin zelulŭ Prinţiuluĭ Radu Negru Vodă. Acesta in călătoria sa la Constantinopol trecând prin Adrianopol află că acolo se ţine la inchisóre un fost Patriarhŭ alŭ Constantinopoluluĭ cu numele Nifonŭ. Prinţul mersă la

---

*) Lazărŭ Baronovicĭ Episcopulŭ de Cernigovŭ alŭ Molo-Rossieĭ, la 8 Martie 1657 fu hirotonitŭ în Iaşi. (vedi Arhiva istorică tom. I. partea I. pag. 15, No. 75, Polonia fiindŭ Catolică Exarhatulŭ Mitropolieĭ Moldovei se intindea şi asupra provinţiilorŭ orthodoxe din Polonia.

**) Calendariŭ pentru Romanĭ pe 1850: Iassĭ facia 55,

***) Scóla luĭ Iacovŭ. Despotul Moldovei inflinţată in Cotnariŭ ar fi produs multe luminĭ, dacă elŭ nar fi fost molipsit de Spiritul Calviniamuluĭ, care aŭ făcut mult reŭ şi luĭ şi ţerel (Şincal tom. II, pag. 214, 215)

Patriarhul in inchisóre. Din conversaţie află in elŭ un barbat invaţat şi un Păstoriŭ virtos. Făcu cu elŭ invoire ca săi ceară libertate de la Sultanul, şi sălŭ facă Mitropolitŭ alŭ Valahieĭ. Agiungând in Constantinopolŭ şi propuind acésta Sultanuluĭ ăĭ invoi cerire a şi la intórcere ălŭ luă in Valahia. Acest Sf. Patriarhŭ dădu o nóuă viaţă Clerului Valahieĭ. statornicindŭ şi cele dóue Eparhiĭ din noŭ. şi hirotonisând pre Episcopĭ. Elŭ fiindŭ mai multŭ unŭ Sihastru de cât un Arhiereŭ de lume, insuflă o nóuă dorinţă câtră viaţa Monahicéscă şi de o dată să ivirâ mai multe comunităţĭ de Monahĭ prin Munţi; cărora Radu Vodă le făcu mai multe afierosirĭ pentru traiulŭ vieţeĭ. Aceşti Monahĭ mai dumesnici sălbătăciunea Poporuluĭ şi'lŭ făcu a inţelege mai bine ideia adevărateĭ religiĭ (*).

Sf. Patriarh Nifon pe la 1508 căḑu in disgraţie şi se trase la sf. Munte in Monastirea Sf. Dionisie, unde după mórte, D-zeŭ ălŭ prémări de sfănt cu mai multe minunĭ; eară Radu Vodă şi Valahia saŭ pedepsitŭ prin mai multe semne a mâniei D-zeeşti. Pentru care Móştele luĭ fu aduse in Valahia de un altŭ Domnŭ Négul-Vodă Basarab, spre alinarea pedepseĭ, care milostivire dobăndinduse, cu sinod se statornici serbarea Sf. Patriarh *Nifon* la 11 August. (**).

In curând după acest sf. barbatŭ pe la 1510 se ivi in Valahia un Monah anume *Macsim* din familia Prinţilor Serbieĭ, carele incă pe la 1507 făcu un mare bi-

---

*) Pe la 1590 Ierarhil Moldoveĭ, anume Mitropolitul Athanasie şi Grigorie Episcopul de Romanŭ, spre a respinge bărbăria Musulmanilor se adresa la Papa Sixtŭ *V.* şi acesta scrisă la guvernul Poloniei spre a proteja pe Moldoveni in contra Turcilor (Archivum Vaticanum Armario 44 tom. 29 pag. 40a

**) Vieţile sfinţilor publicate in Tipografia Monas Némţuluĭ la 1815 vedi la 11 a lunei luĭ August).

ne bisericeĭ mijlocind impăcare și unire intre Domnitorii Creștinĭ a Moldoveĭ, Valahieĭ și a Ungarieĭ, spre ase pute maĭ ușorŭ apăra incontra comunului lorŭ inimicŭ. După Sf. Nifon acestŭ Macsim se orăndui Mitropolitŭ alŭ Valahieĭ (1508-1510) (*). Darŭ și acesta nepăstorind indelungŭ se intórse in Serbia pentru cauțe politicești. (**) După acesta la 1510 urmă in scaunŭ Macarie. De bună samă in timpulŭ acestuia se inființă in Valahia cé intăiŭ Tipografie slavinéscă, in care la 1512 saŭ tipăritŭ Evangelia. După acesta pănă la 1648 urmédă in Analile Valahieĭ un numărŭ de 17 Mitropoliți despre carii Istoria nu ne spune că ar fi făcut ceva insemnatŭ. La 1648 se sui pe scaunul Mitropolieĭ Stefanŭ cu a căruia bine cuvântare saŭ tipărit in limba Românéscă Pravila cé mare: *Indreptarea legeĭ*; dupre Nomocanonulŭ luĭ Alexie Aristen, la 1652. (***)

De aseminé in Moldova de pe la inceputulŭ secululuĭ 16-le până in timpul sinodului ținutŭ in Iassi la 1642 se arătă numaĭ prin catalóge un număr de 36 Mitropoliți, fără ase istorisi despre ii cum că arŭ fi făcut oare-care fapte insemnate in lucrurile bisericești ****).

Tótă indeletnicirea clerului precum acelui din Valahia de aseminé și acelui din Moldova in Periodul

---

*) Istoria Serbilor și a altor slaveni de Ioan Raici (Sîrbește), Viena Par Cap VII facia 324 § 2-10

**) Dupa Evlaviosul Radu urmând in domnia Valahieĭ Mihnea cel ne evlaviosŭ Macsim părăsi țeara cu un chip delicat (Arhiva istorică a Romanie tom ii, pag 65 68,

***) Vedi precuvântarea acestei carți,

****) Un singur Mitropolit al Moldoveĭ Gheorghie Movilă scrisă Papii Grigoric XIII că nu primește calendariul Apusan la 1584 Codex Nunciaturae Vienensis ad vocem sociavia (Sincaĭ tomŭ II pag 238),

până la amentitulŭ sinodŭ sta numaĭ în prescrierea cărţilorŭ slavineşti şi întru formarea Chinoviilorŭ prin munţi. La aceasta nu puţinŭ indemnŭ *dădură şi părinţii fugiţi din* Serbia şi Bulgaria, spre a se scăpa şi adăposti de impilarea musulmană in Principate. Aice îi aflăndŭ adăpostŭ subŭ scutulŭ Prinţilorŭ religioşi, precumŭ in Valahia subŭ Radu-Negru şi Neagu Bassarabu; éră in Moldova subŭ Stefanŭ şi Bogdanŭ, se uni cu călugării pământeni şi formă maĭ multe Monastiri, pe care acii Domni şi următorii lorŭ le inavuţi cu Dănii.— La 1508 unŭ Monahŭ Sîrbŭ curmă resbelulŭ dintre Bogdanŭ a Moldoveĭ cu Radu a Valahieĭ. Veḑi Hronica lui Urechie la acel an şi Arhiva istorică a Românieĭ t. II pag. 65.

Nimicŭ era mai firescŭ de câtŭ a aştepta ca dupre legătura ce ave Românii din începutŭ cu Bisserica Grecească să se intâmple atunce unŭ lucru ca acesta ce se făcu spre onoarea credinţeĭ mântuirea făcătorilorŭ de bine şi folosŭ comunŭ, maĭ multŭ de câtŭ particularŭ. Patriarhii Constantinopoliei avea o influenţie hotârâtoare asupra lucrurilorŭ Religioase din principate, adese orĭ se vede călătorindŭ prin Principate şi puindŭ lucrurile la cale *). In urma lorŭ se ivi şi cete de Monahĭ. Unii rămănea in ţară, alţii folosinduse cu Milostenii de pe la credincioşi, se intorcea la locurile de unde era. Inse atâtŭ unii cătŭ şi alţii fu ḑeloşi străjuitorĭ ai Românilorŭ ca să nu intre vre o dogmă streină in Biserica lorŭ, pe timpulŭ cândŭ Papa prin regii Un-

*) Constantinŭ Brancoveanu intemeiera şi Mitocŭ de locuinţă pentru Patriarhulŭ de Constantinopolŭ cândŭ vinea in Bucureştĭ, la Monastirea Sântului Gheorghe. (Şincai: tom. III. pag. 180).

Bayerische Staatsbibliothek München

gariel şi a Poloniel se silea aĭ trage la Papismŭ, éră Reformaţia ce agiunsese până la hotarăle lorŭ aĭ ademinó la Lutero-Calvinismŭ. Prin ḑelulŭ acestŭ fierbinte a Monahilorŭ grecĭ se păzi neclintită unirea bisericeĭ Românilorŭ cu biserica de orientŭ. Românii rămase scutiţĭ de cursele cele intindea ceĭ de religiĭ streine, precumŭ şi de certele religióse, care la Apusŭ aŭ causată atâtea vărsări de sînge; éră Grecii întru resplătire dobăndiră iubirea poporuluĭ şi favorulŭ Prinţilorŭ *).

Clerulŭ Răsăriténŭ, Grecĭ, Bulgarĭ, şi Serbĭ, ăşĭ perdură existenţa politică a staturilorŭ lorŭ, prin urmare iĭ ştiŭ maĭ bine a invăţa pe Romănĭ cumŭ trebuie să'şĭ păzascăpe alorŭ. Maĭ mulţĭ Patriarhĭ Răsăriteni umblăndŭ cu milostenie prin Principate, totŭ-odală sfătuea pe Prinţi şi pe Boierĭ cumŭ maĭ bine să se pórte pentru a nu grăbi iĭ însuşĭ acea de istovŭ cădere a lorŭ subŭ giugulŭ Musulmanŭ. Iĭ zugrăvindă cu văpsele vil şi tragice sórta bisericiĭ lorŭ, a Monastirilorŭ, a locurilorŭ sfinte şi chérŭ a sf. Mormântŭ, induplecă pe Prinţi şi pe boierĭ a inchina Monastirĭ pământeştĭ cu tóte averile lorŭ nemişcătóre la acele locurĭ sfinte, şi prin aceste averĭ numaĭ se potu ele ţinea şi apăra de lăcomia Turcilorŭ. Pe lângă aceste dănuirĭ zidiră încă şi impodobi maĭ multe Monastirĭ de la sf. Muntе̦ală Athonuluĭ — (Şincaĭ anulŭ 1707 **).

---

*) Cerceĭ Mihailŭ istoriculŭ ungurŭ ḑice, că Romanii Ardelenĭ priviа pe Prinţii din Bucureşti ca pe nişte patronĭ aĭ lorŭ şi de aceea se adresa către Patriarhulŭ de Constantinopolŭ cu protestaţie in contra impilărilorŭ apusene (Şincaĭ tom. III. pag. 201.)

**) Dositeĭ Patriarhulŭ Ierusalimuluĭ străbătu până in Transilvania de unde guvernuluĭ ilŭ alungă inapoi in ţéra Românéscă (Şincaĭ. tom. III. pag 197,-198)

De pe la giumătatea inse a secululuĭ alŭ 17-le (1640) mișcările Reformației făcute in Transilvania avu oare-care inrăurire in Moldova și in Valahia, căcĭ introducerea limbeĭ Naționale și depărtarea celeĭ slavóne se ivește și in aceste Principate. Mitropolitulŭ Wărlaamŭ alŭ Moldoveĭ temânduse de Catihisulŭ Lutero-Calvinŭ ivitŭ in Transilvania (1643), care pe atunce se lățise și in Moldova, se hotărâ a publica o carte in limba Națională anerisitóre aceluĭ Catihisŭ, precumŭ și o Cazanie la 1643, spre a feri pe turma sa de amăgirile Reformației, care se folosea de aceia că poporulŭ, in limba streină, nu ințelegea dogmile Legeĭ sale. In urmarea acestora incepu a se tipări și alte cărți Bisericești in limba Română, maĭ cu sémă de către Mitropolitulŭ Dositheĭ pe la 1673-1686. Pildeĭ aceștia urmară și Valahia, căcĭ precumŭ amŭ văzutŭ maĭ susŭ aŭ publicatŭ Pravila ce mare (Nomo-Canonulŭ), și așa in Transilvania se imbrățioșă limba Românéscă, ca prin ea să se introducă Reformația; éră in Moldova și Valahia spre a se feri de ea.

Cu acestŭ prilejiŭ al Reformației se ivesc in Biserica Principatelorŭ pe lăngă câți-va vrednicĭ Păstorĭ, maĭ multe fapte vrednice de insemnatŭ:

I. Sinodulŭ ținutŭ in Iassĭ (1642) de Părinții Grecĭ, Rușĭ și Românĭ pentru giudecarea lucrărilorŭ Patriarhuluĭ Ierusalimului Chirilŭ Lucarie, și pentru aprobarea Mărturisireĭ ortodoxă a lui Petru Movilă. *).

---

*) Documente autentice despre religia grecilorŭ tipărite franțuzește de Aymon in Haia 1708. Acestŭ Sinodŭ saŭ ținutŭ subŭ presidența lui Partenie Patriarhulŭ Constantinopolului și aŭ luatŭ parte la elŭ și Archimandriții. (Philipus Cyprius in chronico Eccles. Graecae pag 478; și Lequien in oriens Christianus tom. I. pag. 1253.)

II. Infiinţarea unei scoli Bisericeşti in Iassi in Monastirea sf. Trei-Ierarhi la 1614 de către Domnul Vasilie Lupu, la care aŭ adus pe Rectorul Academiei de Chiev Arhimandritulŭ Sofronie *) şi alţi trei Dascali pentru acărora ţinere acelŭ Domnŭ aŭ datŭ trei Moşii; **) Aceste persóne fu recomendate de către Petru Movilă Mitropolitulŭ Kievului, care era fiiŭ a Domnului Moldovei Ieremié Movilă. Acéstă şcólă, din nestatornicia timpurilorŭ rămasă in nelucrare până in zilele nóstre; cândŭ ţn timpulŭ guvernărei generalului Kiselevŭ Seredeschisă, şi apoi se scósă acele moşii in folosulŭ scólilorŭ[***]), subŭ Domnia luĭ Mihaĭ Sturza, prin stărunţa Referendariului Scólilorŭ Gheorghie Asaki.

III. Infiinţarea a maĭ multorŭ Tipografii în limbile, Grecéscă, Slavónă şi Română: pe lîngă motivulŭ datŭ de Reformaţie, maĭ era şi aceia, că Grecii înnăduşiţi in Turcia nu'şĭ pute rădica acolo glasulŭ, nicĭ măcarŭ ave vre-o Tipografie spre aşĭ ecsprima prin ea socotinţile şi a se apăra şi ĭi de Apusenĭ. Aşa se imbină nevoia Grecilorŭ cu a Românilorŭ şi pe la finitulŭ Secululuĭ 17 se ivescŭ maĭ multe Tipografii: 1. in Monastirea sf: Treĭ-Ierarhi din Iassi, unde pe lângă cărţi Bisericeşti se tipări pe la 1648 şi Vasilicalile saŭ Pravilile impărăteştĭ. Acestă Tipografie fu trimisă de Petru Movilă, Mitropolitulŭ Kievuluĭ. 2. In Monastirea sf. Sava din Iassi.

---

*) Vezĭ catalogulŭ Rectorilorŭ academieĭ de Kievŭ tiparitŭ ruseşte in cartea numita: Descrierea Lavreĭ şi a Ierarhieĭ de Kievŭ.

**) Vezĭ condica Documentelorŭ moşiilorŭ Monastireştĭ păstrată la Arhiva ţereĭ Moldoveĭ. Titlulŭ moşiilorŭ Trisfetitelorŭ.

***) Vezĭ Acta acestuĭ procesŭ in arhiva academieĭ de Eşi.

Pentru acéstă Tipografie fu dănuite osebite moşii, pentru a ţine maĭ mulţi bărbaţi invăţaţi in limba Grécă, Slavónă şi Romănă. Acestŭ aşezămăntŭ dupre cumŭ se vede din Analile ţereĭ *) era unŭ feliŭ de Academie de ştiinţi anume aşezate pentru apararea Legeĭ. Cé maĭ veche Liturghie se află tipărită in acéstă Tipografie in limba Slavónă şi Romănă **).

3. In Monastirea de lăngă Iassi numită Cetăţuia unde se tipări cartea luĭ Meletie Sirigulŭ, in contra Luteranilorŭ.

4. In Tărgovişte, unde după Evanghelia Slavinéscă din timpulŭ luĭ Neagu Basarabŭ 1512, se vede earăşi in limba Slavinéscă tipăritŭ Triodulŭ la 1649 in inoita Tipografie, unde earăşi saŭ tipăritŭ şi celŭ maĭ vechiŭ octoihŭ.

5. In Bucureşti, unde pe lăngă alte cărţi bisericeşti in Limba Slavónă se ivi multe şi greceşti precum: Dogmalichi di dascalia a luĭ Anthimŭ Iviritulŭ.

Aceste Tipografii fu pe lăngă altele şi apărătóre de proselitismulŭ Apusanŭ, căci pe lăngă alte cărţi apărătóre se ivi la 1688 in Bucureşti Biblia in limba Romănéscă tradusă de pe cei 70 de tălmăcitorĭ, respingăndŭ cu acésta Mitropolitulŭ Anthimŭ pe Biblia ce Reformaţiĭ din Transilvania o tradusă de pe tecstul Evreescŭ, saŭ maĭ bine

---

*) Letopiseţele Moldovei publicate de M. Cogălnicénu Iassi 1845.

**) Precumŭ acéstă liturghie de aseminea şi multe din cele maĭ vechi Ediţiĭ de cărţi Romăne se află la autorulŭ acestei privirĭ istorice, Archiereul Filaretŭ Scribanŭ.

Acea Liturghie se tipări cu bine-cuvăntarea Patriarhului Ierusalimului, subŭ acăruia protecţie era ace tipografie, şi se impărţi indarŭ pe le bisericĭ, dupre cum se probésă din chiarŭ titlulŭ ei.

zicăndŭ de pe cea Nemţească a luĭ Luterŭ şi o imprăştiesă prin Moldova şi Valahia *).

Din aceste se vede că cé ăntăiŭ tipografie slavinéscă fu in Târgovește şi s'arŭ pute crede că şi Moldovanulŭ Pauva Bărânda reformatoriulŭ tipografieĭ de Chievŭ arŭ fi fostŭ unŭ discipulŭ eşitŭ din tipografia Târgoviştеĭ **).

Reformaţia de la Apusŭ motivâ a se ivi din Moldova treĭ marĭ apărătorĭ a ortodocsieĭ ***).

In giumătatea din urmă a secululuĭ alŭ 17-le se vede a fi eşitŭ din ace scólă din M. sf. Trierarhi precumŭ şi prin mijlocirea acelorŭ Tipografiĭ (ele era ca unŭ feliŭ de aşezăminturĭ de invăţătură), unŭ însemnatŭ numărŭ de bărbaţi invăţaţi, intre carii se numerâ: I. Mitropolitulŭ Dositheiŭ, omŭ invăţatŭ, şi carele fu dusŭ in selăvie de către regile Sobieţichi cu tótă arhiva ţieriĭ in Polonia de unde ducănduse la Moscva muri acolo; 2. Spatariŭlŭ Nicolai Cărnu, carele ajunse in urmă Am-

---

*) Intre anii 1684-1702 aŭ păstoritŭ in biserica Română o persoană foarte vrednică de insemnatŭ atatŭ prin erudiţiunea sa catŭ şi prin activitatea sa; Ea este Episcopulŭ Mitrofanŭ, mai intaiŭ la Husĭ şi apoĭ la Buzeŭ. Elŭ publica treĭ opere in limba greacă. 1. ¿Descrierea sf Mormăntŭ a Patriarh. Dositheĭ (Istor. bis. a luĭ Meletie tom. III. pag. 200) 2. Tesalonicul'sf. Simionŭ (*Lequien* Oriens Christ. tom. pag 1246). 3. Enhiridnl Patriarhuluĭ Dositeĭ. Pe elŭ Prinţulŭ Şerbanŭ Cantacuzinŭ l'aŭ insercinatŭ cu corectarea şi publicarea bibliеĭ Române in 1688-

**) Lecsiconulŭ Istoricŭ (ruseşte) tom. II. Ediţia II. Peterburgŭ 1827 facia 150.

***) Aceştia fu 1. Petru Movilă Mitropolitulŭ Kievului autorulŭ mărturisireĭ catihisuluĭ Calvinescŭ a luĭ Rakoţi, 3. Spatariulŭ Nicolaĭ Milescu (Carnu) autoriulŭ Manualuluĭ ortodocsŭ compusŭ de elŭ în Stocholmŭ, prin care satisfăcu dorinţa Ambasadoruluĭ francesŭ, Markisulŭ Pompoue, pe lângă Curtea Sveziеĭ, 1669.

basadorŭ a lui Petru celŭ Mare la Hina. 3. Dimitrie Cantemirŭ Prinţulŭ Moldoveï cunoscutŭ ca unŭ insemnatŭ autoriŭ, 4 Mironŭ Costinŭ si alţii.

Din Analile ţeriï se vede că în acele dóue secule, adică alŭ 16 şi alŭ 17, Clerulŭ Principatelor era supus dărilorŭ ca şi ţeranii, şi abia numaï pe la finitulŭ secululuï alŭ 17 in Valahia subŭ Prinţii Cantacuzineşti şi Ghiculeşti, éră in Moldova sub Prinţii Cantemireşti şi Ghiculeşti se scóse de subŭ birŭ, fiind că elŭ acum incepusă a lua o posiţie maï cu influenţie şi chérŭ în lucrurile politiceşti. Adunările generale pentru alegerea Prinţilorŭ şi facerea legelor dintru-ăntăï era prezidată numaï de Mitropolitul şi de Episcopï, érà maï la urmă se adaose si Arhimandriţiï şi Igumeniï. Glasurile Clerului ajunse aprepondera in adunărï şi a face luărï aminte pănă şi Prinţilorŭ Domnitorï. Arhiereiï se insărcina pănă şi cu missiï câtrà staturile vecine. *) Aşia Mitropolitulŭ Gedeonŭ mersă la impăratulŭ Rosieï Alecsie Mihailovicï pentru a inchina Moldova subŭ protecţia Rosieï (1656) şi alţiï **)

Clerulŭ acumŭ in Principate agiungăndŭ tare, in cătŭ şi chérŭ Patriarhiï de Răsăritŭ pentru interesele lorŭ ălŭ măgulea, Istoria nu ştie a se lămuri suptŭ care anume influenţă Patriarhicească se află elŭ acumŭ.

---

*) Aşa Varlaamŭ Mitropolitulŭ Moldovei fu trimisŭ de Prinţulŭ Vasilie Lupul la Matheï Prinţul Valahieï in Târgovişte, unde cu această ocasiune, cumnatulŭ Prinţului, Boeriulŭ Udrişte Năsturelï ariătă şi iï dădu Catehisulŭ Calvinescŭ a lui Racoţi din Ardealŭ, şi Varlaamŭ intorcandu-se acasă publică vestita anerisire acelui catihisŭ. Vezi prefaţa aceleï anerisiri.

**) Adunarea deplină (ruseşte), a legelorŭ imperieï Rosieï.— Ediţia I. de la anulŭ 1649-1825, De aseminea, la 1770, Inocentie Episcopulŭ de Huşŭ fu trimisŭ, cu doï Arhimandriţi şi doï boerï la impărăteasa Rosieï Ecaterina II, (hronica Huşilorŭ de A. Melhisedecŭ, pag, 306),

Tuspatru Patriarhii se afla acumŭ petrecătorĭ mai multŭ prin Principate de cătŭ pe la scaunele lorŭ. In analile ţerelorŭ se vede că multe lucrărĭ atătŭ bisericeştĭ cătŭ şi politiceşti se făcea acumŭ cu bine cuvĕntarea unuĭ Patriarhŭ, acumŭ cu a altuia, adică cândŭ se afla aice alŭ Constantinopoliel, se cerea a luĭ binecuvăntare, cândŭ alŭ Ierusalimului, se cere la acesta, când era alŭ Alesandrieĭ la acesta si când al Antiohieĭ la acesta. Abie odată numaĭ se ivi Arhiepiscopul de Ohrida în Iassĭ. Petrecerea acestor sfinte persone era atăt de adese în căt la prilejiul înmormăntărei Prinţuluĭ Constantin Cantemir in Iassĭ, se afla patru Patriarhĭ (1693) *). Maĭ mulţĭ din ĭi căuta interesurile lorŭ; darŭ Patriarhii Partenie, Dositheiŭ şi Hrisantŭ aĭ Ierusalimuluĭ, aŭ lăsatŭ urme de adevăraţi scutitorĭ şi ingrijitorĭ aĭ Bisericei.

Din aceste pe de oparte se lămureşte acé veche istorisire a Mitropolitului Gheorghie din 1723, cum că impăratulŭ Ioau Paleologulŭ, în timpulŭ luĭ Alesandru celŭ Bunŭ, trecândŭ prin Sucéva, în intórcerea sa de la Viena, şi dorind a căştiga ajutoriulŭ Moldoveĭ pentru apărarea Constantinopolului de Turcĭ, hărăzi dritulŭ de neatărnare (Aflochefalosŭ) Mitropolitului de Moldova **) éră pe de altă parte că Mitropoliţiĭ acestor dóue

---

*) Letopiseţulŭ Moldoveĭ capŭ XI. facia 270, dupre Ediţia publicată de M. C. Eşii 1845; şi hronica luĭ Şincaĭ tom. III. pag 166.

**) Pentru a înţelege că această aftocefalie atĕtŭ de reŭ înţeleasĕ de către unii, citamŭ aice patru fapte; 1 Excomunicarea de la Patriarhia a Episcopilorŭ Moldovei din anulŭ 1395. Acta Patriarhatus Constantinopolit. Diarulu Ecclesia 1866 Nr. 7. 2. Aforisenia de la Patr. a Mitropolitului Dositheĭ a Moldoveĭ (Cronica Huşilorŭ pag 147) 3-a judecata Mitropolitului Valahieĭ Theodosie prin delegaţii Patriarhului de Constantinopolŭ la 1679 (Sincaĭ tom. III pag. 127) 4 Catherisirea luĭ Gavriilŭ Mitropolitulŭ Moldoveĭ la 1792. (Hronica Huşilorŭ pag. 366 370). Aftokefalia deci insemnează administraţiunea independenta in cele interioare, fără inse a fi sustrasă de subŭ juriadicţiunea Cano-

Principate pe lângă a lorŭ poziţie respectată chiarŭ de câtră Patriarhiĭ Răsăritului, avea influenţie şi in alte popoare Orthodocse ce se megieşă cu Principatele Moldova şi Valahia. Aşa pe la 1628 se vede că Episcopul Orthodocsŭ alŭ Galiţieĭ *Ieremia* era hirotonisitŭ de Mitropolitul Moldoveĭ *) si la sinodulŭ din Iassii 1642. Varlaam Mitropolitulŭ Moldoveĭ se iscăleşte Ecsarhŭ alŭ Podolieĭ de sus şi de giosŭ **) care pe atunce făcea parte a Galiţieĭ. ***)

Iară Transilvania la 1656 trimite spre hirotonie de Arhiereŭ pe Protoiereulŭ Simeon in Valahia la Mitropolitulŭ Stefan pe care acesta călugărindulŭ şi numindulŭ Sava ălŭ şi hirotoniseşte Arhiepiscopŭ al Transilvanieĭ, dupre cum mărturiseşte istoriculŭ Sîrbescŭ. Ioanŭ Raicĭ (Part. a IV cap VI, §, 9 şi §, 10). Din care istorisire se vede că Mitropolitulŭ Valahieĭ purta atunce insuşire de Ecsarhŭ al Patriarhieĭ pentru ţerile Ortodocse invecinate cu Principatele.

---

nică in cele exterioare, prin care se conserva unitatea dogmatisită prin art 9 din simvolul credinţeĭ,

*) Descrierea Ierarhieĭ de Kievŭ (ruseşte),

**) Monuments autentiques de la religion des Grecs, par, Aymon, 1708 pag, 339, Această carte se află in biblioteca academieĭ de Kievŭ, secţia cărţilorŭ franceze, Nr, 46,

***) De accea Mitropoliţiĭ Valahieĭ se numescŭ Exarhi a Ungrovlahieĭ fiind că avea de la Patriarhia de Constantinopolŭ dreptul de a hirotoni pe Episcopiĭ Transilvanieĭ, iară Mitropoliţiĭ Moldoveĭ de asemenea se numeaŭ Exarhi plaiurilor fiind ca avea dreptul a hirotoni pe Episcopii Galiţieĭ şi a Podolieĭ.

PERIODULU II.

Biserica Moldovei şi a ţerei Romànesti subŭ Domnii Fanarioţi. 1700-1821.

Cu ocasia resbelului din 1711 intre Rosia si Turcia Sultanii inţielegându, că Principatele se corespundŭ şi consimţescŭ cu Naţiile slavóne, nu numai prin religie ci şi prin limba slavónă, care pănă acum incâ tot predomnea in Biserică şi in lucrările Diplomatice, hotără a nu mai ingădui in Principate Domni pământeni. Unelte a planurilor sale află in Panarŭ (o Mahala a Constant) nişte rămăşiţe de familiele vechi a fóstei Noblese Bisantine. Şi aşia de la 1711 se trimise Domni Fanarioţi în Principate cu osebite tainice instrucţii de a da o nóuă direcţie acestui popor şi de al abate de la consimţirea cu cele-lalte Naţii slavóne. De odăta, mai cu samă subŭ Prinţii Mavrocordaţi se infiinţă scoli in Iassi şi Bucureşti pentru limba Grecéscă şi Romănéscă. *) Limba Slavónă se opri cu totul de prin Biserici şi de prin cancelerii; darŭ pănă la o deplină formare a unui clerŭ noŭ ingădui a se tipări cărţile Bisericeşti giumă-

*) Aşedemintul din 1741 a Domnului Constantin Mavrocordat pentru invăţătura Clerului, să se vadă in Uricariŭ partea IV pag. 396-408. Elŭ meritä un studiu intinsŭ asupra acelei Epohe. Aseminea importanţă are şi Hrisovulŭ Domnului Grigorie Ghica din 1748 (Uricariul partea 1. pag 58-64)

tate Slavinește și gĭumătate Românește. Mai multe cărți de asemine feliŭ sunt remase până in ḑilele nóstre. Și așia acea ce reformația incepu, Fanarioții indeplini.

Cu tóte cele mai sus ḑise, dupre cum se vede din Letopisițe, Clerulŭ pâmânténŭ nu voia a se dislipi de cătră Rosia, și Mitropelitulŭ Moldoveĭ Antonie (1736) in timpul resbelului intre Rosia și Turcia, pentru óre care ințelegerĭ ce avu cu Felmarșarul Minihŭ, fu nevoit a fugi in Rosia, unde i se dădu Eparhia Cernigovului; éră in locul lui in Moldova Prințul Grigorie puse Mitropolitŭ pe Nichifor deném grec de la Peloponesŭ *)

Inse Mitropolitulŭ Iacobŭ I. urmașŭ a lui Nichiforŭ, fiind discipulŭ a lui Antonie se folosi de nemulțămirea Clerului pământénŭ asupra lui Nichifor ca grecŭ, și adună sinodu (1752) din toți Arhiereii și Arhimandriții țierii, la care cu afurisenie și blăstăm hotără ca de acum inainte să nu se mai pună in Moldova Mitropolitŭ streinŭ nicĭ Episcopŭ Eparhiotŭ. **)

Acesta este al doile sinod ținutŭ in Iassĭ in Epoha acéslă mai nóuă.

Principiĭ fanarioți fu insă mai norocoșĭ in planurile lor in Valahia. Dintre 13 Mitropoliți ce aŭ păstoritŭ Valahia în suta a 18-le și până in ḑilele nóstre numai 5 se văd a fi pământenĭ; éră ceialalți toți grecĭ.

Poporul din ambele aceste Principate văḑând că prin introducerea Domnilor streini pe incetul âșĭ perdea driturile sale strămoșestĭ, obiceiurile pământului si

---

*) Letopisețul lui Ión Canta dupre Ediția publicată la 1845 Iassĭ de M. Cogălnicénu *tom.* III. *part.* 1. *facia* 179. De asemenea cartea numită Московскій лѣвопѣтныѣ месяцословъ на 1776. Москва fația 167.— (Interesatŭ Calendariŭ pe anul 1776.)

**) foaia 1845 N. 11. facia 87, 88, 89, 90.

chérŭ essistenţa Naţională, nĕqui maĭ multŭ cătră clerŭ, se aruncă in braţele luĭ, îlŭ puse in fruntea sa, si la maĭ multe prilejurĭ subŭ scutulŭ acestŭ religiosŭ se opuse impilărilor si abusurilor Prinţilor streinĭ *) Această urmare stavilarisindŭ oare cum lăcomia străinŭ, Prinţii Fanarioţi, spre a şi putea implini interesurile lor şi a se imbogăţi, incepu maĭ mult de cât chérŭ Prinţiĭ Pământeni de maĭ 'nainte a respecta pe Clerŭ şi ai da osebite privilegiĭ pentru al face de a tăcea. Aşia Prinţulŭ Ioanŭ Alesandru Ipsilant (1776) mijloci de la Patriarhiĭ de răsăritŭ pentru Mitropolitulŭ Valahieĭ Grigorie titlu onorabilŭ, de locoţiitoriŭ alŭ Chesarieĭ Chapadocieĭ spre a remănea in urmă şi pentru urmaşiĭ lui. Se vede că acestŭ Prinţŭ respecta pe Mitropolitul Grigorie şi ca pe unulŭ ce cu câţi-va Boieri fusese maĭ inainte la impărătésa Ecaterina II in Petersburg pentru osebite cauţa a Principatelor cu Turcia; **) pe lângă care văzuse totŭ odată, că la 1774 iulie 13 Comendantul de căpitenie a armiilor Rosiene răsboitóre atuncé in Turcia, Generalul Petru Saltăcovŭ, dăruise acestul Mitropolitŭ Móştele intregĭ a sf. Dimitrie celuĭ noŭ, pe care elŭ in expediţia sa le aflase in Bulgaria, la satulŭ Basarabovŭ, de unde aducăndule cu cinste le aşiază in Biserica Mitropolieĭ Bucureştilor, şi se prăznueşte numelelui până astădĭ, la 27 Octomvrie ***).

---

*) Fiind că din anticitate fie care corporaţiune saŭ bréslă de prin oraşe işĭ avea biserica sa; şi Episcopul rânduia pe starostele bisericeĭ şi a corporaţiunei, apoĭ de la sine se inţelege că Episcopul era totŭ o dată şi apărătorulŭ intereselor acelor corporaţiuni (Cronica Hurilor pag. 268 269.

**) impreună cu acea deputaţiune munténă fu trimisă la impărătésa Ecaterina şi o deputaţiune Moldovană in fruntea caria fu Inocentie Episcopul de Hurĭ, care se presenta la imparatése la 28 Martie 1770, cândŭ in Moldova era cu ostile Rosiene generalul Elemŭ (Cronica Hurilor, pagina 306-309.

***) Vieţele Sfinţilor publicate in tipograf: Monast: Neamţ: Octom. 27 dile.

In aşia chipŭ vădându Prinţii Domnitorĭ cŭ nu numaĭ ţiara ci şi imprejurările politice favorézŭ aşia de multŭ pe Cleru ăi ingădui o influenţă fórte mare şi chearŭ in lucrările politiceşti, aşa incâtŭ in cele maĭ grele imprejurărĭ Mitropoliţii ajunsăse giudecătorĭ a cauzelor dintre poporŭ, Boierĭ, şi Domnitorĭ.

Ocupat decĭ in aşa feliŭ de lucrurĭ maĭ multŭ lumeştĭ de cât Bisericeştĭ, Cleruiŭ uită in urmă adevărata sa chiemare. Elŭ nu se indeletnicea dupre cuviinţă cu educaţia şi moralulŭ poporuluĭ, ci maĭ cu samă cu inmulţirea averilor, ca prin acésta săşi pótă ţinea Vaza in cele din afară lucrurĭ lumeştĭ. *)

Subŭ gingulŭ apăsătoriŭ al Turcilor firesce urmă ca Clerul să se prefacă in lacom şi iubitoriŭ de argintŭ, căcĭ subŭ despotismŭ aceste nu maĭ pot fi limanulŭ şi scăparea impilaţilor. Părinţiĭ Grecĭ umbla acum cu milostenie şi chiar cu predica priu principatele de la Dunăre, şi insufla totŭ acelŭ moralŭ creştinescŭ ce insufla odinióră predecesoriĭ lorŭ, vestiţiĭ Partheniĭ şi Hrisanthĭ. **)

---

*) Domnul Moldovei Grigorie *A.* Ghica 1764 dădu un Hrisovŭ plinŭ de inţelepciune theologică şi politică prin care organiza Clerul şi biserica conform chemarei lor (Uricariul partea I. pag, 147-157) Studiul acestui Hrisov meritä toată serioasa atenţiune acelor ce vor se inţelégă ca şi intre Prinţii fanarioţi ăŭ fostŭ barbaţi eminenţĭ cari saŭ sacrificatŭ pentru patria Românilor.

**) Insuşĭ Domnul Grigorie A, Ghica inmemorabilul sĕŭ Hrisovŭ mărturiseşte că l'aŭ făcutŭ dupre zelulŭ Mitropolitului Gavriilŭ Calimahŭ ce era adusŭ in Moldova de la Thesalonicŭ. De la sine decĭ se inţelege că si circularile ce aŭ datŭ acelŭ Domnŭ cătră toţĭ Prefecţiĭ judeţilor spre a se redica clerulŭ din starea cea căduta, aŭ fostŭ inspirate tot de acelŭ Mitropolitŭ (Vedĭ acele circulari in condica Ilusţilor pag, 294-299).

Pe la jumătatea secululuĭ al XVIII şi începutulŭ celuĭ alŭ XIX se ivi o nóuă Epohă mângăitóre pentru Biserica orientală *). Ideile de libertate şi de independenţă străbătu in orientŭ. Greciĭ profitară de acésta, se pregăti pentru a elibera biserica şi Naţia lor de subŭ giugul Mahometanŭ; ajutaţi fiindŭ in acésta de slăbiria Turcieĭ prin desele resbele cu Rosia. Stadiulŭ uneĭ asemine marĭ pregătirĭ se facŭ in Principatele Dunărene, fiindŭ că aicé maĭ esistă încă óre care umbre de neatârnare dismormântată prin tractatul de Cuciuc-Cainargi. De odată se ivi scoli insemnate in Iaşĭ şi in Bucureştĭ, chiar Eliadiĭ, Conachiĭ, Seuleştiĭ şi Beldimaniĭ sunt productulŭ a celor scolĭ. Prinţiĭ Greci cu cheltueala acestor ţierĭ tipărea prin Europa felurite cărţi dişleptătóre creştinilorŭ de Orient; Tinerĭ greci se trimise pe la maĭ mulle universităţi din capitalile Europeĭ. Evgeniĭ şi Nichiforiĭ sunt fiĭ aceşteĭ Epohe, care pe lângă aceştia născu in Moldova pe Veniamin şi in Valahia pe Grigorie, vestiţiĭ Mitropoliţi, cariĭ aŭ inzestrat Biserica lor cu mulţime de cărţĭ religióse şi ştienţifice.

Cu inceputulŭ secululuĭ alŭ 19 tóte era pregătite de a se elibera Biserica de suhŭ Mahometismŭ, inse aşteptatulŭ eĭ liberatoriŭ, impăratul Alesandru bine cuvântatulŭ, la 1812 fu chiemat de Pronie la Apusŭ, spre a hotărâ maĭ intăiŭ sórta Europeĭ. Dar sămânţia arun-

*) Insă in Moldova doĭ Mitropoliţĭ de Origine Transilvaneni anume Iacovŭ Stamati şi Gavriilŭ Banulescu (acesta in juneţă fu educatŭ la Kievŭ) aŭ adaosŭ şi aŭ lucratŭ multŭ la splendoarea bisericeĭ române. Gavriilŭ, fu şi exarhŭ peste amândóue principatele, in timpulŭ ocupaţiunelorŭ rosiene. Despre Iacovŭ vedi pe biografulŭ seŭ Volfŭ in nemţeşte, iară despre Gavriilŭ vedi descrierea Ierarhilor de Kievŭ (in Ruseşte).

cată născu in urmă pe Regatulŭ Greciei de astădi, pe acelŭ fenixŭ a regeneraţiunei orientului, pe principatele Serbiei şi a Romăniei, menite a se frământa subŭ diferite influenţe. Spiritulŭ acestei epohe făcu a se manifesta trei biserici naţionale: Elină, Serbă, şi Română. Acéstă din urmă va face inchierea studiului de faţă.

PERIODULU III.

Bisserica Românilorŭ: I. iarŭ subŭ Domnitori români; II. subŭ stâpâniile statelorŭ megieşite, pànâ la anulŭ 1866.

I. Iaràşi subŭ Domnitori români.

A) subŭ Conventiunea de Acherman.

De şi prin tractatulŭ Cucincŭ. — Caimargi inchietŭ in timpulŭ Ecaterinei II, intre Rosia şi Turcia, se stavili mândria Musulmanâ, se asigurâ Europa despre nàvălirile Turcilorŭ, se vădŭ Creştinismulŭ, care din timpurile Cruciatelorŭ tremura pănâ atuncea inaintea *lunei*, că se afirmâ, că exista, se dismormântâ drepturile abantiquo a Moldoviei şi a Munteniei, prin care atâtŭ Biserica cătŭ şi poporulŭ românŭ se uşarâ de subŭ crudele impilări şi persecutări a Musulmanilorŭ, totuşi după încheierea aceluĭ tractatŭ, drepturile Creştinilorŭ rămâindŭ numai scrise pe hârtie, nóuele impilări a urgiei Turceşti asupra Creştinilorŭ, provocâ revoluţiunea lorŭ din 1821.

Acestŭ teatru singerosŭ incepânduse de principele Ipsilanti in Moldova, cu consimţimântulŭ clerului Mol-

dovanŭ şi grecŭ de aice, cândŭ Mitropolitul Veniaminŭ insuşi sfinţi Stindardele şi incinsă Sabia'lui Ipsilanţi in Monastirea sânţilor Trei-Ierarhi din Iasi, cauză prin venirea Enicerilor pustierea Bisericilor, a Monastirilor şi chiarŭ a Ţerei. Mitropolitulŭ Veniaminŭ a Moldovei din preună cu Boerii ţerei fugi parte in Bucovina, parte in Basarabia, unde Veniaminŭ se aşeda la moşia Mitropoliei Colincăuţii; iară Mitropolitulŭ Valahiei Dionisie Lupulŭ, de aseminea cu Boerii sei fugi in Transilvania la Braşovŭ. Starea cea tristă a ţerei şi a Bisericei de atunce o descrisă in versuri vestitulŭ poetŭ Moldovanŭ Alexandru Beldimanŭ, pe care nimine nu indresni se o publice, de atunce până in anii acesti din urmă, cândŭ zelosulŭ barbatŭ in religiune şi patriotismŭ, Banul A. Balica imitândŭ pe vechii sei străbuni şi Halmani ai Moldovei, o publică spre memoria posteritătei. Dacă Tudor Vladimirescu ar fi fostŭ la inălţimea ideilor civilisatrice a secului al 19, şi era pătrunsŭ ca şi Ipsilant de acea mare idee salvatóre cum că popórele fără solidaritate şi fără federaţiune nu se potŭ emancipa de subŭ sclăvie, atunce atâtŭ questiunea Românismului in Orientŭ, câtŭ şi a Creştinismului ar fi fostŭ resolvate definitivŭ. Diplomaţiei insă iaŭ plăcutŭ ca şi ezuiţilorŭ, ca să rămână lucrurile incurcate, pentru că in apă tulbure se prinde peştele, şi măcelăriile se urmă in orientŭ şapte ani.

Cu tóte accste Convenţiunea de Akerman inchietă la 1822 intre Rosia şi Turcia, reinviindŭ drepturile acestorŭ ţeri, de aşi avea Domni pământeni şi de a se curaţi de oştirile turceşti, se numi de către Sultanulŭ

Domni in Moldova Ioan Sturza şi in Valahia Grigorie Ghica, cărora prin firmane le ordonă a confisca toate averile Monastirilorŭ inchinate aflătóre in principate, care confiscare se urmă până la declararea resbelului de la 1828 intre Rossia şi Turcia.

Numirea acestorŭ Domni nu puţinŭ fu influenţată şi protejată de către zelosulŭ apărătoriŭ a ortodoxiei Alexandru Sturdza ce fu Director a Ministerului trebilor străine din S. Peterbugŭ, iubind pe unulŭ ca rudenie, pe altulŭ religiosŭ ca şi elŭ.

Subŭ aceşti Domni Veniaminŭ se intórse la scaunul seŭ, cu mare primire şi măngăere a poporului, iară Dionisie Lupulŭ nevoindŭ a se intórce de la Braşovŭ, de frica oare căror inimici, Grigorie Ghica, ca om religiosŭ, convocă nóuă alegere de Mitropolitŭ, şi fu alesŭ invăţatulŭ Diaconŭ Grigorie, cu metania din Monastirea Neamţulŭ, care atunce se ocupa cu traduceri şi cu publicări de cărţi religióse in Bucureşti.

Subŭ aceşti doi Arhipăstori, cândŭ in Orientŭ se varsa singele pentru apararea religiuneĭ Creştine, de sigurŭ că şi in principatele Române se electriza simţul religiosŭ, şi atâtŭ Grigorie câtŭ şi Veniaminŭ se sirgui a respândi luminile religióse in poporulŭ lor incredinţatŭ, Ii publica cărţi şi trimitea tineri in străinătate pentru a se putea forma scoli.

B) Subŭ regulamentulŭ Organicŭ şi convenţiunea de Balta-Limanŭ.

Septe ani se continua măcelulŭ Creştinilorŭ in Turcia, Patriarhulŭ Orthodoxilor cu 12 Mitropoliţi membrii

ai sinodului fură spânzurați, bisericile prădate, creștinii uciși ca dobitócele, și Diplomația Ezuitică și jidovască nu permitea nici unii puteri Creștine de a interveni.

La finele anului 1827 mergându Imperatorutu Nicolai la Moscva, Mitropolitulu Filaretu de acolo, dupre rânducala pâzită, îlu intimpină la ușa bisericei Cathedrale, cu crucea in mână, la care inchinându-se Impăratulu, și cându voi a o seruta, îi ḑise in auḑulu tuturor domnitorilor ce sta de față: *Sărută Impărate acéstă Cruce, pe care păgânii o calcă in picióre, și nu este cine se o rădice.* — Aceste mari cuvinte le citezu aice, spre memoria seculilor viitóre, fiind că mi leau spusu insuși acelu mare Arhipăstoriu a Bisericei, incomparabilulu Filaretu alu Moscvei, la 1842, când am avutu fericirea de a locui in palatulu seu unde am vêḑutu frugalitatea ascetică, — și fiindu că niște aseminea mari Arhipăstori, au făcutu mărirea de astăḑi a Rossiei și a Bisericei Orthodoxe.

Deci Impăratulu Nicolai serutându Crucea, plecă capulu in josu și incurându intorcându-se la S. Petersburgu declară resbelu Turcilor, care se fini prin tractatulu de Andrianopolu 1829.

Din providența divină intâmplându-se a fi membru a Consiliului de resbelu pentru inchierea păcei și a tractatului de Andrianopolu totu Mentorulu destiniloru Românilorú și a Creștinilor de Orientu Alexandru Scarlat Sturza, elu prin asa influență lucră că la acelu Tractatu se făcu un actu adaosu anume pentru principatele Române, pe baza căruia se stipulâ ca acesle țeri se nu mai fie guvernate, că până atunce prin sabia și firmanele tur-

ceşti, ci prin nişte regulamente care naţiunea română convocată le va vota prin representanţii sei. *) Carii dintre Români îşi aducŭ aminte de barbarismulŭ Musulmanŭ şi de organisarea inţeleaptă pe care generalulŭ Plenipotentŭ Kisilevŭ aŭ dat'o principatelorŭ Române, credŭ că nu vor crede mai multŭ, precumŭ credu la 1848 intrigile Austro-Maghiare, vor trage o linie de demarcare eternâ intre questiunele politice şi religióse a Occidentului şi a Orientului.

Prin influenţa virtuosului barbatŭ Alexandru Sturda ce atunce se afla Director Ministeriului trebilor străine din Petersburg, amiculŭ sincerŭ a luĭ Capodistrias, primulŭ Ministru a Rossieĭ vărulŭ seŭ Mihailŭ Sturza fu numitŭ Domnŭ in Moldova, iară amiculŭ seŭ din religiositate Alexandru Ghica fu numitŭ Domnŭ a ţereĭ Românestĭ.

Subŭ aceştĭ Domnĭ puinduse regulamentele votate de Adunările generale in lucrare, se dădu o nóuă faţă stăreĭ politice şi sociale in Principatele Române.

Prin acele regulamente se legiui şi politiceşte antica şi canonica federaţiune a Mitropoliţilor Românĭ cu Biserica Ecumenică din Constantinopolŭ, dupre care atâtŭ alegerile, câtŭ şi destituirile lor, trebue a fi recunoscute de părintele comunŭ a Ortodoxilor.

Atâtŭ Veniaminŭ in Moldova, câtŭ şi Grigorie in Valahia se intrece cu traducţiunĭ şi publlcărĭ de cărţĭ religióse, prin care se inavuţi biserica Română, şi literatura eĭ.

---

*) Brulionulŭ aceluĭ actŭ scrisŭ de mäna luĭ A. Sturza l'am vaţutŭ insumĭ eändŭ am locuitŭ in casa sa la Odesa.

Veniaminŭ redeschisă seminarulŭ pe care îlŭ fondă la 1804 in Monastirea Socola, pe care autoriul acesteĭ istoriĭ ilŭ reorganisă şi complectă in sistemŭ de facultate theologică la 1843. Ĭi inse căḑu subŭ influenţa unuĭ spiritŭ ce se respândi in principate prin educaţiunea incredulităţeĭ şi a indifereutismuluĭ apusanŭ.

După ii fu aleşĭ in Moldova Meletie şi in Muntenia Neofitŭ, inse şi aceştia câḑu prin evenimentele de la 1848.

După aceştia fu aleşĭ Mitropoliţĭ, Sofronie in Moldova şi Nifon in Valahia. Aceste alegerĭ operânduse subŭ conventiunea de Balta-Limanŭ, Clerulŭ Moldo-Românŭ, dupre stăruinţa autoriului acesteĭ istoriĭ, căpătânduşĭ drepturile ab-antiquo, luă parte la acele alegerĭ.

La 1851 patriotulŭ Domnŭ Grigorie Ghica, dupre stăruinţele autoriului acesteĭ Istoriĭ, aŭ sancţionatŭ legea dîn acelŭ anŭ, pentru luminarea Clerului, care impreună cu alte stabilimente filantropice, a bătrânilorŭ de la Galata şi a orfanotrofieĭ din propriulŭ seŭ palatŭ, vor eterniza memoria acestuĭ Domnŭ virtuosŭ, pe care invidia şi calomnia l'aŭ pusŭ in mormântŭ, in pământŭ străinŭ!

C) Subă Tructatulŭ de Paris 1856.

Catolicii voiră a râpi de la Ortodoxĭ dreptulŭ cel avea ĭi ab-antiquo de prioritate in Biserica sântuluĭ Mormântŭ din Ierusalimŭ. Ambasadorulŭ Franciei din Constantinopolŭ scósă de la Sultanulŭ un firmanŭ, prin care nu numaĭ că să da Catolicilor dreptulŭ de prioritate in Ierusalimŭ, dar incă li se acorda şi un dreptŭ exclusivŭ de propagandă şi de aşĭ face proseliţĭ, lucru ce se refuză orthodoxilor.

Rossia ca putere orthodoxă, şi ca una ce vărsase singele fiilor sei în atâte secule pentru a protegea pe coreligionarii sei in Orientŭ, avânduşi prin tractatulŭ de Cuciuc-Cainargi şi de Andrianopolŭ căştigatŭ dreptulŭ şi indatorirea de protecţiune asupra creştinilor Orthodoxi din Orientŭ, precumŭ îlu avea şi Franţia acest dreptŭ pentru Catolicii de acolo,—se vedu prin acelŭ firmanŭ atacată în drepturile şi îndatoririle sale cele mai sacre, şi ceru de la Sultanulŭ se respecteză drepturile ab-antiquo a Orthodoxilor, seaŭ celŭ puţinŭ ale iassa acolo drepturi pe care acordasă prin ḑisulŭ firmanŭ pentru Catolici.— Sultanulŭ aţiţatŭ de Ambasadorinlŭ francesŭ refuză.

Rossia acăria putere este răzămată pe simţulŭ religiosŭ a poporului, ce incepusă a murmura, fu nevoită ase vide atacată prin acelŭ refuzŭ, îndrepturile ce le avea daja câştigate prin tractatele anterióre cu Turcia, după îndelungi şi crîncine resbele.

Acele tractate împuindui îndatorirea de a sprijini şi de a apara drepturile Creştinilor de Orientŭ, ea fu silită a ocupa principatele române, ca garanţie până cîndŭ Turciea va declara că respecteză acelesi drepturi pentru Orthodoxi, pe care le acordasă pentru Catolici. Turcia inse însufleţită de intrigi Ezuitice, in locŭ de a primi acéstă dreaptă cerire, declară resbelŭ Rosiei, cu ajutoriulŭ puterilor occidentale, care se inchie prin Tractatulŭ de Paris. 1856.

Prin acelŭ tractatŭ, intreallele se recunoscu egalitatea creştinilor cu a turcilor în orientŭ şi se institui tot odată şi o comisiune internaţională spre a studia starea principatilor române, care viḑitândŭ şi consultândŭ aceste ţeri

se referezã la o fiitoare Conferenţă in Paris, drepturile şi suferinţile lor, pentru ca ea să se pronunţă pentru definitiva lor organizare.

D) Subă-Convenţiunea din Paris 1858.

Acea comisiune internaţională sosi în principate în primăvara anului 1857, investită de unŭ Firmanŭ al Sultanului, prin care saŭ chiematŭ toate clasele societăţeĭ in dóuă adunări ad-hoc, una în Bucureşti şi alta în Iaşi spre aşi expune drepturile şi aşi esprima dorinţile, pentru fiitoarea loru organizare.

Autorul acestei istorii şi fratele seŭ A. Neofitŭ Scriban, fiindu vizitaţi de catră cea mai mare parte dintre aciĭ comisarĭ Imperiali şi regali, ca Deputaţi aleşi a clerului Moldovanŭ, leaŭ făcutŭ cunoscutŭ, că întru cîtŭ tractatele de comerţŭ, între Turcia şi Europa. sunt obligatóre şi pentru principate, care prin urmare nuşi potŭ face tarifa lorŭ la vămi, pentru susţinerea industrieĭ naţionale, întru cîtŭ propagandele Ezuiţilor. în locŭ se meargă spre a creştina pe salbaticĭ, vinŭ se tulbure pe Creştinii din Orientŭ, carii aŭ fostŭ cii din tăiŭ propagatori a creştinismuluĭ chiar la Occident. şi întru cât politica Europeĭ nu crede că o Confideraţiune Creştină Orientală ar puté mult mai bine garanta integritatea teritoriuluĭ numit Turcia Europénă, precum şi ilusoriulŭ equilibru Europeanŭ, întru atâte, ori şi ce organisaţiune ar primi principatele române, izolate şi neconfederate, seaŭ celŭ puţinŭ fără vre o solidaritate cu popórele Creştine de orientŭ, ele saŭ ar imita sourta Poloniei saŭ ar ţese *Pânza Ponelopei*. Înţelepţiĭ Comisarĭ de şi neaŭ înţelesŭ, însă interesurile statelor

lor neaŭ amânatŭ la *Calendele grece.* Cea ce este dureros ŭ, că barbaţii politici aĭ noştrii nicĭ neaŭ înţelesŭ.

Cu toate aceste noĭ am întratŭ în luptele Adunârilor ad-hoc.-1857.

In aceste abie se primiră acele 14 punturĭ publicate în N.23 a Buletinului Adunârei ad-hoc, a Moldovei inprivirea Bisericeĭ şi a Clerului românŭ.

Comissariĭ îşĭ făcu raportul lorŭ la conferinţele de Paris, care ca compuse din barbaţi, cariĭ nu'şĭ esŭ din sfera competinţelor lor, în redijarea convenţiunei ce aŭ făcutŭ, nicĭ cumŭ nu aŭ întratŭ în cestiunile Bisericeştĭ, ba ce este mal mult aŭ statuat, că totŭ ce prin acea Convenţiune nu ar fi aprogatŭ din legile anterioare a principatelor Remâne în vigoare.—Şi ce oare, alta aŭ respectat şi aŭ lasatŭ în vigoare aciĭ barbaţĭ de statŭ, decîtŭ aşedemintele române antice, privitoare pe Biserică şi riturile anti-creştine, între care suntŭ evreiĭ şi Turciĭ— Prin una neaŭ scapatŭ de o plagă din lăuntru, prin alta de o plagă din afară, se vede că membriĭ acelor conferinţe aŭ fostŭ maĭ bunĭ Români de câtŭ mulţĭ din compatrioţiĭ noştriĭ, cariĭ îmbalaţi de o Autonomie reŭ înţeleasă şi ne câştigată prin varsarea singelui lor, abuzindŭ de ea, aŭ întratŭ arbitrar în Domeniulŭ Impărăţieĭ lui D-ḑeŭ pe pământŭ, şi subŭ frumosŭ prelecstŭ că voescŭ a constitui un statŭ românŭ, struncină temeliele luĭ puse de Stefanŭ celŭ Mare şi Mihaĭ Bravulŭ, a cărora putere fu bazată pe religiunea si solidaritatea cu toate popórele Creştine a Orientuluĭ.

Aşa văḑurămŭ pe Bulgarĭ şi pe Grecĭ maltrataţĭ, iară pe jidanĭ imbrăţoşaţĭ; Bisericile Orthodoxe dispo-

ele de legiuitele lorŭ averĭ, iară cele heterodoxe neatinse şi curtenite ; misteriile religiunei profanate ; Episcopatulŭ Bisserieeĭ redusŭ in redicula poziţiune de unelte a puterei lumeştĭ; *)

Consilierĭi părintelui Comunŭ a Orthodoxilor, expeduiţi cu excorlă peste Dunăre, şi chiar unŭ bătrânŭ şi piosŭ mitropolitŭ Sofronie, răpilŭ de la treptele Altariului, unde fâcea serviciulŭ divinŭ, şi trimisŭ pe un timpŭ frigurosŭ in exilŭ, din care cauză şi muri. Aceste se pitrecu subŭ Domnia luĭ Cuza Vodă care nu avea ómenĭ ce vădŭ departe **).

Autonomia romînă ajungându a fi o adevărată *Autoctonie* subŭ influinţa unor Spirite destructóre, simţulŭ străbunŭ alŭ Romînilor, indignatŭ se deşteptă: Contile Scarlatŭ Roseti se sculă ca Vice-preşedinte a Senatului şi intr'un lungŭ discursŭ alŭ seŭ în şedinţa publică a Senatuluĭ protestă ***; Episcopulŭ de Argeşŭ Neofitŭ Scribanŭ se sculă, şi in prima şedinţă a unuĭ sinodŭ heterodoxŭ protestă legile impiĭ ce fusese octruale prinŭ decrete şi legi arbitrare ****) ; de asemnea protestară Arhiereulŭ Ioanichie Evantias, *****) Arhiereulŭ Iosifŭ Bobulescu, Preutulŭ Ioan Păunescu autoriulŭ acesteĭ istoriĭ şi mulţĭ alţĭ Clericĭ şi mirenĭ.

---

*) Vedi Broşura D. N. R. Roznovanu intitulată: Apelŭ la Creştinĭ, din 1865.

**) O norocire fu că Arhiereulă Kessarie Sinudon Resmiriţă fu Locotenentŭ de Mitropolitŭ al Moldoveĭ, carele îlŭ inmormântă cu tóte onorurile cuvenite unui Mitropolitŭ

***) Contile Scarlat Rosseti, prin *Discursul seŭ in senat* şi Diarul Eclesia.

****) A. N. Scriban, prin următó ele opere a) *Respunsŭ Guvernuluĭ şi Sinodulŭĭ.* b). *Apologia*, c). *Apararea Adevărului*, şi *a Dreptuluĭ*, d). *Resturnarea ultemelor rătăciri.* e) Incercări poetice, Discursurĭ, Memoare şi scrisori politice

*****) Arhiereu Ioanichie Evantius prin apararea sa incontra sinodului

Dintre Ziariştii şi barbaţii de Statŭ ce aŭ luatŭ o parte a tivĭ in aceaf aparare a Bisericeĭ, socotŭ de datorie a aminti pe D D. Scarlatŭ Turnavitu, *) Nicolaĭ Rosseti Roznovanu, Ioan Brăteanu, **) Arhimand. Climent Niculau***) Ión Valentineanu****) şi Doctorul Romulus Scriban.*****)

Resultatele acelorŭ profane incalcări, in Domeniul Impărăţieĭ lui D-deŭ pe pămîntŭ, inlocui puterea sântului spiritŭ, care vine de susŭ spre a deştepta, a lumina, a intări şi a sfinţi conştiinţa omuluĭ prin puterea ominéscă ce vine de josŭ, da la corpŭ, care nu póte nici a electriza, nici a intări, nici a sfinţi conştiinţa. fără care dispare conştiinţa demnităţeĭ de omŭ, după care totulŭ se de stramă, totulŭ se ccrupe şi popoarele devinŭ maĭ rele de cât turmele fiarelorŭ selbatice. — Filosofia şi Politica secululuĭ nostru aŭ scapatŭ aceasta din videre şi de acea videmŭ că civilisaţiunea actualŭ aŭ inceputŭ a intrece pe paganismŭ in exterminarea omenirel.

Iată deci unde trebue a vide adevarata *causa causarum* a atâtorŭ plângerĭ, a atâtorŭ lânguirĭ, şi infamiliĭ, şi in societate, şi in Ţiaristică, şi in Parlamente, şi in palate, şi in bordee, şi in theatre şi in resbele.

Profitŭ Impăratulŭ ţice: *omulŭ in cinste* (civilisatŭ) *findŭ n'aŭ pricepulŭ, alăturatusaŭ cu dobitócele şi saŭ asemanatĭ lor*; şi tot-o-datŭ ţice: *că celŭ ce şede in ceriurĭ va rade de dănşiĭ.* —

---

*) D. Scarlatŭ Turnavitu, prin discursurile sale in Senatŭ şi Camera

**) Ioan Bratianu prin broşura intitulată: *question religieuse en Roumanie.*

***) Arhimand. Climent prin Ţiarul seŭ *Preutu.*

****) I. Valentinéuu prin Ţiarul seŭ *Reforma.*

*****) Doctorul Romulus Scriban prin Ţiarul seŭ *Dacia Romănă* şi Brogurile intitulate: *Dacia Literară.*

Aşa dară resbunarea devină nu intărdie şi la 11 fevruarie 1866. se luă arma din mâna nebunilorŭ şi, naţiunea Românŭ convocânduse. intro Adunare constituantă, reveni. ca deşteptată de ingerulŭ păzitoriŭ. la bunulŭ simţŭ, la străbuna politică a marilorŭ sei Eroĭ Stefanŭ şi Mihaiŭ, şi proclămă in Art. 21. din constituţiunea română salutariul principiŭ a politicei străbune:

Religiunea Ortodoxă a Răsăritului este Dominantă in Statulŭ Românŭ.

In ce stă acea religiune Dominantă a Răsăritului, care este codulŭ ei de legi, cine suntŭ factorii saŭ curatorii ei ce o representézŭ legalminte, cum póte fi ea pusă in practică intr'un modŭ conrespundetoriŭ acelui înaltŭ şi salutariŭ principiŭ legiferatŭ prin acelŭ alŭ dóuedecĭ şi unulŭ divinŭ Articulŭ din Constituţiunea română? Iată intrebările pentru Românii ce voescŭ a ave o *Romănie* iar nu o *Polonie*. —

II. Biserica Românilor subŭ stăpânirile statelor megiesite.

Subŭ acestŭ titlu socolŭ de datoriea Complecla istoria aceasta, trătândŭ despre epoha nóuă a stărei bisericeşti la Românii Orthodoxĭ din: I. Transilvania, II. Bucovina. III. Bassarabia, — căcĭ Biserica Românilorŭ este mai inlinsă de câtŭ statulŭ lor politicŭ şi precâtŭ unitatea nóstră Orthodoxă cu popórele Orientuluĭ garantédă sórta viitoriului Românilorŭ cu interesulŭ bine inţelesŭ politic, pe atâta unitatea lor Ortodoxă cu fraţii lor din alte ţerĭ, garantézŭ unitatea Românismului. — Indeferetismul decĭ cătră Orthodoxie este o tradare şi politică şi naţională.

I. Transilvania.

După ce pe la 1700 renegatulŭ Athanasie trasă o parte a Românilorŭ transilvanĭ la Unie cu Latinii, cealaltă parte mare a lorŭ aŭ remasŭ statornică in credința străbună, inse guvernulŭ nu le ingăduia a avea propriul lor Arhiereŭ; de acea ii era nevoiți a căuta mângăerile lor sufletești la Arhipăstorii Valahiei și a Moldaviei, căpătânduși câte un Arhiereŭ hirotonitŭ pe ascunsŭ in aceste țeri. Abie la 1761, după ce Clerulŭ și poporul românŭ remasŭ Orthodoxŭ dădu probe de o abnegațiune și de suferinți martirice, guvernul Austriei se indură a incredința Biserica Orthodoxă din Transilvania subŭ provisora ingrijire a Episcopului din Buda, Dionisie Novacovici și după mórtea acestuia urmașului seŭ Sofronie Kirilovici, carele cu ajutoriulŭ Mitropolitului de Carloviți aŭ reușitŭ ca guvernulŭ se incuviințeză Românilor Orthodoxi așĭ avea propriuiŭ lorŭ Episcopŭ, care fu Ghedeon Nichitici la 1783. Acesta adusă mare mângâere Clerului și poporului fiindŭ un bunŭ păstoriŭ. După acesta, totŭ după alegerea Mitropoliei de Carloviți, guvernul aŭ incuviințatŭ de Episcopă pe Ioanŭ Popovici, care murindŭ la 1789, saŭ rânduitŭ totŭ dupa aceași formă Gherasim Novacovici. Acesta aŭ stăruitŭ și aŭ dobânditŭ de la Impĕrăție multe ușurărĭ de impilârile la care era supuși Românii Orthodoxi.

După mórtea acestui vredniceŭ Arhipăstoriŭ, la 1796 saŭ rânduitŭ Locotenentŭ de Episcopŭ Ioanŭ Hutovici, și după o vacanță de 14 ani abie la 1810, după mai multe stăruinți a Clerului și a poporului, guvernulŭ aŭ incuviințatŭ ca ii seși alégă Episcopŭ dintre pământeni,

cu acésta ca dintre treĭ candidaţi aleşi de sinodul Clerului, Impăratulŭ se incuviinţăze şi Mitropolitulŭ de Carloviţi să hirotonisască pe unulŭ, şi aşa se instală Vasilie Moga la 21 Dechemvr. 1810, inse prin unŭ decretŭ imperialŭ, in care se cuprindea nişte instrucţiuni atâtŭ de aspre şi restrăngătóre simţuluĭ naţionalŭ şi religiosŭ, in câtŭ socotŭ de datorie, pentru aciĭ ce se indoescŭ cumcă Unitatea Orthodoxieĭ Românilorŭ garantézŭ despre unitatea şi viitoriul Românismuluĭ, acita aice inscurtŭ câteva din Articulile cuprinse in instrucţiunele din acelŭ Decretŭ:

La Art. 6. Episcopulŭ se obligă ca pe toţi călugării ce până atunce se obicĭnuia a veni din Moldova şi Valahia in Transilvania, şi maĭ cu samă prin munţiĭ Carpaţi, seĭ alunge.

La Art. 7. Episcopuluĭ ĭi este opritŭ a se improtivi lăţireĭ Propagandeĭ Uniţilor.

La Art. 10. Episcopulŭ la vizita Canonică ce va face prin Eparhie se fie insoţitŭ de doĭ comisarĭ a guvernuluĭ.

In fine, acelŭ Decretŭ cuprindé atâtea restricţiunĭ pentru evlaviosulŭ şi zelosulŭ Arhiereŭ, incâtŭ elŭ nu putu face pe câtŭ dorea, cu tóte aceste după o pâstorie de 34 anĭ, la moartea sa, in 1845, prin testamentul seŭ făcu insemnate fonduri băneştĭ pentru luminarea Clerului şi a poporuluĭ.

La 1846 după recomendaţia Mitropolituluĭ de Carloviţi, guvernulŭ aŭ rânduitŭ locotenentŭ de Episcopŭ po Arhimandritulŭ Andreĭ Şaguna, care stărui pentru alegerea Canonicului Episcopŭ, şi in 1848 reuşi a fi alesŭ Episcopŭ fără acele restricţiunĭ ce avu predecesorulŭ seŭ.

Acestŭ vredniciŭ barbatŭ fu hirotonitŭ la Carloviţi in 18 Aprilie 1848, inse intorcânduse la Eparhie, aŭ aflat'o in foculŭ revoluţiunei Ungurilor şi elŭ cu mulţi din Clerŭ fu nevoilŭ aşi scapa viaţa în România ospitalieră. In luna luĭ August 1849. liniştinduse revoluţiunea, se intórsĕ la scaunulŭ seŭ. unde linişti şi mângâe pe multŭ intristatulŭ şi multŭ bêntuitulŭ seŭ poporŭ.

Acestŭ eminentŭ şi rarŭ Arhipăstoriŭ, in anul 1850, convocă unŭ sinodŭ mare, la care aşternu bazele nóuei organizări a bisericeĭ şi a scólelorŭ orthodoxe din Transilvania. De atunce şi până astăḑi 1870 ca unŭ adevărat Apostolŭ a luĭ Hristosŭ, ne contenitŭ aŭ conlucratŭ la fondare de scoli orthodoxe, şi maĭ in totŭ anulŭ aŭ publicatŭ câte o operĭ theologică. Elŭ aŭ fostŭ şi este până astăḑi uniculŭ Arhipăstoriŭ Transilvanŭ, care prin capacitatea şi influenţa sa, aŭ căpătatŭ maĭ multe drepturĭ pentru Biserică şi poporŭ de câtŭ orĭ carĭ altulŭ, şi conduce turma cuvântătóre pe adevărata cale a orthodoxieĭ şi a naţionalităţeĭ, pentru care cu tóte contrarietăţile inimicilorŭ Românismuluĭ, D-ḑeŭ laŭ bine cuvântatŭ a restabili vechea şi strâbuna Mitropolie orthodoxă a Transilvanieĭ in persóna sa. Dacă Românii arŭ fi avutŭ saŭ arŭ ave maĭ mulţi de aseminea Arhipăstorĭ, nu ar fi aşa precumŭ suntŭ.

II Bucovina.

Acéstă provinţie pe câtŭ fu infrumusăţată de la natnră, pe atâta şi dăruită de la Providenţa devină. Ea ca patrie şi cimitiriŭ a Eroilorŭ Moldoveĭ, fu totŭ o dată ca teritoriŭ acoperitŭ de stabilimente sacre, şi purtă in

vechime nume de teritoriulŭ Monastirei Putna. Pe la anul 1399 Bucovina făcea parte din Eparhia Mitropoliei de Sucéva infiinţată atunci de Juga Vodă cu binе, cuvântarea Mitropolitului de Orhrida, de la care priimi preoţi şi cărţi in limba slavonă; iară de la 1402, Alexandru celŭ bunŭ odată cu infiinţarea celor alte Episcopii a Moldoveĭ, infiinţă şi Episcopia Rădăuţilorŭ, pentru păstorirea spirituală a Bucovinei, subŭ ascultarea canonică a Mitropolitului de Suceava.

La anulŭ 1564, Alexandru Vodă Lăpuşnénu măniet pentru alungarea lui din întâia Domnie de către Despotŭ Vodă avanturierulŭ, strămutându capitala ţerei la laşi, se strămută şi Mitropolia din Sucéva la Iasi, după care Episcopii Rădăuţilorŭ aŭ atârnatŭ de Mitropolia Iaşilorŭ până la 1777, cândŭ prin o convenţiune intre Pórta Otomană şi Austria, se cedă acéstă provinţie imperiului Austriacŭ, care de şi subŭ Maria Theresia promisă Bucovinei a păstra statu-quo, totuşi subŭ fiul ei Iosif II. se intrerupsă communicaţiunele lerarhice cu Mitropolia Moldoveĭ şi se supusă Mitropoliei Sirbeşti din Carloviţi, unde până astădi se hirotonisescŭ Episcopii Bucovinei.

La 1786, regulânduse de Capitală a Bucovinei a fi Cernăuţiilŭ, saŭ strămutatŭ aice şi Episcopia, păstrânduşi Canonicŭlŭ nume al Rădăuţilor.

După anexarea Bucovinei către Austria aŭ păstorit acea provinţie următorii Episcopi:

1) Dosotheĭ Herescu, de la 1777–1789 subŭ care guvernulŭ Austriac aŭ desfiinţatŭ 21 de Monastiri, lăsindŭ infiinţă numaĭ treĭ anume: Putna, Sucevita şi Dragomirna, şi aice ca şi in Transilvania se vede degetul

propagandelorŭ Ezuitice, ca sărăcindŭ Clerulŭ Monahalŭ se nu mai afle in elŭ o resistenţă puternică; inse acestul lerarhŭ iaŭ rămasŭ acel merit neuitatŭ, că aŭ isbutitŭ a pastra veniturile Monastireşti numai pentru trebuinţele bisericeşti, fără a fi vărsate in vistieria statului, şi aşa se formă *fondulŭ religionarii.* Acestŭ Arhipăstoriŭ infiinţă şi celŭ intăiŭ micŭ seminariŭ in Bucovina.

2) Daniilŭ Vlahovici, de la 1789–1822, Acesta fu celŭ intăi hirotonitŭ in Mitropolia de Carloviţi şi se făcu nemuritoriŭ prin infiinţarea unui *fondŭ pentru Sereimani.*

3) Isaia Bălăşescu, de la 1823-1835, Elŭ se făcu nemuritoriŭ in memoria Compatrioţilorŭ sei prin infiinţarea internatului seminarialŭ şi prin rădicarea acestui institut la rangulŭ de facultate theologică.

4) Eugenie Hacmanŭ, de la 1835-1870. pentru elŭ se póte ḑice că un interval de o Arhipăstorie de 35 ani probézăŭ indestulŭ atâtŭ prudenţa câtŭ şi zelulŭ seŭ religios. Inflorirea şi organiḑarea Clerului, râdicarea stabilimenteloră religióse, nóua Catedrală, măreţele edificii a Seminariului, a reşedinţei Episcopale şi a Consistoriului, suntŭ niste adevărate monumente, care probéḑă câtŭ de multŭ póte face un bunŭ Arhipăstoriŭ chiar subŭ unŭ guvernŭ de altă confesiune.

III. Bassarabia.

Acéstă parte a Moldovei mai înainte de 1812, făcea parte din dóue Eparhii adică a Iaşului şi a Huşului, inse la acelŭ anŭ, prin tractatulŭ inchietŭ intre Rossia şi Turcia, Basarabia fu lipită cătră Rossia. Mitropolitulŭ

Moldoveĭ Gavriilŭ Bănulescu, fiindŭ nevoitŭ a se retrage peste Prutŭ cu oştile rossiene, sântulŭ sinodŭ de S. Petersburgŭ pe temeiŭ că in Basarabia la Hotinŭ, fiinţasă o Episcopie incă şi maĭ inainte de anulŭ 1812, restabili acea Episcopie numind'o a Kişinăului şi a Hotinuluĭ. Păstoria acesteĭ Eparhii fu incredinţată de către S. Sinodŭ Mitropolituluĭ Gavriilŭ, cu prerogativa de Exarhŭ a S. sinodŭ. După trecerea din viaţa a acestuia fu rânduitŭ Arhipăstoriŭ a Basarabieĭ Dimitrie fostul Vicariŭ aluĭ Gavriilŭ in Moldova; iară după reposarea luĭ Dimitrie fu rânduitŭ Irinarhŭ, care după maĭ mulţi ani fu strămutatŭ la Eparhia Cernigovuluĭ, şi in locul luĭ saŭ rânduit acel de acum Arhiepiscop Antonie care păstoreşte Basarabia cu mare Zelŭ religiosŭ.

Din totŭ teritoriul Daciei unde locuescŭ Românĭ, singură acéstă Eparhie aŭ fostu scutită, din Providenţa divină, de toate bântuelile spiritului intunericuluĭ acestuĭ seculŭ. — Subŭ un regim eminaminte Orthodoxŭ, şi subŭ unŭ sinod luminatŭ din izvórăle sânteĭ scripturĭ, a Apostolilor şi a sânţilor Părinţĭ a Bisericeĭ, in Basarabia nu saŭ auditŭ nicĭ de propagande Ezuitice, nicĭ de dispoziţiunĭ francmasonice, nicĭ de calcarea testamentelor de pielate, nicĭ de profanarea Ierarhieĭ spirituale, ba ce este maĭ multŭ, că atuncea când in Moldova se disfiinţă tóte Tipografiile Bisericeştĭ, la Arhiepiscopia din Kişinăŭ fiinţază incă până astădĭ o Tipografie română, care publică alâtŭ cărţi bisericeştĭ câtŭ şi politiceştĭ.

APENDICE

I. Intemeerea intâelor Mitropolii la Romàni.

Religiunea este legătura intre D ḑeu şi ómeni. — Acéstă legătură se arată: 1. in natură, 2. in descoperirea Dumneḑeească. — Acéstă descoperire a legăture[1] tui D-ḑeŭ cu omul se arătă: 1. in Legea veche pe Muntele Sinaï, cândŭ se dădu cele 10 poroncĭ lui Moisi. 2. in legea nóuă, in foişorulŭ lui Solomon, cândŭ Iisus-Hristosŭ trimisă de la Tatălŭ cerescŭ pe *Duhul adevă-rului* asupra Apostolilor seĭ, dândule putere de alega şi a deslega. —

Acéstă magnetizare spirituală a omeniret, slăbănogite prin pacate, urmă procedura sa de la Apostolĭ la urmaşiĭ lor, — prin punerea mănilor asupra lor. —

De la urmaşii Apostolilor se comunică, prin aceeaşi operaţiune, puterea sântului spirit, la toţĭ Episcopiĭ puşĭ de eĭ, şi de la aceştia la Prezviterĭ şi Creştinĭ. —

Aceste lămuriri Theologice date, venimŭ la intemeerea Mitropoliilor la Romànĭ. — Iĭ ca şi exilatulŭ Arhipăstoriŭ Climent in Dacia nu maĭ vidĕŭ de la Ro-

ma păgănă de câtŭ persecuţiunele Prefecţilor romani, care persecuţiunĭ se maĭ spori incă prin năvălirea popórelorŭ barbare in Dacia.

După crîncine lupte, Sântulŭ Marele Constantin Impâratulŭ proclămând Creştinismulŭ in Capitala de elŭ infiinţată Constantinopolulŭ, pe care laŭ numitŭ *Roma nóuă*,—fiind că Roma veche era putredă de păgănătate, privirile şi speranţele tuturor Creştinilor din Dacia să indreptă cătră Constantinopolŭ unde sântulŭ Apostolu Andreĭ intemeesă biuroulŭ seŭ spiritualŭ, care prin comunicaţiunea psihică, lăsă puterea sântuluĭ spiritŭ urmaşilor seĭ. La aceştia năzuindŭ Creştiniĭ din Dacia, ca insetaţĭ de principiile Evanghelice subŭ terorismul românŭ şi al barbarilor, primi mângâere şi uşurare sufletelor lor, prin păstoriĭ ce li se hirotonea in Constantinopolŭ acărora beneficiŭ in Dacia era martirizarea. Acele persecuţiunĭ venite de la Roma cauză in locuitoriĭ din Dacia atâta antipatie, incâtŭ tot ce venea de acolo iĭ o numea *Latină spurcată* epitet ce se repetează şi pănă astădi in gura poporuluĭ Românŭ. —

Subŭ asseminé grele imprejurărĭ se aruncă semin-ţile Evanghelice in Dacia, şi Românii fură nevoiţĭ, de voe şi de nevoe, a opune armile *Cuvântuluĭ*, a raţiune şi a Conştiinţeĭ contra brutalităţeĭ barbarilor, prin care biruinduĭ iĭ civiliză prin Creştinătate, după care se infiinţâ atâtea multe Episcopiĭ in Dacia pe care leam enumeratŭ in partea intâia a acesteĭ istoriĭ. — Sclavulŭ birueşte pe impilătoriul seŭ, dacă raţiunea divină este cu sclavulŭ

Deci subŭ auspiciile Providenţeĭ divine, vedem din

istoric cŭ dispărură din Dacia şi Prefecţii romanĭ ce impilaŭ şi barbariĭ ce torturaŭ, şi Daco-românii subŭ aripile Bisericeĭ Apostolice îşĭ injghebă maĭ inlăiŭ triĭ Eparhiĭ, din care ca din treĭ sĕmińţe eşiră şi crescură treĭ principate române, Moldova, Valahia şi Transilvania. —

Iată aice probe istorice cum că incepulului şi organisarea Eparhiilor la Românĭ veni de la Orientŭ :

Am veḑutŭ la inceputulŭ aceştiĭ istoriĭ cum că Apostoliĭ Andreĭ şi Andronicŭ aŭ călătoritŭ prin Dacia. Imparatulŭ Aurelian lăsindŭ Dacia in voea barbarilorŭ, Ermonŭ Episcopulŭ Ierusalimuluĭ trimisă misioneri in Schitia pe Vasilescŭ, Evghenie şi Agathodor, carii ajută Daco-Românilor Creştinĭ de botezŭ pe Goţi. (Biografia sfinţilor de la 22 Dechemvrie). — In urma acestora se trimisă din Constantinopolŭ Eutherie, care organiză biserica Creştină in Dacia la 297; după mórtea acestuia unŭ allŭ Eutherie se duse impreună cu o Deputaţiune la Marele Constantinŭ ca se ceară ajutoriŭ in contra barbarilor, la 312. Acesta la intórcerea sa fiindŭ ucisŭ de barbarĭ, Creştinii din Dacia alese de Episcopŭ pe un Discipulŭ al luĭ anume Capilonŭ, pe care laŭ trimisŭ spre hirotonie la Constantinopolŭ (Biografia sfinţilor la 22 Dech m.)intre anii 335—357. — După acesta urmă virtuosul Theotimŭ, pe care locuitorii îlŭ numea Ḑeŭ al Românilor (Anul 360). —şi care botează pe un principe alŭ Goţilor anume Friligernŭ. (Manualŭ de istoria Română de F. Aron, pagina 24 şi istoria generală de A: Creţescu).— Theotimŭ, Terentie şi Marturŭ, ca Episcopĭ Dacienĭ asistându la Sinódele Ecumenice apărară cu un mare zelŭ Orthodoxia in contra luĭ

Arie, Macedonie şi Apolinarie, apârându cu acea Ocasiune şi pe Sf. Grigorie Theologulŭ. —

Principiĭ Românĭ, Bulgarĭ şi chiar Ungurii, de la inceputŭ, işĭ primeaŭ botezulŭ lor şi hirotonia Episcopilor lor de la Constantinopolŭ. In aşa modŭ se fundară pentru părţile Daciei treĭ Mitropoliĭ: a Moldoveĭ a Valahieĭ şi a Transilvanieĭ.

A). Inceputulŭ intemeereĭ Mitropolieĭ Moldoveĭ.

Capulŭ spiritualŭ a Creştinilor ce locueaŭ teritoriulŭ numitŭ astădi Moldova, işĭ avea reşedinţa sa din inceputŭ in diferite politii şi anume, intăiŭ in Ovidiopolŭ, apoĭ in Tomi, după acea la gura siretului in cetatea numită *Caput-bovis* (capul boului), pe urmă in Suceava şi mai pe urmă până acum in Iassĭ. —

Până la fondarea rigatuluĭ Bulgaro-Românŭ, Mitropoliţii Moldoveĭ era sub jurisdicţiunea directă a Patriarhilor de Constantinopolŭ. Acestŭ rigatŭ rumpânduse de Imperiul Bizantin — care rumpere cauză căderea şi a Grecilor şi a Bulgarilor sub Turcĭ—şi Ierarhia Bisericéscă a Moldoveĭ rămasă supusă Arhiepiscopuluĭ Bulgaro-Romànŭ din Ohrida saŭ Tirnova capitala aceluĭ rigatŭ, inse căţendŭ şi acestŭ rigatŭ ca şi Bizantul sub Turcĭ, Arhiepiscopia de Ohrida precum şi Mitropolia Moldoveĭ devine iarăşĭ ca la inceputŭ subŭ direcla jurisdicţiune a Patriarhului de Constantinopolŭ, — carele acordă acesteĭ Mitropoliĭ dreptulŭ de Exarhatŭ a tronuluĭ Patriarhalŭ asupra Orthodocşilor din Podolia şi Galiţia, pe acărora Episcopĭ ii hirotonisă Mitropoliţi Moldoveĭ in virtutea aceluĭ dreptŭ de Exarhŭ, numitŭ

al Plaiurilor seaŭ al Laturilor *). De aseminé fiindŭ că locurile depărtate şi ocupate de barbarĭ, precum era Dacia, nu putea a ave liberă comunicaţiune cu Constantinopolulŭ, Patriarhia incŭ din invechime dându ca o plenipotenţă saŭ procură din partea sa Mitropoliţilorŭ Moldoveĭ, incă de cândŭ rezida in Tomi, numinduĭ *Autocefali*, nu se putu prin acésta Patriarhul desbraca de obligaţiunea sa canonică ca părinte Comunŭ al Orthodoxilor, pentru care videmŭ din istorie, că pe Mitropolitul Moldoveĭ Damian, care se molipsisă cu eresul latinilor la Sinodulŭ de Florenţa îlŭ escomunică şi după o pocăinţă de maĭ mulţi anĭ la monastirea Mira de lângă Milcovŭ dupre stăruinţa luĭ Stefan cel Mare, care făcuse cele maĭ marĭ Servicĭi pentru Biserică, îlŭ ertă şi îlŭ integră in Dignitatea sa de Mitropolitŭ Moldoveĭ. (Cartea Patriarhilor Capitolulŭ despre Simion Trapezunténul.) Aseminea probe se vădŭ şi sub Stefăniţă vodă **) şi subŭ alţĭ Domnĭ a Moldoveĭ, pănĭ când dreptulŭ de jurisdicţiune canonică se legiferă şi prin regulamentulŭ organicŭ (Art 412) *că Mitropolitul Moldovei va fi dupre vechile obiceiŭri alesŭ şi va primi, dupre vechiulŭ obiceiŭ, cunóşterea canonicéscă a Patriarhuluĭ de Constantinopolĭ.*

Această lege fundamentală a Moldoveĭ nu fu modificată nicĭ prin tractatul nicĭ prin convenţiunea de Paris. Sub statutulŭ numaĭ din 2 Maiŭ 1864, să dădu cea maĭ sacrilegă lovitură Bisericeĭ, pe care inse naţiunea romînă o vindică prin Art. 21 din constituţiunea sa actuată, prin care legiferă şi maĭ claru de cîtu in regu-

*) Descrierea Ierarhiei de Kievŭ Ruseşte faţa 154, şi Monuments, autentiques de la religion des Grecs par Amon pag. 339.—

**) Diarul *Eclesia* din 1866 No. 7.

lamentulŭ organicŭ, ḑicândŭ: *religiunea Orthodocsă a Răsăritului este dominantă in statulŭ romănŭ*. Onore eternă autorilor acesteĭ Constituţiunĭ. Absurdŭ decĭ şi fără cele maĭ elementare principiĭ de logică sar socoti acia, carii ar crede că *religiunea Orthodocsă a Răsăritului póte fi dominantă în statulŭ romănŭ* fără conînţelegere şi armonie cu Biserica mumă — cu părintele comunŭ al Orthodocsilorŭ, subŭ absurdŭ pretecstŭ că elŭ arfi supusŭ a Sultanuluĭ, cândŭ insuşi Iisusŭ-Hristosŭ aŭ fostŭ crucificatŭ ca sclavŭ al Cezarilor şi cândŭ insuşi Papa astădi este supusulŭ regeluĭ de Italia. După logica unor oseminca oamenĭ ar trebui ca creştinii, să se lepede de Hristosŭ şi de Apostolĭ, iar catoliciĭ de Papa.

B). Inceputulŭ intemeereĭ Mitropoliei Muntene.

Iisusŭ-Hristosŭ predicândŭ odinioară in templulŭ-luĭ Solomonŭ, au vinită cătră elŭ unulŭ din învăţăceiĭ seĭ şi iaŭ spusŭ că intre ascultătorĭ era şi óre carii Elinĭ.

Atunce Iisusŭ-Hristosŭ aŭ ḑisŭ: *a cumĭ saŭ glorificatŭ fiul-omuluĭ*. Elŭ perḑindŭ tótă speranţa in compatrioţiĭ seĭ Evreĭ, şi văzindŭ că Eilnii carii profesaŭ filosofia platonică-armonizătóre cu principiile proclamate de I.-Hristosŭ se apropie de elŭ şi îlŭ ascultă, se bucură veḑind că invăţătura sa are apica in bune mânĭ. Şi intr'adevĕr Elinii apucând din gura Apostolilor principiile Evanghelie propagă la toate poporele, şi ca iubitorĭ de principiile Metafizice şi religioase, şi ca sclavĭ a Romanilor de opotrivă cu Evreii, profită prin armele morale ale Evangheliei aşĭ resbuna incontra împilătorilor Romanĭ şi le dărâmă imperiulŭ păgân din temelie. Aşa Elinii ne avănd nicĭ o viaţă politică se ocu-

paŭ numaĭ cu comerţiulŭ pe Mediterană, Marea Neagră şi Dunărea. Pe ţermurile acestor mărĭ şi insusul acestuĭ fluviŭ Eliniĭ duseră împreună cu comerţulŭ şi creştinismulŭ. În apropierea acestui fluviŭ, în Panoniea, aflăndusă oraşulŭ Sirmiul, unde Apostolulŭ Pavelŭ statornicĭ pe o rudenie a sa Andronicŭ, unulŭ din ceĭ 70 de Apostolĭ, se întemeia acolo o a dóua Mitropolie pentrn Daco-Românii din Daciea.

Aice pâstorĭ vestiţiĭ Erineŭ, Ulfila, Nichita, şi Sava carii făcăndŭ parte din maĭ multe sinóde Ecumenice aŭ apăratŭ Orthodoxiea şi pe însuşi St. Grigorie Nazian-sulŭ în contra Eresurilorŭ luĭ Eunomie.

Împaratulŭ Justinieanŭ I voindŭ a inalţa Oraşulŭ seŭ natalŭ Ohrida numindulŭ *prima Justinieană* contopi Episcopiile Danieĭ sub Arhiepiscopulŭ Primeĭ Justiniane, strămutăndŭ pe acea din Sirmiŭ la Taurunŭ, de unde dupre nestatornicia timpurilor barbare, această Episcopie pentru aşĭ asigura liniştea de desele nâvâlirĭ se strămută în Cetatea Severinuluĭ reînoită pentru apararea de Turci de către principile Eughenie, sub Carol VI al Austrieĭ, după care fiindŭ dărămată de Turcĭ, Banulŭ Severinuluĭ se strămută la Craiova din preună cu Episcopia şi de aice la Rîmnicŭ, (Magazinŭ istoricŭ de Bălcescu şi Laurieanŭ). Ială acumŭ ce aflămŭ la Gheorghie Codino curopalatu, pag. 129 tipărită în 1625, la Paris, şi în *Indreptarea legeĭ* din 1652, pag.402, tipărită în Târgovesle: *saŭ făcutŭ în Ungro-Vlahieu, adică în ţeara Munleneascâ, doĭ Mitropoliţi, însă unul ţine locul Anchireĭ (Sardicia) şi se cheamă Exarhu atótă Ungurimea şi al Plaiurilor, iară allul se cheamă Mitropolitul laturei Munteneşti*

neşli spre Severinŭ şi locului ţiindŭ al Amasiei, şi din aceste se vede o delegaţiune de Exarhie a Bisericeĭ mume ca şi la Mitropoliea Moldoveĭ. Rămâne deci de înţeles că una din acele dóue Mitropoliĭ privea pe Transilvaniea şi alta pe Munteniea. Principile Radu-Negru statornicindŭ Capitala noului statŭ românŭ in Argeşŭ, unde ţiinţa Episcopie incă din timpulŭ Imparatuluĭ Leonŭ inţeleptulŭ, (Dreptulŭ greco-romanŭ de Leoclavdie, pag. 100, tipăritŭ in anulŭ 1596, de Marc-Ford-Feer).

Ungurii, cariĭ prin Românĭ primisă creştinarea de ritulŭ orientalŭ, fiind intorşĭ prin Misionariĭ Papeĭ la Catolicismŭ, incepură prin indemnul acestora apersecuta pe vechiĭ lor luminătorĭ pănă întru atâta, încâtŭ Rudŭ-Negru Ducele Fagaraşuluĭ şi a Olmaşuluĭ împreună cu maĭ mulţi din demnitarĭ şi poporŭ, de aseminea şi cu Episcopul lor trecu în Muntenia, ca cu unite puterĭ se poată resista încontra acelorŭ inimicĭ şi a apara religiunea străbună Orthodocsă. Aceasta fu la 1290. Iată ce ţice Fotino in istoria Românilor, pag. 6.despre această descălicare:

Radu Negru aducând cu sine şi pe Episcopul Fagarasului l'a făcut Arhiepiscop peste tótă ţéra Muntenéscа şi a Organizatŭ prin elŭ şi Clerul Bisericescŭ. Gherasimŭ Episcopulŭ de Buzeŭ, in panegericulŭ seŭ din 15 Augustŭ 1820, dintr'un documentŭ slavonŭ probézŭ căacel Arhiepiscopŭ fu Mitropolitulŭ Simeonŭ. După acesta păstori Mihailŭ şi Eremie, pănă la 1353, cândŭ Alexandru Basarabŭ incurcatŭ fiindŭ prin intrigile propagandelorŭ papale cu o soţie Catolică, anume Clara; abia se desfăcu de ea prin ajutoriulŭ Bissericeĭ Bizanline şi aceleĭ de Târnova, incuscrindulŭ cu Sârbii, firestlii seĭ aliaţĭ.—

Cu acéstă ocasiune acest Domnitoriŭ convocă un sinod compus din Calist Patriarhul Constantinopolului, şi Mitropoliţii Tărnoveĭ, a Vidinuluĭ, a Dobrodiceĭ. a Severinului, a Albe-Iuliet şi a Preslaveĭ, care decisă ca Mitropolia Munteniei se fie şi de aice înainte in Argeşŭ, la Biserica sântului Nicolaĭ, alegânduse tot odată de Mitropolitŭ Anthimŭ I, care tot atunce fu şi hirotonitŭ. Acésta se vede a fi fostŭ Canonică strămutare a Mitropoliei de Severinŭ la Argeşŭ. — Spre memoria acestul importantŭ actŭ se păstrédă până astădi, pe marca Mitropoliţilorŭ Ungro-Valahieĭ inicialile lui Anthimŭ I. (Istoria bisericéscă de Lesviodax, pag. 390-393).

Sofronie Patriarhalŭ Gonstantinopolului in cartea sa către Mitropoliţii ţereĭ mărturiseşte că Biserica mumă dădusă incă din vechime Mitropoliţilor Ungro-Valahieĭ titlu onorificŭ de Locotenentŭ al Anchireĭ, avândŭ alŭ patrule locŭ la Şedinţile Sinodale (ictoria bisericéscă a lui Lesviodax. pag. 422). Pe acestŭ temeiŭ Mitropoliţii maĭ noĭ primi titlu de Locotenenţi a Cessarieĭ Capodocieĭ.

Cu tóte că Mircea Vodă la 1401 strămută reşedinţa sa din Argeşŭ la Târgovişte, totuşĭ Mitropolia rămăsese la Argeşŭ, până in timpul luĭ Neagu Vodă şi a Mitropolitului Macarie II. cândŭ cu mare sclemnitate se strămută la Tórgovişte şi Mitropolia, şi aşa in Argeşŭ reşeduse numaĭ 12 Mitropoliţi, dintre carii suntŭ maĭ de însemnatŭ Mitrofanŭ care aŭ fostŭ lo Sinodulŭ de Florenţa şi Sântulŭ Nifon care aŭ organizatŭ Clerulŭ Munteniei.

Din titlurile de Exarhi a tronuluĭ Patriarhul şi de Locotenenţi adiferite şi destinse Eparhil din Orientŭ, pe

care le primisă Mitropoliții Ungro-Vlahiei se vede că și autocefalia lor aŭ fost numai o plenipotență, o delegațiune a Patriarhiei bazată pe osebită incredere in zelulŭ păstorescŭ a acelor Mitropoliți; inse celŭ ce dă plenipotența saŭ delegațiunea nu se póte desbrăca de indatoririle sale de supra veghere.

C). Inceputul intemeerei Mitropoliei Transilvane

Saŭ veḑutŭ in decursulŭ acestei istorii că Crestinismulŭ in Transilvania se începu din Secului Apostolicĭ; saŭ văḑutŭ că Românii catihizără intre alte popóre și pe Ungurĭ. — Istoria Transilvaniei probézĕ că in seculiĭ de mijlocŭ fiinţă acolo maĭ multe Episcopate Orthodoxe; inse Ungurii și Saşii impinși de propagandele Apusene intinse persecuțiunele lor pănă acolo, incâtŭ Cathedrala Bisericei Românilor din Alba-Iulia fu arse. Ea abia dupĕ un Secul și jumătate se restabili de cătră faimosulŭ Eroŭ Ioan Corvin de Huniade. (Geografia Transilvaniei de Ioan Rusu, profesorŭ al Liceului din Blajĭ). Subŭ Mathei Corvin (1460), după stăruințile Românilor se recunoscu de Mitropolitŭ al lor pe Ioaniehie care fu hirotonitŭ in Mitropolia de Argeşŭ.

Se vede că emigrațiunea Românilor din Transilvania incepusă a invăța minte pe Regii Ungariei; fiind că și Vladislavŭ succesorulŭ lui Mathei Corvinŭ Ordonă la 1491 preuților și mirenilor de ritulŭ orientalŭ se dee ascultare și supunere Mitropolitului din Alba-Iulia; dar istoria probézĕ că acești Mitropoliți, pănă la primirea Uniei in Transilvania se hirotonea de cătră

Mitropoliții români din Argeșŭ, Târgoviște și Bucureștĭ, și își intindea influința lor asupra a tolŭ elementului românŭ din Transilvauia.

Despre autoritatea acestuĭ adevărŭ ne póte incredința Hrisantŭ Patriarhulŭ Ierusalimuluĭ, care la 1643 se exprimă ast-feliŭ: „Arhiepiscopul Transilvanieĭ, adică alŭ „Ardéluluĭ are relațiunea sa cătră Mitropolitulŭ Ungro- „Vlahieĭ, ca cătră un Patriarhŭ, ca unulŭ ce are drep- „tulŭ de Exarhŭ, — Elŭ (Mitropolitulŭ Albeĭ-Iulieĭ) are și „treĭ Episcopĭ supuși luĭ: pe al Maromureșuluĭ, al Sil- „vieĭ și al Vantuluĭ. — Se găssăște pentru acésta tipă- „rilŭ, adauge Hrisant, în Chiriacodromiile românești: „cutare Arhiepiscopŭ al Belgradului (Alba-Iulia), al Va- „dului, al Maromureșului, Silvașului, Fagarașului și al tóteĭ „țerĭ Ardélulŭ și a altor părți ale Ungarieĭ, Vidicului, Ciba- „rului, Sulațului și al Crasneĭ“ (Sintagmation tipărită în Veneția, adóuă Ediție, la 1778. pag. 72).

II. Questiunea autocefaleĭ seaŭ a Independenței bisericilor naționale a Ràsăritului.

Cu Biserica Orthodocsă arăsăritului se póte ḑice cu dreptŭ cuvîntŭ, acelŭ proverbŭ vechiŭ românŭ; *fă bine și'ți auzi răŭ*,

Iată temeiulŭ și cuvântulŭ pentru ce eŭ daŭ posterității cuvintele de maĭ susŭ: La Apusŭ se purtă un resbelŭ crâncinŭ de trii ḑeci de anĭ, în lupta Reformaților seaŭ a Luteranilor, pentru ase puté adopta principiile discentralizăriĭ și a naționalității în Biserică.

La Răsăritŭ din contra Biserica ca mumă, întemeetă de Apostolulŭ Andreĭ în Bizantŭ, încă din cele întăĭ secule

a Creştinismului, urmîndŭ ordinului Liberatoriului omenirei, care ḑice discipulilor seĭ: *mergîndŭ învaḑaḑi tóte popórele*, acordă ea însaşi, imitîndŭ — pe Apostoli, — tuturor naţionalităţilor dreptulŭ de aşi face serviciulŭ devinŭ în limba naţională, lucru care la Apuseni aŭ fostŭ şi este oprit pînă astăḑi.—Aşa videmŭ din seculile cele maĭ îndepartate a Erei Creştine, căt şi Arabulŭ dela sudŭ caşi Moscovitulŭ dela Nord adorează pe creator în limba lor naţională

Pe această bază creştină Biserica mumă acordă tuturor Bisericilor naţionale dreptul de a se administra independente, întru cât numaĭ prin acésla nu sar demembra Unitatea şi frăţia Creştină, cerută de însuşi Iisus-Hristos. prinrugăciunea sa către Părintele cerescŭ, înainte de răstignirea sa pentru eliberarea omenireĭ de sub sclăviea Demonuluĭ discordiei.— Prédulcele Iisusŭ, vărsindŭ sudorĭ de singe în grădina ghetsimani cândŭ aŭ făcutŭ acea estraordinară rugăciune. pentru mântuirea omenireĭ, iată ce aŭ disŭ: *Părinte sfinte! fă ca toḑi una se fie, precumu Tu Părinle întru mine, de aseminea şi ii una se fie.*

Aşa dar Biserica de Orientŭ, credincioasă principiilor divine, de armonie şi fraternitate a popórelorŭ, constituinduse prin canoanele séllle întro societate federativă, Justifică acelè memorabile cuvinte alui Iisus Hristosŭ, căruea spninduse de către unii din Apostoli, că odinioară predicîndŭ Elŭ în templu luĭ solomonŭ, întrealţii aŭ fostŭ şi nişte Elini, carii îlŭ asculta cu luare aminte; elŭ atunce aŭ ḑisŭ aceste memorabile cuvinte; *Acum- saŭ glorificatŭ (proslăvitu) fiulŭ Omuluĭ.*

Da întru adevărŭ, omulŭ nu sepóte glorifica dacălu prin fatornizarea omenirel.

Grecil respundîndŭ previderiĭ lui Isus-Hristosŭ, Constitui Biserica Orthodocsă federativă, acordă tuturor naţionalităţilor dreptulŭ deaavea biserici naţionale, întotŭ ce privesçte administraţiunea şi disciplina lor, inse pentru totŭ ce priveşte legislatura lor le cheamă la un comunŭ acordŭ. Aşa se convocă sinoade Ecumenice şi Locale, care tóte aŭ sancţionatŭ dogma urmatore: Credŭ întru una sîntă, sobornicească (fedorativă) şi Apostolésscă Biserică.

Studinlŭ acelorŭ sinóde, probéză că Biserica Orthodoxă este o Societate federativâ, ha ce este maĭ mult, că vestitulŭ istosicŭ Fleury probéză că însuşi organizarea chinoviilor Monahale de Orientŭ aŭ servitŭ de bază la compunerea Federaţiunelor Elveţiene şi Americane.

Pentru pârţile nordice, pentru ţerile incalcate de barbarĭ in seculiĭ din tăĭ a Creştinismuluĭ, precum era Dacia, cândŭ şi unde, Biserica Centralŭ, Biserica mumă, nu putea aşĭ intinde lucrarea sa salutară, ea fu nevoită pe lângă rezónele creştine maĭ sus espuse, şi de o forţă majoră, — de forţa timpurilorŭ şi a locurilor, — a acorda a procura, a delega chiar din centrala sa auloritate spirituală. Aşa decĭ pe păstoriĭ Creştinilor aflâtorĭ in acele localităţĭ, in carii avea deplină încredere, de zelŭ şi devotamentŭ apostolicŭ, Biserica mumă îĭ autorizâ, le da o procură patriarhală, pentru care ţĭ şi decreta de *Exarhŭ* a thronuluĭ patriarhalŭ, — titlu ce este sinonimŭ cu acelŭ alŭ Delegatuluĭ — pentru a administra turma luĭ încredinţată *liberŭ şi independentŭ*; căcĭ pe acele timpurĭ barbare uu se maĭ putea ţine corespun-

denţe cu Constantinopolulŭ. Un Atila, un Athanaricŭ, un Friligernŭ, un Cingishanŭ, un Tamerlan, rumpea tóte legătnrile de Comunicaţinne a popórelor creştine supuse invasiunei acelor barbari.

Se mai fie óre ca spiritulă Demoniacŭ seşi mai batâ jocŭ de armonia popórelorŭ şi in secululŭ al 19? Occidentalii carii şi'aŭ bătutŭ jocŭ de rescumpărătoriulŭ omenireï póte că ar merita acésta; dar orientalii Creştini, carii până astaḑi sufărŭ, subŭ un jugŭ străinŭ, pentru devotamentulŭ lor la piciórele Cruceï luï Iisus-Hristos, credŭ că saŭ expiatŭ păcatele, — şi este timpulŭ ca a lor federaţinne, se devie o realitate.

Aceste lămuriri preliminare date, videmŭ in anticitate cum pentru Sciţi şi Daci se institui la Tomi (Babadaï) unde odinióră Ovidŭ îşi plânse păcatele, — o Mitropolie autocefală, — pentru Bulgari şi Sirbi la Ohrida, pentru Ruşi la Kievŭ, pentru Moldoveni la Sucéva, pentru Munteni la Argeşŭ şi Târgovişte; inse tóte aceste Autocefalii nu sunt altă ceva nici potŭ fi, de cât nişte delegaţuni nişte procuri intitulate Exarhii, emanate şi date prin hirotonie, de la centrala putere spirituală dată şi comunicată de Apostolulŭ Andreï urmaşilorŭ seï pe scaunulŭ Apostolicŭ din Bizantiŭ.

Eŭ scriŭ istoria mea pentru acii ce credŭ că şi in ceriŭ si pe pământŭ şi in totŭ universul este sântul spiritŭ, care tuturorŭ le da viaţa. şi fără de care nu este decâtŭ distrucţiune şi mórte. De acea începŭ puntul meŭ de purcedere in acéstă questiune spinósă chiar din foişorulŭ din Ierusalim, când raţiunea divină — Cuvântulŭ saŭ fiul luï D-ḑeŭ, dupre o mare suferinţă martirică,

trimisă de la tătulŭ cerescŭ pe Spiritulŭ sântŭ care saŭ scoborîtŭ in chipŭ de limbi de focŭ asupra Apostolilor. Creatoriulŭ deci avândŭ Creaturile sale alesse aŭ instituitŭ, precum in mundulŭ fizicŭ puterea fizică, de aseminea in muudulŭ psyhicŭ puterea psyhică saŭ spirituală; şi acéstă operaţiune se făcu atunce, când se implini, dupre cum ḑice sânta scriptură, *anii timpnrilor*, adică se apropriesâ omenirea de cócerea sa.

Pe coacere inse tolŭ deauna o precendeaḑă o putregiune; şi acésta se manifestă prin decadenţa şi prin sfărămarea colosului romanŭ.

Instituinduse deci biurourile Psyhice in persoanele Apostolilor, ii aŭ avutŭ putere de a delega, prin punerea mîuilor lor peste alte persoane alese, acea putere asântului spiritŭ, urmasilor lorŭ.

Omulŭ ucide creştinismulŭ, precumŭ şi Evreii aŭ ucîsŭ pe Iisus Hristos, indată ce elŭ voetşe a inlocui pe D-ḑeŭ. De aice urmă Shizma cea mare.

Roma predominată de principiile monarhice de a tótă lumea voi ale introduce pe aceste şi in nóua constituţiune a lui Iisus-Hristosŭ, care inse dupre principiile fraternităţeĭ sale nu ingădue, nu permite de câtŭ o federaţiune; şi aşa sinódele de a toată lumea statornicĭ independenţa saŭ autocefalia in inţelesulŭ administrativŭ, şi federaţiuné in inţelesulŭ Dogmaticŭ saŭ politico-religiosŭ. Aşa aŭ urmatŭ şi urméḑă până astâḑi biserica Kĕsărilului. —

Unii oamenĭ inse ignoranţi de Constituţiunea fraternităţeĭ ce aŭ proclamatŭ Iisus-Hristos pe Golgotha, aŭ voitŭ atătŭ in Elada nóuă câtŭ şi in Bulgaria şi in Ro-

mênia a imita principiile antiumane. anti creştine, subŭ nişte frumóse protecste de naţionalitate, pentru a se mânca şi demica intre sine in paguba lor şi in folosul inimicilorŭ. Propagandele, Ezuiţilorŭ, apărătorĭa centralizăreĭ despotismuluĭ papalŭ isbutiră a amagi şi pe unit din Românii scurţi la videre, şi aĭ spărie cu o frică panică de totŭ ce este *Orthodoxiĭ*, şi aşa junimea română buimăcită uită că marirea luĭ Stefan şi a luĭ Mihaĭ era bazată pe Orthodoxie, — pe Solidaritate cu tóte popórele orthodoxe a Orientuluĭ.

Patriarhiĭ Bisantuluĭ şi chiar sântulŭ Hrisostomŭ hirotoni Episcopĭ delegându-le puterĭ autocefalice in înţelesulŭ administrativŭ pentru naţiunele indepartate din Dacia.

Imparatul Justinieanŭ, vĕţindŭ că Daciea făcea parte din Prefectura Ilirică, acăria capitală făcu pe oraşulŭ seŭ natalŭ-Prima Justiniană, sub-ordină şi pe Episcopiĭ Dacieĭ Arhiepiscopuluĭ Primeĭ Justiniane.

Românii şi Bulgariĭ formându-se un rigatŭ independentŭ cu capitala Ohrida, Episcopiĭ Dacieĭ defacto trebuea arecunóşte pe Arhiepiscopul de ohrida, pe carele-lŭ recunoştea şi principiĭ după formarea nóuelorŭ Principate Moldova şi Valahiea.

Imparatul de Constatinopolŭ trimeţindŭ la viena pe fiul seŭ pentru a capata ajutoriŭ in contra invasieĭ turceştĭ, care intorcinduse prin Moldova după o amicală primire aice, ajungându la Constantinopolŭ, mijlocĭ de la Biserica mumă recunoaşterea emancipăreĭ Bisericeĭ Moldoveĭ de sub acea de Ohrida, Lucrul fu naturalŭ; şi Biserica Moldoveĭ devine sub ascultarea celeĭ din Constantinopolŭ.

Sultanii devinindŭ Domni peste Constantinopolĭ nule da mâna a ave alâturea cu ĭi pe allŭ Domnŭ-Patriarhulŭ, şi aşa prin Firmane întărea independenţile Bisericilor a diferite naţionalităţi, după principul: *devisez pour dominer.*

Domnitoriului Moldoveĭ Dimitrie Cantimir in descrierea Moldoveĭ iaŭ plăcutu a descrie independenţa Mitropolitului Moldoveĭ decătră Patrirahie, fiind că li place faptulŭ luĭ Vasilie vodă care exilă pe Mitropolitul Varlaam la Monastirea Secu.— Pe baza unii aseminea autocefalii reŭ inţelese saŭ văḑutŭ vestitul Mitropolitŭ veniamin, care aŭ păstoritŭ biserica jumătate de seculŭ exilatŭ de Mihailŭ Sturḑa la M. Slatina, si de aseminea Evlaviosulŭ Mitropolitŭ Sofronie, după o păstoriei maĭ bine de un patrariŭ de seculŭ, exilatŭ la aceaşĭ Monastire Slatina,-decătră principile Cuza.

Şi aşa această autocefalie, (de capulŭ seŭ) degeneră intro besmiticie, căcĭ capulŭ statului vindea Epicopiile acelora ce da maĭ multŭ seaŭ făgăduea aĭ instrumente oarbe, pentru interesele lumeşti.

Biserica orientală intruadevărŭ că avu liberalulŭ principiŭ de a acorda maĭ multor Mitropoliĭ pivilegiul de autocefalie, inse acestŭ privilegiŭ era cond.ţionatŭ seaŭ avea şi o obligaţiune, acéstă obligaţiune se exprimă prin acea că acele Mitropolii purta totŭ odată şi indatorirea de Exarhii, şi aşa Mitropoliţii Bomâni era şi suntŭ totŭ o dată şi exarhi aĭ tronulŭĭ patriarhalŭ, a Munteniei pentru Transilvania şi a Moldoveĭ pentru Polonia. Exarhia insă este o delegaţiune o procură a Bisericeĭ mume. Ori ce delegaţiune se acordă inse pe temeiulŭ uneĭ depline increderĭ.

Propagandele apusene nu se mulţămi cu aceă că disbină pe Românii din Transilvania, — prin care ii îşi perdu şi autonomia şi nobleţa, — ele trecu şi in Moldova şi in Muntenia, şi precum din invechime ele amăgi pe Poloni, că suntu Colonie Galică, pentru că ii pronunţă cuvintele slavóne pe nasu precum pronunţă şi Francezii pe cele Române, de asemine acéstă strategemă dàndule bună reuşită in Transilvania, în seculii al 17 şi alu 18, cându predică Românilor, că sunt colonişti din Roma, şi că precum cu corpulu ii sunt Romani; de aseminea trebue a fi şi cu sufletulu, acele propagande incepu in secului al 19 aşi exercita meseria lor şi in Moldova şi Muntenia, totu sub Cuvăntulu romanismului.

Unii din români scurţi lavidere, carii credea, că totu ce străluceşte este auru, Uitându proverbulu inţeleptu a vechilorŭ Romani, carii ţicea: *Şi Roma viveris, romano vivito more*, adică de vei trăi la Roma, se trăeşti dupre moravurile Romanilorŭ, şi că prin urmare şi Românii vieţuindu in Orientulu Orthodoxu trebue aveţui dupre moravurile Orthodoxilor, — precumu au vieţuit toţi strabunii lor, — au inceputu a samana vrajbă intre principatele române şi creştinii de Orientu.

Era uşoru de a rupe cu naţionalitatea Greacă şi Slavă, pentru că totu lucrulu prostu este uşoru de făcutu. Legăturile inse seculare şi relligióse cu Bisserica muma din Constantinopolu fu un nodu gordianu. Cu ocasiunea reorganisărei principatelor române, conformu tractatului de Paris din 1856, se agită şi questiunea Bisericei din Romănia. Neputânduse proclama independenţa statului, se cercà a proclama o independenţă a

Bisericeĭ, carea ducea directŭ la Shizmă, dupre dorința sus mencionatelorŭ propagande, protejate după resbelul de Sevastopolŭ, de politica Apusenilor, a caria interese stau intru a ave in Orientŭ niște nóue Indii pentru spieulă.

Convocate deci fiindŭ tóte clasele societăței, dupre unŭ Firmanŭ a Sultanului la 1857, spre așĭ exprima dorințile pentru fiitórea reorganizare a principatelorŭ, unii din Civilii inspirați, parte de acele propagande, periculóse posițiunii geografice a Românilor, parte de lăcomia cele ați grasele venituri a Bisericeĭ, se apucă ca orbu de gardŭ, de o idee a lor ne înțelésă, veslita *autocefalie a Bisericeĭ romane.*

Deputații Clerului Moldovei in acea memorabilă Adunare adhocŭ din 1857 își făcu datoria, lămuri acéslă questiune spinósă in Comitetulŭ constituitŭ, subŭ președința autorului acesteĭ istorii, și acea Adunare, dupre serióse desbatere, asupra proectului propusŭ de acelŭ Comitetŭ votă următórea Constituțiune a Bisericeĭ din România:

I. Autocefala Biserică a Moldo-Românieĭ, fiică și „membru a Uneĭ sfinte, sobornicești și Apostolicești „Biserici de răsăritŭ, acăria capŭ și incepătoriŭ este „Domnulŭ și Dumnedeulŭ nostru Iisus-Hristos, mărtu„risește și păzește fără schimbare tóte Dogmele și sfin„tele Canóne Apostolice și sinodale, precum și tóte „sfintele tradiții, Conformânduse in totulŭ cu Credința „Bisericeĭ răsăritului, pentru care și pe viitoriŭ, la caz „de nevoe, pentru pastrarea unității Credinței, cândŭ „sfântulŭ Sinodŭ va găsi de cuviință, să se pótă con„sulta in Dogme cu Biserica Ecumenică.

II. Organizarea invăţăturilorŭ Clericale intr'un mod „ca prenţimea atâtŭ Monahică cătŭ şi miréná se pose- „dezĕ cunoştinţele claselorŭ filosofice şi theologice.

III. Organizarea Monahismuluĭ dupre nişte condiţiĭ „folositóre Statuluĭ şi religieĭ, potrivitŭ şi cu sfintele „Canóne.

IV. Inaintirile in fnncţiile şi rangurile bisericeştĭ „se fie bazate pe erudiţie şi moralitate, dovedite prin „acte şi merite viderate.

V. Potrivitŭ sfintelor Canóne, drepturilorŭ Cleruleĭ „ab-antiquo, şi a legeĭ fundamentale a Ţereĭ, alegerea „Mitropoliţilorŭ şi a Episcopilorŭ va urma a se face prin „Adunarea obştéscă a Ţereĭ, şi se va intări de cătră şefulŭ „statuluĭ. Acéstă adunare va fi formată de cătră Deputaţiĭ „Legislativeĭ, Sinodulŭ şi representanţiĭ extraordinarĭ a cle- „ruluĭ Monahicŭ şi Mirénŭ din fie care ţinutŭ a Epar- hieĭ văduve.

VI. Toţĭ servitoriĭ bisericeştĭ fără osebire vor fi „salariaţĭ; iĭ vor ave acelèşĭ drepturĭ politice ca şi cia- „lalţĭ cetăţenĭ, incuprinderea legeĭ electorale, ce se va „vota de cătră Adunările intrunite ale ambelor princi- „pate. Pămêntulŭ ce dupre Regulamentulŭ Organicŭ este „datŭ Parohilor seteştĭ li se va da şi inviitoriŭ, bine „inţelegânduse că o dată ce se va fixa selariul intr'un „chipŭ indestulătoriŭ pentru preuţiĭ sătenĭ. se va râdi- „ca deasupra proprietarilor sarcina ce iĭ priveşte as- „tădĭ, pentru intreţinerea preuţilor sătenĭ. lăsinduse in „dispositia parohilor numaĭ cassele şi grădinile stăpânite „astădĭ de tagmile bisericeştĭ. Salariul şi cele-lalte fo- „lóso materiale ce se vor asigura Cleruluĭ de la pa-

„rohiile Orthodoxe se vor recunóşle şi Clerulur de la parohiile Catholice

VII. Fondulŭ Clericalŭ atâtŭ a Episcopiilorŭ câtŭ şi „a Monastirilor fără osebire, al schiturilor câtŭ şi al „Bisericilorŭ de mirŭ, va forma o singură casă adminis- „tră de Departamentulŭ averilor bisericeşti. Sub nicĭ un „cuvântŭ Egumenii Monastirilor nu vor maĭ pute ţine „pe sama lor moşii, ca pe viitoriŭ se nu aibă a se ocu- „pa decâtŭ de implinirea inaltei misii spirituale, care le „este incredinţată. Budgetulŭ cheltuelelor de peste anŭ „se va face de către sinodŭ şi Ministru cultelor, şi ca „tóte sămile caselor publice, va fi supusŭ controlului „Adunăreĭ Legislative. După indestularea trebuinţilorŭ „bisericeşti şi a salariului Servitorilor Spirituali, prisosul „veniturilor se va intrebuinţa intru Sporirea invăţătu- „rilor publice, şi alte aşedeminte de bine-facere pu- „hlică, principŭ recunoscutŭ şi prin Art. 6, liter. C. din „Legea pentru ocărmuirea averilor Monastireşti.

VIII. Cathedrele de religie prin tóte scólile statului „de prin târguri şi sate, precum şi prin cele private, se fie ţinute de preuţi.

IX. Aşedemintele speciale şi staturile pentru Epis- „copii, Monastiri, Seminarii, Dicasterii, Biserici de mirŭ „şi alte instituţii bisserieceşti se vor proecta de sfintul „sinodŭ; inse pentru a ave pulere de legi, vor trebui „a fi intărite de guvernământŭ, şi anume acele de na- „tură administrativă se vor supune şefului Statului, a- „cele de natură legiuitóre se vor desbate şi vota maĭ „intăiŭ de adunarea legislativă, şi apoĭ ca orĭ şi ce al- „tă lege se vor supune Domniloriului.

X. Egumenii tuturor Monastirilor din ţeară precum „şi Rectorii Seminariilorŭ fără osebire se nu fie dintre „străini, nici dintre acĭa care in viiloriŭ sar hiroton „in străinătate, fără autorizaţia bisericeĭ din ţéră.

XI. Tóte bisericile şi Monastirile din ţéră se a- „târne de jurisdicţiunea Episcopilor Eparhioţi respectiv „in intăia instanţă şi de Sinodŭ ca instanţie de Apel;

XII. Nimene din tagma bisericéscă se nu fie con- „demnatŭ nicĭ destituitŭ fără o judecată prealabilă du- „pre legĭ şi canóne.

„XIII. Mitropoliţii şi Episcopii se vor alege in vii- „toriŭ din toţi membriĭ Clerului Monahalŭ, cerânduse „de la candidaţi numaĭ virtuţile şi condiţiile spirituale „cerute de sfintele Canóne precum şi crudiţia theo- „logică. —

„XIV. Regularea questieĭ Monastirilor inchinate lo- „curilor sfinte, ca o questiune ce este cu totulŭ de „Competinţa ţereĭ de a o deslega, dupre reservile ce „Adunarea ad-hoc şaŭ făcutŭ incă in şedinţa din 3. Oct- „(protocolulŭ al V.)este pastrată viitoriuluĭ guvernâ- „mântŭ al ţereĭ indeplina sa autonomie.

Aceste fu in unanimitate volale şi subscrise in şe- dinţa adunăreĭ ad-hoc a Moldoveĭ din 1857, Decemvr 20 (Buletinulŭ Adunărei ad-hoc No. 24).

Dar indată ce convenţiunea de Paris din 1858 a- sigură sórta Principatelor Române, tolŭ ceea ce făcu Clerulŭ se uită. Mitropolitulŭ Sofronie sâ exilă, şi ave- rile Bissericeĭ fu Confiscate. Frumósă recunoştinţă! ...

Planulŭ celŭ salutarŭ şi măreţŭ, pe carĭ îlŭ urmârea

cii intăi Deputaţi a Clerului, intre carii fu şi autoriulŭ acestei istorii, adică ca din Unirea Română se iasă acea Creştină, fu combătutŭ de patrioţii cai scurţi la videre.

Românii de la putere in locŭ de a asculta pe acii Deputaţi ai Clerului, spre a deveni Piemontulŭ Orientului (veḑi Proectulŭ meŭ despre deslegarea questiunei Monastirilor inchinate din 1860, publicatŭ de D. Cesar Boleacŭ, in opera sa intru acésta, comunicat D-sale din Moldova de D. M. Cogălnicénu) se aşeḑă pe un sistem de *gheşefturi*. — Se lovi indrépta şi in stânga, si in Bulgarii din Beserabia, şi in grecii de prin Monastiri şi in Patriarhulŭ Orthodoxilor şi in Deputaţii Clerului ce fu Apostolii Unirei şi chiar in misteriile religiunei creştine de orientŭ, pentru a plăcea propagandelor Ezuiţilor; şi piemontulŭ Românilor deveni o ridiculitate, din cauḑă că nu avea un Cavur. — Frumósă politică jucă barbaţii de statŭ a Românieĭ!

Ii declară un resbelŭ ne impacatŭ politicei străbune alui Stefan celŭ Mare şi a lui Mihaiŭ Vitézulŭ: noŭ calendariŭ românŭ, nóue Episcopate române, noŭ sinod românŭ, nóuă biserică română, nóuă religiune română, noi Moisii, fără Sinai, noi Hristoşi fără Golgotha, se ivi de indată ca ciŭpercile după plóe. Toţi avea de maseă Icoana lui Traian, scăpândŭ din videre că in Orient numaĭ Crucea Marelui Constantin aŭ făcutŭ minuni. — Şi aşa in locŭ de Piemontulŭ Orientului, România ruptă de la federaţiunea religiósă, deveni o nóuă Palestină, şi o nóuă Polonie!...

Unii dintre păstorii Bisericeĭ române, in timpulŭ Domniei prinţuluĭ Cuza, abălânduse de la îndatoririle prescrise de sântele Canóne, prin primirea unor Eparhiĭ şi a unui sinodŭ necanonicŭ, Bisserica mumă a orientuluĭ, in inţelegere cu toţi patriarhii şi cu tóte sinódele Bisericilor orthodoxe, se socoti in dreptŭ de a refuza procura şi delegaţiunea sa spirituală pentru acii păstorĭ, cerândŭ că ĭi, pentru a fi recunoscuţi in drepturile ce aŭ avutŭ predecesoriĭ lor, trebuia maĭ intăĭ ca se intre in legalitatea prescrisă de sântele Canóne Apostolice şi sinodale. Acésta ne urmânduse, se perdu increderea pe care se baza procura şi delegaţiunea Exarhieĭ şi a Autocefalieĭ ;— şi aşa Autocefalia Bisericeĭ române, căđu sub penalitatea prescrisă de canonulŭ al 30 a sânţilor Apostolĭ. — Dóue fu cauzele, care compromită Autocefalia Bisericeĭ române : 1. Réua inţelegere a Autocefalieĭ bisericeştĭ ; 2. Intrigile propagandelor Ezuitice. —

Intăiŭ. Autocefalia Bisericéscă fu reŭ inţelésă pentru acea, că ea nu are putere de cătŭ numaĭ in privirea administrativă şi disciplinară, iară nicĭ de cum in privirea legislativă; — căcĭ tocmai aşa precum tóte cantónile Elveţiene sunt autocefale in raportul administrativŭ şi disciplinarŭ , — Obligate insă fiindŭ in raportulŭ legislativŭ a lucra federativŭ în înţelegere cu tóte cele-l-alte cantóne, — de aseminea şi in Biserica Orthodoxă, diferitele biserici naţionale sunt autocefale in raportul administrativŭ şi disciplinarŭ, insé totu-o-dată sunt obligate pe baza Dogmeĭ a IX din Simbolula Credinţeĭ de la Niceia, a lucra in raportul legislativŭ, in con-înţelegere cu tóte cele-lalte biserici Or-

thodoxe, a cărora Unitate şi sobornicĭtate se exprimă prin armonia cu biserica mumă, precum mai susŭ sau veḑutŭ.

Aldoile. Intrigile propagandelorŭ Ezuite, sub influenţa politicei Apusene, lucra in Romània, precum lucra odiniórăţ şi in Transilvania şi in Polonia, care le slăbi şi nenoroci pe amândóuă aceste ţeri. Transilvanii se disbină in Orthodoxi şi Uniaţi, perzinduşi şi nobleţa şi pe proprietari; iar Polonia din Orthodoxă prefăcân lusă in Catolică, se desbină de tolŭ elementulŭ slavon, cu care ea de era in armonie, şi ca una ce dintre tóte popórele slave ea mai intăi se civilizasă, putea se pórte stindardul Panslavismuluĭ in locŭ de al sclâvieĭ. —

Asseminea servicii ce fâcu propagandele Ezuitice Transilvanenilor şi Polonilor, le fâcu şi Autocefalilorŭ Românĭ; şi iată cum:

Questiunea cea mare a Orientului — acelŭ nodŭ gordianŭ — este Creştinismulŭ faţă cu Mahometismulŭ; Creştinismulŭ Orthodoxŭ face solidarŭ şi pe grecŭ şi pe slavŭ şi pe Românŭ; acésta le impune posiţiunea lor geografică şi Evangelia pe care ii jură. Acéstă solidaritate inse nu convinea nicĭconfesiunelor religióse de Apusŭ, nicĭ comerţului puterilor Occidentale in orientŭ. Saŭ intălnitŭ decĭ dóue marĭ interese şi saŭ inţelesŭ, deşi in principiŭ, ca Tanda cu Manda.

Sub aseminea influenţă Cuza vodă se părea că jócă un mare rolŭ; Unii scrĭi la videre ii pregătia şi Coróna de rege a Românilor, uitândŭ că istoria Românâ probézŭ că Coróna luĭ Stefan şi a luĭ Mihaĭ de acea aŭ fost preţióse, fiindŭ că aŭ fost impletite prin concursulŭ tuturorŭ creştinilor Orthodoxĭ.

Confesiunea şi Comerţulŭ: iată acii Tanda şi Manda. Propagandile ḑicea Diplomaţilor: Românii trebue rupţi de Greci şi daţi in mânile nóstre, căci prin acésta se consolidézŭ doritulŭ bulevardŭ la Dunàre. Comerţul de altă parte ḑicea diplomaţilor: Turcia nu póte fi pentru noi adóua Indie de cătŭ ţinândŭ populaţiuuile Creştine izolate şi invrăjbite, ca nu cumva ele uninduse se formeḑe o federaţiune, ca acea Americană, căci atunce perimŭ de sete!...

Iată motorii externi; se venimŭ acum la motorii interni:

A) Romănia liberă nu póte fi supusă unui sclavŭ a Sultanului, precum este Patriarhulŭ.

B) Acelŭ sclavŭ primeşte inspirări de la S. Petersburgŭ, şi Românii ca liberi şi independenţi nu pot primi ordine de la un aseminea; In aceste dóuă poroncĭ atârnaŭ tótă legea şi Prorocii — mincinoşi — in Romănia.

Pentru punctul intăiŭ arătăm pe Isus Hristos restignitŭ pe Cruce, ca unŭ sclavŭ a Cesarilor Romei antice, şi pe Apostolii luĭ trataţi ca şi Elŭ şi cu tóte aceste omenirea află in aceşti martiri sclavi adevarata ei libertate.

Pentru punctul al doile probămŭ cu Istoria Bisericei Orientale, de la căderea ei sub Mahometani, cum că 64 de Patriarhi aŭ fostŭ spânḑuraţi, pentru că aŭ aparatŭ libertăţile popórelor creştine.

Prin urmare nici Sultanii, nici Ţarii nu aŭ fostŭ nicĭ potŭ fi aşa de periculoşi precum potŭ fi Românii, carii prifacŭ Autocefalia bisericeĭ in auto-nebunie, şi Autonomia naţiuneĭ in *Autoclonie*, rumpândusă de la politica străbună a luĭ Stefanŭ şi Mihaiŭ, carii prin so-

lidaritatea lor cu creştinii de Orientŭ, făcu pre Ţariĭ Moscvei ale tinde mâna de consideraţiune şi de respectŭ, iară pe Sultani a fugi din naintea lor cu ruşine. Deci precum comerţulŭ domină lumea prin asociaţiuni, de aseminea politica triumfă prin solidaritate şi alianţă. Izolarea duce la peire. Acésta oprobédă istoria, poziţiunea geografică precum şi Climatulŭ decidŭ sórtele resbelilor;— Acéstâ poziţiune, impune Românilor chiar de arŭ li şi Atheĭ, ca se fie solidarĭ cu popórele orthodocse de răsăritŭ şi se facă cauzâ comună cu îĭ. Acéstă conquistă politică ĭi aŭ avut'o in Biserică şi in averile eĭ imense, prin care cum am zisŭ in proectul din 1860, Domnulŭ Românilor era adevaratul sultanŭ a Creştinilor, şi Agentulŭ lorŭ din Constantinopolŭ era maĭ indrăzneţŭ de cătŭ Mencicovŭ. fiind că pânea Creştinilor de Orientŭ era in mâna Românilor!..

10704131

Hronografia Arhipâstorilor Daco-Românî, din Dacia Traianâ.

A) Arhipâstorii creştinilor ce aŭ locuitŭ pe pâmântul numitŭ Moldavia.

I. Acii cu reşedinţa in Herson, Ocidiopoli şi Tomi.

Anii	Arhipăstorii
	Intăiulŭ intemeitoriŭ a bisericei Dace aŭ foste Apostolulŭ Andrei (Evsevie Panfilŭ al Kesarieĭ, istoria Eclesiastică, Cartea I. cap. III.)
100	*Climentŭ.* Acesta fiindŭ al IV. Episcopŭ alŭ Romeĭ, şi creştinândŭ pe Marciona sora Imparatului Traianŭ şi pe Drusa fiica luĭ, fu pentru acésta exilatŭ in sciţia mică, la Cetatea Hersonu, aprópe de gura Nistrului, impreună cu Cornilie. Fivŭ şi alţi credincioşi. (Evsevie Panfilŭ in Hronografulŭ Patriarhilor). Incă din timpurile luĭ Mitridatŭ Romanii devenindŭ Domni pe ţermurile măreĭ Negre, după Ovidie exilă in aceste locurĭ pe toţi vinovaţii politicĭ, intre cari se socolea şi creştinii. Cu ajutoriulŭ acestora Climentŭ răspândi Creştinătatea intre Sciţi şi Dacĭ, pentru care îşĭ

Anii | Arhipăstorii

fini viaţa cu mórte martirică. (veḑi vieţele sfinţilor la 25 Noemvrie).

109. *Cornilie.* discipulŭ a sf. Climentŭ

115. *Fivĕ.* De aseminé discipul a sf. Climentŭ. —

245. *Efremĕ*, Seaŭ Eutherie; Acesta in timpŭ ce Aurelian părăsisă Dacia. lăsind'o in voia Goţilorŭ, dupĕ misionarii pe carii Ermion Episcopulŭ Ierusalimului îĭ trimise in părţile Sciţiei micĭ, anume: Vasiliscŭ, Evghenie şi Aga-thodorŭ, păstori Biserica Ovidiopolei. (vieţile sfinţilorŭ la 22 Decemvrie).

292. *Eutherie.* Acesta pe la anulŭ 312, fu trimis de cătră locuitorii Daciei la Marele Constantinŭ in Constantinopolŭ spre aĭ apara de varvarii din Dacia; aceştia insă la asa intórcere îlŭ ucise. şi Creştinii alese in locŭlŭ luĭ pe discipulŭlŭ luĭ anume Capiton. (vieţile sfinţilorŭ la 22 Decemvrie.)

335. *Capiton.* Elŭ aŭ fostŭ trimisŭ de cătră locuitorii Daciei Orientale spre hirotonie in Episcopŭ la Constantinopolŭ, de unde intorcânduse boteză pe maĭ mulţi păgâni. Elŭ era un păstoriŭ fórte eloquentŭ. (vieţele sfinţilor Decemvrie 22).

360. *Theotimĕ.* Acesta era omŭ fórte virtuosŭ şi invaţatŭ. Contimpuranii îlŭ numea Ḑeŭ a Romanilor. Elŭ intre alte opere aŭ scrisŭ şi o Apologie in contra luĭ Iulian Paravatul, şi aŭ aparatŭ Dacia de Arianismŭ. — Elŭ reşedea

Anĭ	Arhipăstorĭ

in Tomi insâ hirolonea pe preuţiĭ de dincóce de Dunăre. (vieţele sfinţilor la 15 August.) Elŭ creştină pe maĭ mulţĭ Goţi, intre carii botezâ chiar pe regele lor Fritigernŭ. (Manualŭ de istoria românâ de F: Aronŭ, pag. 24 şi istoria generală de A: Creţescu.)

379 *Terentie.* Elŭ ca Mitropolitŭ din Tomi asistâ la al doile sinodŭ Ecumenicŭ, sus ţinu pe sf: Grigorie Theologul şi combătu eresurile luĭ Machidonie şi Apolinarie. pe la anii 381.

431 *Timotheiĭ.* Acesta ca Mitropolitŭ din Tomi aŭ asistatŭ la sinodulŭ din Efesŭ, unde aŭ sub-scris condemnarea Eresurilor luĭ Nestorie la anulŭ 431.

451 *Alexandru.* Acesta ca Mitropolitŭ din Tomi aŭ asistatŭ la Sinodul al IV din Halchidon, unde aŭ conbătutŭ Eresurile, luĭ Evtihie şi Dioscor, la anulŭ 451. După acesta mal bine de treĭ seculĭ, din cauza tulburărilor popórelorŭ, nu se potŭ şti numele acelora ce aŭ păstoritŭ Dacia Orientală.

812 *Emanoilŭ.* Acesta fu luatŭ prisonierŭ din părţile de dincóce de Dunăre, de către Crumŭ Ducele Bulgaro-Românilor de dincolo de Dunăre, intre carii predicândŭ Creştinismul, Critagonŭ, urmaşulŭ luĭ Crumŭ, mâniinduse pe elŭ, lŭ martiriză in Adrianopolŭ. (vieţele sfinţilor 7. Apriilŭ).

814 *Gheorghie.* Acesta persecutatŭ de Impâratulŭ Leon Armanulŭ pentru că ca Episcopŭ a Mitili-

Anii	Arhipăstori

nei, la sinodul al VII din Nicea, aŭ aparatŭ inchinarea sf. Icóne, aŭ fugitŭ in Dacia Orientală, unde la Ovidiopolŭ aŭ păstoritŭ turma lui Hrisiosŭ. Cu concursulŭ acestuia fraţii Kirilŭ şi Methodie aŭ aflatŭ in Hersonŭ mai multe antiquităţi şi móşte. (Martirii Crucii din ambele Dacii, pag. 121.)

1018 *Davidŭ.* Abie după dóue sute de ani aflămŭ in Istorii că un Duce a locurilor numite astăḑi Moldova, anume Bogdanŭ, merse impreună cu un Episcopŭ Davidŭ la Imparatulŭ Vasilie Bulgaroctonul.

II. Acii cu reşedinţa in Sucéva.

1288. Mai mulţi Episcopi se vădŭ afi fostŭ in Moldova carii aŭ asistatŭ impreună cu preoţii lor la alegerea luĭ Dragoşŭ de Domniloriĭ asupra tuturor principatelor din care se compunea mai inainte Moldova. (Fragmentul istoricŭ a luĭ Hurus, marele cancelar a lui Dragoşŭ, tradus de Clănaŭ Marele spatariŭ a lui Stefan celŭ Mare).

1399. *Theoctistŭ I.* Acesta aŭ fostŭ pus Mitropolitŭ Moldoveĭ in Capitala Suceava de cătră Juga Vodă, cu bine cuvântarea Patriarhului Bulgaro-Românŭ din Ohrida. (Şincai, tom. I. pag. 371, şi Vornicu Urechie in letopiseţie, pag. 102).

1402. *Iosif.* Acesta aŭ intimpinatŭ Móştele sfântuluĭ marelui martirŭ Ioan celŭ noŭ, cândŭ saŭ adusŭ de la Cetatea Albă la Suceava, in tim-

Anii	Arhipástorii

pulŭ luĭ Alexandru celŭ bunŭ, de aseminea elŭ aŭ intimpinatŭ pe fiulŭ Impăratuluĭ de Constantinopolŭ la intórcerea sa de la viena prin Moldova. In timpulŭ lui Impăratulŭ şi Patriarhulŭ de Constantinopolŭ, pentru a ave sprijinulŭ Molddveĭ in contra Turcilorŭ aŭ trasŭ Mitropolia acesteĭ ţerĭ de sub ascultarea Arhiepiscopului de Ohrida, sub Patriarhatulŭ de Constantinopolŭ, prin darea maĭ multorŭ semne de distincţiune atâtŭ Domnitoriului cătŭ şi Mitropolitului Moldoveĭ. In timpulŭ acestuia se fundă Episcopiile de Romanŭ şi Rădăuţĭ.

De aseminea in timpulŭ luĭ Mitrofanŭ Patriarhulŭ Constantinopolului inzăstră Biserica Moldoveĭ cu sf. Icónă făcătóre de minunĭ, zugrăvită de sf. Evanghelistŭ Luca, carea se păstrédă in biserica Monastireĭ Neamţu. (Fotino tom II. peg. 14).

1435 *Grigorie I.* (Şincaĭ tom. I. pag. 393).

1439 *Damian.* Acesta aŭ asistatŭ şi subscrisŭ lucrările sinodului de Florenţa, pentru care excomunicăndulŭ Biserica răsăritului, ţeara nu laŭ maĭ primitŭ in scaunŭ. (Sincaĭ tom. I. pag. 393-397, şi tom II. pag.3); Dupĕ care elŭ pentru pocăinţă saŭ shimnicitŭ in Monastirea Mira de lângă Milcovŭ sub nume de Davidŭ, până la anulŭ 1478, cândŭ Stefan celŭ mare iaŭ mijlocitŭ dislegare şi erlare de

Anii	Vrhipăstorĭ

la Bisserica răsăritului şi l'aŭ chiematŭ iarăşi la Mitropolie. (Cartea Patriarhilorŭ, Capitolulŭ despre Simion Trapezunténul).

1454 *Theoctistu II.* Acesta aŭ fostŭ Bulgariŭ şi Arhidiaconŭ a Mitropolitului Marcu al Efesului, omŭ fórte invaţatŭ şi Evlaviosŭ. Elŭ fu hirotonitŭ Mitropolitŭ Moldovieĭ in Serbia. (Letopiseţulŭ ţereĭ tom. I. pag. 113) si după indemnulŭ stareţuluĭ seŭ primi ascultarea de la Arhiepiscopia de Ohrida, fiindŭ că şi Patriarhulŭ de Constantinopolŭ iscălisă unie la Sinodulŭ de Florenţa. Elŭ aŭ intemeetŭ scólă de Theologie in Sucéva, şi la 1456 aŭ miruit la Domnie pe Stefanŭ celŭ Mare, apoĭ la anul 1477 aŭ reposatŭ. (Letopiseţulŭ ţereĭ tom. I. pag. 132).

1478. *David.* Acesta este tolŭ Damianŭ, care in shimnicie saŭ numitŭ Davidŭ. Elŭ aŭ repausat la 1509 (Letopiseţulŭ ţereĭ tom. I. pag. 149)

1509 *Theoctistŭ III.* Acesta aŭ miruitŭ la Domnie pe Stefanŭ celŭ tânărŭ, fiiulŭ lui Bogdanŭ şi nepotŭ a luĭ Stefan celŭ Mare, la anul 1517. (Letopiseţulŭ tom I. pag. 153).

1541. *Anastasie.* Acesta aŭ botezatŭ pe Stefan fiiul luĭ Petru vodă (Şincaĭ tom. II pag. 180).

1551. *Grigorie.* (Istoria Mitropoliei Moldoveĭ de Arhimandr. Neofitŭ Scriban).

1552 *Gheorghie.* (Documentele Monastireĭ Némţu, cele pentru Moşia Tâmpeştii).

1558 *Grigorie*, a dóua oară. Acesta aŭ sfinţitŭ bisse-

Anii | Arhipăstorĭ

rica din Monastirea Slatina (Letopiseţulŭ tom. I. pag. 177). Elu muri pe Eraclidi Despotŭ vodă la Domnie. (Letopiseţulŭ tom. pag. 179).

1561 *Theofanĭ*. Acesta apărându-şĭ Biserica şi turma Orthodoxă in contra persecuţiilorŭ ce intreprinsă Ioan vodă tiranulŭ, fu nevoit a fugi prin munţĭ de frica aceluĭ Domnŭ, care Martiriză pe Episcopulŭ Gheorghie si pe alţĭ Clericĭ, fiind că se opusă planurilorŭ luĭ. (Fragmente din istoria română din Cozia şi Şerbăneştĭ, pag 25 şi Letopiseţul, tom. I. pag. 192).—

1562. *Macarie celŭ Milostivŭ* (Mitropoliile ţereĭ de I. D. Petrescu pag. 128).

III Acĭ cu reşedinţa in Iaşĭ

1564 *Theofanĭ*, adoua oară; Acesta călugări pe Alexandru Lăpuşnénu. (scurtă istorie a Mitropolieĭ Moldoveĭ de A. N. Scribanŭ, pag 14).

1570 *Gheorghie III.* (Mitropoliile ţereĭ de I. D. Petrescu, pag. 128).

1572 *Anastasie II.* (Acoloşĭ).—

1575 *Theofilŭ* (Acoloşĭ)—

1577 *Anastasie II*, adoua oară; cu a luĭ bine-cuvântare, Petru vodă şchiopulŭ cedă o selişte Monastireĭ Pângaraţii (Arhiva istorică No. 296).

1578 *Eutimie Munténu* (Mitrop. ţereĭ de I. D. Petrescu pag. 128.)—

1580 *Grigorie IIĭ*. De acesta se aminteşte in Hrisóvele Monas. Némţu, cele pentru Moşia Davideniĭ.

Anii	Arhipăstorii
1581	*Gheorghie Movilă.* Acesta ne mai putându su-feri spurcăciunele lui Ioan Sasu vodă-Lute-ranulu, au fugitu de la scaunu, şi au pribegit prin Polonia şi Turcia (Sincai tom II pag. 235). —
1582	*Nicanor.* De acesta se aminteşte in Documen-tele pentru munţii Monastirei Némţu.
1584	*Gheorghie Movilă*, adoua oară. Elu audindu că sau pusu Domnu Petru Voivodu, sau intorsu iarăşi la scaunulu seu, şi Nicannor sau retrasu la Monastirea Agapia, melania sa. Mitropol. G. Movilă au scrisu in contra Calendariului apusanu, pe care Grigorie, Papa Romei avea al introduce şi in Moldova (Şincai tom II. pag. 235-238).
1590	*Anastasie III.* (Şincai tom II pag. 213).
1592	*Gheorghie Movilă.* Elu se află amintitu la acestu anu în Hrisovulu pentru innoirea şi inzestra-rea din tăiu cu moşii a Episcopiei de Huşi, care sau făcutu prin a lui stăruinţi. (Hronica Huşilorŭ de Arhiereulu Melhisedecu pag. 91-96)
1605	*Theodosie Barbovschi* (Bărbosu). Despre acesta se aminteşte in Documentele Monastirei Némţu, cele pentru moşiile Giuleştii, Săbăonii şi altele.
1609	*Anastasie Crîmca.* Acesta au fondatu Monas-tirea Dragomira, şi au bine cuvântatu fonda-rea Monastirei Sólca de Stefanu Tomşa vodă. Despre elu se aminteşte şi in Documentele M. Némţu pentru Moşia Davideniĭ.
1617	*Teofanŭ III.* Cubine cuvântarea acestuia, Dom-

Anii	Arhipĕtorii

nulŭ Radu aŭ inchinatŭ Monastirea Galata sf. Mormântŭ (Uricariulŭ tom V pag. 216).

1620 *Anastasie Crîmca*, adoua oară. Despre acesta se aminteşte in Documentele Monastirei Solca, şi la 1628 se aminteşte impreună cu Episcopii de Romanŭ şi Rădăuţi, in apendice la Cronica Huşilor.—

1631 *Athanasie.* Despre acesta se aminteşte in Documentele M: Némţu, cele pentru Ţigani, şi impreună cu Episcopii de Romanŭ şi Rădăuţi in Apendice, la Hronica Huşilor, pag. 119).

1632. *Varlaamŭ.* Acesta fu unul din ceĭ maĭ insemnaţi Mitropoliţi a Moldoveĭ. In timpulŭ luĭ se aduse sf. Móşte a Cuvióseĭ Paraschevеĭ, de D. Vasilie Lupu, şi se aşeda in biserica sf. Treĭ Ierarhi de elŭ intemeetă; de aseminea se statornici cu invoirea chiar a Arhiepiscopuluĭ de Ohrida, ca biserica Moldoveĭ se atârne iarăşi de Patriarhia de Constantinopolŭ, (Descrierea Moldoveĭ, de Dimitrie Cantemir, pag. 325). De aseminea elŭ luă parte la vestitulŭ sinodŭ ţinutŭ in Iaşi la 1642, in contra proselitismuluĭ Luteranŭ, la care se aprobă de carte Dogmatică Mărturisirea Orthodoxă a luĭ Petru Movilă, Mitropolitulŭ Kievului. De la acestŭ Mitropolitŭ Varlaamŭ primi şi o tipografie, in care elŭ celŭ dintăiŭ dintre Mitropoliţii Moldoveĭ incepu a tipări cârţi bisericeşti in limba romînă. In timpulŭ luĭ călători prin Mol-

Anii	ArhipăstorI

dova Patriarhul Macarie, care făcu o interesantă descriere a ţereï; D. P. Hâjdăŭ, o tradusă şi publică in arhiva sa istorică. După o indelungată şi vrednică de laudă Arhipăstorie, Varlaamŭ dimisionă şi se trase la Monastirea Seculŭ unde se află inmormântatŭ.

1655 *Ghedeonŭ.* Despre acesta se aminteşte in Hrisovulŭ de danie ce aŭ făcutŭ Domnulŭ Gheorghie Stefanŭ, Bissericeï sf. Nicolaï din şcheia la Braşovŭ. (Disertaţia despre tipografiile române, de V. Popŭ, pag. 84). Pe acesta la 1656 laŭ trimisŭ ţéra la Impăratulŭ Rosieï, (Adunarea legilor Rosieï).

1660 *Suva I.* Se aminteşte despre elŭ in Documentele Monastirei Secu, cele pentru munţi.

1673 *Dositheiŭ.* Acesta fu primulŭ Mitropolitŭ Moldovanŭ cu invăţăturï intinse, şi care publică mai multe cărţi bisericeştï şi literare; in curândŭ inse din cauza nestatorniciei imprejurârilorŭ politice de atunce fu nevoitŭ a fugi in Polonia. (Despre acesta amintescŭ maï mulţï istoricï).

1675 *Theodosie III.* Acesta din Episcopŭ de Romanŭ se rândui Mitropolitŭ, (Apendice la Hronica Huşilorŭ, pag. 121).

1675 *Dositheiŭ*, adoua oară. Viindŭ acesta la scaunu Mitropolieï, Theodosie se retrase la M. sf. Sava. Dositheiŭ la 1679 aduse o Tipografie nóuă din Rosia, in care publică maï multe

Anii	Arhipăstorii
	cârți folositóre ; iară la 1686, Sobieț̦chĭ regile Poloniei prădându Moldova aŭ luatŭ impreună cu móș̦tele sf. Ioan celŭ noŭ de la Sucéva cu alte odóre ș̦i pe Mitropolitulŭ Dositeiŭ ca prisonierŭ, de unde elŭ liberânduse saŭ dusŭ la Moscva unde aŭ ș̦i muritŭ, rămâindŭ bibli- oteca sa acolo. (Despre acestŭ vestitŭ Mitropolitŭ amintescŭ maĭ multe istorii ș̦i Ț̦iare).
1687	*Theodosie III*, adoua oară. (Scurtă istorie a Mitr. Moldoveĭ de A. N. Scribanŭ. pag. 16).
1691	*Sava II.* Acesta in Documentele Monastireĭ Némț̦u, despre moș̦iile Broș̦teniĭ, dovideș̦te pentru perdirea scrisorilor Monastireș̦tĭ din Cetatea Némț̦u. In timpulŭ luĭ la 1695 Dómna Anastasia, soț̦ia luĭ Duca Vodă aŭ zidituŭ biserica Mitropolieĭ din Iasĭ, cu Hramulŭ Intimpinarea Domnuluĭ, pe ruinile Bisericeĭ Alhe, ce fusese făcută de Stefanŭ celŭ Mare, (scurtă istorie pentru inceputulŭ Creș̦tinătăț̦eĭ ș̦i a Ierarhieĭ Moldoveĭ, tipăritâ in Monastirea Némț̦u, 1858).— Despre Mitr. Sava la 1698 se aminteș̦te in actulŭ cu care D. Antiohŭ Cantemiŭ aŭ inchinatŭ Monast: Căpriana Monastireĭ Zografulŭ din sf. Munte al Athonuluĭ, (Uricariul, tom. III pag. 271). Ș̦i acesta aŭ demisionat.
1702	*Misailu*: Acesta era fórte omŭ cumpătatŭ ș̦i cu frica luĭ D-ț̦eŭ, precumŭ se dovedeș̦te din Documentele Monas. Némț̦u, cele pentru Târgu

Anii	Arhipăstorii
	Némțu; Elŭ aŭ subscrisŭ actulŭ de scutire cu boerii țerei, pe care Antiohŭ Cantimirŭ, laŭ datŭ Monastirilorŭ sf. Mormântŭ, cu ocasia venirei in Moldova a lui Dositheiŭ Patriarhulŭ Ierusalimului, (Uricariulŭ tom. II, pag. 104).
1708	*Ghedeonŭ.* Acesta la 1711, impreună cu Clerul și Boerii, aŭ intimpinatŭ pe Petru celŭ Mare alŭ Rosiei, cândŭ venisă in Iași și făcuse alianție cu Cantimirŭ. (Scurtă istorie pentru începutulŭ Creștinătății și a Ierarhiei Moldovei tipărită in M. Némțu 1858). Elŭ aŭ subscrisŭ actulŭ de scutélă făcutŭ Episcopiei de Huși, de Domnulŭ Mihaiŭ Racoviță (Hronica Hușilorŭ, la anulŭ 1709); De aseminea la 1712 aŭ subscrisŭ și actulŭ de desființarea desetenei și a Goștinei, datŭ de D. Nicolai Mavrocordatŭ, (Uricariul tom. V. pag, 248). Elŭ la 1714, impreună cu cela-laltŭ Clerŭ suferi multe nevoi de la Generalulŭ polonŭ Kiovschi, care venisă in țară cu oștile polone in favorulŭ luĭ Carolŭ XII și Stanislavŭ Lescinschi. Acesta pretenda de la iĭ o despăgubire de 15 pungi de bani pentru niște lucruri ce li se luasă de către Moscali (Letopiseţu tom II. pag. 172-181).
1723	*Gheorghie.* Acesta este Mitropolitulŭ care cu legătură Mărturisește că aŭ vĕdutŭ Documentele Originale a Imparatuluĭ Paleologu și a Patriarhului de Constantinopolŭ, prin care Bi-

Anii	Arhipăstorii

serica Moldovei saŭ scosŭ de sub ascultarea celei de Ohrida, rămîndŭ numaĭ aşĭ primi Mitropoliţii ei Canonicéscă recunóştere a Bisericei Mari. (Despre acesta se aminteşte prin maĭ multe Ţinre).

1729 *Nichiforŭ.* Acesta aŭ fostŭ deném Grecŭ, şi maĭ inainte Mitropolitŭ al Sidiei, omŭ fórte invaţatŭ. Elŭ fusese dascălŭ luĭ Grigorie Ghica voevodŭ (Letopiseţulŭ pag. 165.)

1730 *Antonie.* Despre acesta se aminteşte in Condica moşiilorŭ Mitropoliei, pag. 737, şi 839 şi in Documentele Monast. Némţu, pentru Moşia Piscu. — Acesta pe la 1740 saŭ retrasŭ in Rosia precum dovedeşte hrisovulŭ luĭ Grigorie Ghica vodă, din acelŭ anŭ. (scurta ist a Mitr. Mol. de A. N. Scribanŭ. pag. 17).

1740 *Nichiforŭ.* adoua oară; Elŭ aŭ subscrisŭ in Aşedemântulŭ de Scutélă datŭ de D. Constantinŭ Mavrocardatŭ, Monastirilorŭ inchinate sf Mormântŭ (Uricariulŭ tom. I. pag. 53. şi Letopiseţulŭ tom II. pag. 117). De aseminea elŭ este subscrisŭ şi in Aşedemântulŭ Scoalelorŭ, datŭ de Grigorie Ghica voevodŭ, la 1748. (Uricariulŭ tom. I. pag. 64.). —

1750. *Iacovu I.* Elŭ aŭ adunatŭ sinodŭ şi aŭ făcutŭ Aşedământŭ la 1752 ca se nu se maĭ punĕ Mitropolitŭ grecŭ in Moldova. (Uricariul tom. II pag. 241). Dar acésta fiindŭ contra decisiunelor exprese a sfinteĭ scripturi, şi a A-

Anii	Arhipăstorii

şedemintelor Bisericei in care Elinulŭ şi barbarulŭ sunt una, se vede câ nu saŭ ţinutŭ nicĭ saŭ urmatŭ, câcĭ chiar urmaşul luĭ Iacov aŭ fóslŭ grecŭ, precum urmézâ maĭ jos.

1758 *Gavriilu Calimahu.* Acesta aŭ fost de némŭ grecŭ şi maĭ inainte Mitopolitŭ a Thesalonicului, de unde viindŭ aice in ţérâ, dupâ demisionarea luĭ Iacovŭ, aŭ fostŭ pusŭ Mitropolitŭ Moldoveĭ, la alegerea câruia aŭ subscrisŭ Episcopiĭ ţereĭ: Ioanichie al Romanuluĭ, Dositheiŭ al Râdăuţilor şi Inocentie alŭ Huşuluĭ. (Condica sântâ, şi Apendicile la Hronica Huşilor, pag. 135). Elŭ aŭ zidit Cathedrala Mitropoliei cu Hramul sf. Gheorghie.

1786 *Leonu.* Acesta din Arhidiaconŭ a luĭ Gavriilŭ Calimahŭ fiindŭ maĭ intâiŭ alesŭ Episcopŭ la Huşĭ şi Romanŭ, trecu in urmâ la Mitropolie; in timpulŭ luĭ ţéra aŭ reclamatŭ la sultanulŭ ca se nu maĭ lessà a se pune Mitropoliţi grecĭ. (Uricariulŭ tom III, pag. 130 şi 131).

1788 *Amvrosie.* La anulŭ 1788 ocupândnse Moldova de oştile rosieneştĭ, ele aŭ adusŭ cu sine pe Amvrosie Arhiepiscopulŭ de Poltava şi l'aŭ aşedatŭ, cu binecuvântarea sf. sinodŭ al Rosieĭ, Mitropolitŭ Moldavieĭ. Elŭ la 1790 viditándŭ Monastirea Némţu şi plâcânduĭ bunele rânduele aşedate acolo de stariţulŭ Paisie, laŭ inaintatŭ la rangŭ de Arhimandritŭ. (scurtă istor. despre inceputulŭ Creştinâtâţeĭ şi a

Anii	Arhipăstori
	Ierarhiei Moldovei, tipărită in M: Némţu la 1858).
1792	*Gavriilă Bănulescu.* Acesta este românŭ din Transillvania, din oraşulŭ Bistriţa, unde absolvindŭ cursulŭ invăţăturilorŭ, saŭ dusŭ spre perfecţionare in Theologie la Chievŭ, şi in Grecia. Intrândŭ pe scena lumei aŭ avutŭ o viaţâ fórte vrednicâ de insemnatŭ. Intorcânduse in Transilvania fu profesorŭ in Nâsâud, de acolo veni in Moldova, unde iarăşi ocupă postŭ de profesorŭ de limba latină, de aice la 1779, se duse la Constantinopolŭ unde se călugări; de acolo intorcânduse in Moldova la 1781 fu hirotonitŭ Ieromonahŭ şi rânduitŭ Predicatorŭ la Mitropolie; de aice la 1782, se duse in Rosia la Poltava, unde aŭ fostŭ rectorŭ şi profesorŭ de filosofie; de acolo la 1784, iarăşi vine in Moldova, unde Mitropolitulŭ Gavriil Calimahŭ îlŭ face Arhimandrit La 1788 iarâşi se duce la Poltava unde din noŭ se rândueşte Rector şi profesorŭ. La 1789, Amvrosie Arhiepiscopulŭ de Poltava aflânduse Mitropolitŭ in Moldova îlŭ chiamâ şi îlŭ face Arhiereŭ vicariŭ alŭ seŭ, cu titlu de Benderŭ şi Achermauŭ; la 1792 sinodulŭ şi guvernulŭ Rosiei îlŭ numi Mitropolitŭ Moldoveĭ. Dar dupâ inchierea pâcei cu Turcia, noulŭ Domnŭ alŭ Moldoveĭ îlŭ rădicâ şi îlŭ trimite cu excortà la Constantino-

Anii	Arhipăstorii

polŭ, unde nevoindŭ a se lepăda de protecţia Rosiei fu aruncatŭ in temniţe, de unde Ambasadoriulŭ rusescŭ eliberându-lŭ îlŭ trimisâ in Rossia, unde la 1793 fu rânduitŭ Mitropolitŭ al Hersonului şi a Crimei, iarâ la 1799 fu inalţatŭ la scaunulŭ Mitropoliei de Chievŭ, şi numitŭ intre intâii membrii ai sinodului, şi decoratŭ cu cavaleria sf. Andreiŭ, classa I. La 1803 din cauza bólei de bunâ voe se retrasâ in pensie la Odesa unde primea pe anŭ, dóue mii de galbini, pănâ la 1808.

1793 *Iacovu Stamati.* Acesta iarâşi fu Transilvanénŭ, şi viaţa lui cea interesatâ descriind'o pe larg Doctorulŭ C. Wolfŭ, trimitemŭ pe letori la acestŭ autoriŭ, şi la Hronica Huşilorŭ, pag. 312, 343.

1803. *Veniaminŭ Costachi.* Precum in cele politicesti Moldova aŭ avutŭ unŭ Domnŭ Mare pe Stefanŭ Vodâ, de aseminea in cele bisericesti ea aŭ avutŭ unŭ Mitropolitŭ Mare in persóna lui Veniaminŭ. Despre viaţa sa pânâ la suirea pe scaunulŭ Mitropoliei să se vadâ in Hronica Huşilor pag. 371—388.

Precumŭ este proverbulŭ românŭ, câ ţiua se cunóşte de diminéţa, de aseminea pe Veniaminŭ îlŭ cunóştemŭ de la intâia lui suire pe scaunulŭ Mitropoliei Moldoveĭ. Cea intâiŭ ocupaţiune a lui fu ca se lumineze de Clerulŭ spre

Anii	Arhipăstorii

a fi demnŭ de misiunea lui Apostolică. Pentru acésta elŭ la 1804 cu ajutoriul Domnitorului Moruzŭ strâmută soborulŭ Câlugâriţilor din Monastirea Socola de lângă Iaşi, la Monastirea Agapia intre munţi, iară in socola infiinţă scóla pentru pregâtirea Cliricilorŭ la Preuţie. In curândŭ la 1806 desch zânduse resbelŭ intre Rosia şi Turcia, Veniaminŭ la 1808 se retrase la Monastirea Némţu, de bună voea sa, spre a face locŭ unui Arhipâstoriŭ expertŭ pentru a conduce turma in timpulŭ resbelului.

1808 *Gavriilu Bănulescu*, adoua oara. Guvernul Rosiei, in timpulŭ acelui resbelŭ avândŭ nevoe de un pâstoriŭ ca Gavriilŭ, îlŭ scóse din a lui retragere în pensie şi îlŭ trimisâ Mitropolitŭ şi Exarhŭ a sf. sinodŭ peste amândóue principatele Moldova şi Valahia. Elŭ aice pentru a lui ajutoriŭ ş'aŭ fâcutŭ Arhiereŭ vicariŭ pe Dimitrie cu titlu de Benderŭ şi Acherman, şi aŭ pâstoritŭ amândóue ţerile pânâ la 1812 cândŭ inchiinduse pace intre Rosia şi Turcia, din cauza nâvâlirei Franţusilor in Rosia, şi remâindŭ, dupre tractatulŭ acelei pâcĭ, Basarabia sub stâpânirea rosiei, Gavriilŭ impreună cu vicariulŭ seŭ se retrasâ peste Prutŭ, şi fu rânduit de sf. Sinodŭ, Arhipâstoriŭ peste acea ţarâ, cu titlu de mitropolitŭ şi Exarhŭ a sf. Sinodŭ, avândŭ reşedinţa in Ki-

Anii	Arhipăstorī

şinâŭ, unde pâstori până la 1821. Când se trecu din viaţĭ.

1812 *Veniamin Costachi*, a doua órâ. La 1812 ducânduse Gavriilŭ, Veniaminŭ se intórse de la Monastirea Némţu la scaunulŭ Mitropoliei. Elŭ continuâ sistema sa Apostolicâ. Intorcânduse fraţiĭ Asecheştĭ, pe care elŭ ii ajutasâ aşĭ face studiile in strâinâtate, elŭ trimisâ pe celŭ maĭ mare anume Gheorghie in Transilvania spre a aduce profisorĭ pentru scóla sa din Monastirea Socola. Acesta adusâ pe Doctorulŭ V. Popŭ, V. Fabianŭ şi Hr. Flehtenmaherŭ. — Veniaminŭ aŭ trimesŭ pe Arh. Varlaamŭ Cuza la societatea biblicâ din S. Petersburg unde la 1819 tipâri Biblia in limba românâ şi Noulŭ Testamentŭ aparte, pe care le imparţi pe la preuţĭ. La 1821, incepând Ipsilanti revoluţiunea Grecéscâ din Iaşi, Veniaminŭ ca adăpatŭ de ideile scólelor Elenice formate in principate, sub Domniĭ Fanarioţĭ, pentru renaşterea şi eliberarea popórelor creştine din Orientŭ, nu potu remânea indiferentŭ la acea mişcare, şi elŭ insuşi incinsâ sabia lui Ipsilanti in Monastirea sf. Treĭ-Ierarhĭ din Iaşĭ. — Dacâ era atunce un alŭ doile Veniaminŭ in Bucureştĭ, credŭ câ Tudor Vladimirescu nu ar fi pututŭ paraliza opera ce era a fi salŭtarâ pentru toţi Creştinii, şi românia ar fi respunsŭ la adevarata eĭ mi-

siune de a fi Piemontele Orientului, fără de care deveni o nóuă Polonie — *minus Grecii, plus jidanii* !!!

Venindŭ in Moldova Jenicerii, Veniaminŭ îşi scăpă viaţa fugîndŭ in cognito la Moşia Mitropoliei Colencâuţii din Basarabia. Aice elŭ plângândŭ sórta ţereĭ tradusă opera intitulată *Funia intreită*.

După inchierea convenţieĭ de Achermanŭ, la 1822 punândusă Domnŭ pământénŭ Ión Sturdza, Veniaminŭ fu chiematŭ la scaunul seŭ, unde viindŭ afla scóla sa rèsâpită şi din cauza greutăţilor acelorŭ timpurĭ nu o putu deschide de câtŭ abie la 1832. In timpulŭ resbelului de la 1828 Veniaminŭ preşedândŭ Adunarea Obştéscă a Moldoveĭ conlucră ca in regulamentulŭ Organicŭ să se pună acele salutare articule: 411, 412, 413, 414, 415 etc. pentru Bissrică şi Clerulŭ român, care de ar fi fostŭ intocmaĭ executate, in altŭ feliŭ ar fi ajunsŭ Clerul din Moldova.

Veniaminŭ aŭ fostŭ Mecenatul Scolilor şi traducătoriŭ şi publicătoriŭ a maĭ multorŭ opere Eclesiastice, ca nimene altulŭ in Moldova, până la elŭ. — Elŭ aŭ imbunătăţitŭ splendórea cultuluĭ divinŭ, şi Anvonul Mitropolieĭ intóte Serbătorile, resuna de vócea acelui Massilon a Moldoveĭ: vestitulŭ predicatoriŭ Sofronie Bărbosulŭ. — Inse incepândŭ a se stre-

Anii	Arhipăstori

cura in Moldova o civilizaţiune de prin Cafinelile Apusului, Veniaminŭ ca ajŭnsŭ la adâncĭ bătrânaţe, după o păstorie de jumătate de seculŭ, fu nevoitŭ ademisiona la 1842 şi se retrase la Monastirea Slatina, unde trecu din acésta viaţă la 1846.

1844 *Meletie.* Acesta alesŭ fiindŭ la Scaunul Mitropoliei prin Simonie, fini păstoria sa la 1848 prin o mórte tragică.

1851 *Sofronie Miclescu.* Acesta fu un demnŭ păstoriŭ; sub elŭ Scóla luĭ Veniaminŭ din Monastirea Socola fu Organizată intr'un Seminariŭ Complectŭ cu optŭ Clase, şi la cele lalte Eparhii se făcu Seminariĭ câte de patru clase. Sub a lui preşedinţă Divanulŭ ad-hec din 1857 proclamă Unirea principatelor, susţinutŭ de neuitatulŭ seŭ nepotŭ Anastasie Panu, care era atunce membru a guvernului provizoriŭ a Moldoveĭ, şi in relaţiuni intime cu autoriul acesteĭ istoriĭ, ca unirea română se servéscă de Prologŭ a Unireĭ federative a Creştinilor de Orientŭ.

In fine venerabilulŭ Arhipăstoriŭ, apărândŭ Biserica de Spiritulŭ atheŭ ce incepusă a se propaga in ţéră, Prinţul Cuza vodă, no băgândŭ in samă că Arhipăstoriul prin'aceia îşi făcea datoria, îlŭ exilă la Monastirea Slatina. Adunarea ţereĭ indignată de acéstă nelegiuire îi votă o bună pensie, chiemândulŭ a vieţui

Anii	Arhipăstori

in Iași. Aice întorcându-se din cauza supărărei, incurându-se muri, și venerabilul locotenent de Mitropolit de atunce, Chessarie Sinadon Resmeriță *) îi celebră cu totu Clerulu ieșanu o cerimonia funebră in scaunulu Arhipăstoralu, cu o splendóre extraordinară, după care remașițile lui cu tótă pompa cuvenită, fu transportate la M. Némțu, unde, după dorința reposatului fu înmormântatu. — Finitulu acestui Arhipăstor fu un reu augurŭ pentru biserica și Clerulu român.

*) Presf: Chesarie Sinadon Resmiriţa este vrednic de insemnatu, pe lângă alte multe virtuţi păstorale, mai cu samă că elŭ acorda demnităţile bisericeşti numai persônelor ce le mirita prin concursŭ, şi aŭ inalţatŭ la trepta Arhieriei pe cinci din Arhimandriţii cei mai meritabili din Moldova, prin care inteligința Clericală se incurăjă şi luă o impulsiune şi o direcţiune salutară.

10104131

B). Arhipâstorii creştinilor ce au locuit pâmântul numitŭ Muntenia sau Valahia.

I. Acii cu reşedinţa in Sirmiŭ, Severinŭ, şi Râmnicu (Romansiana).

Anii	Arhipăstorii
85	*Sf. Apostolŭ Andronicu.* Acesta aŭ fost unulŭ din cii 70 de Apostoli, şi aŭ predicatŭ in Panonia şi Dacia (Vieţile sfinţilor la 17 Maiŭ).
275	*Irineiii.* Acesta fu martirizatŭ fiindŭ că aŭ Creştinatŭ pe un fiiŭ de Prefectŭ roman in timpulŭ luĭ Aurelian (Mitrop. ţereĭ de I. D. Petrescu, pag. 61).
325	*Theofilŭ.* Acesta aŭ asistatŭ la intăiulŭ sinodŭ Ecumenicŭ din Nicea (Sincaĭ tom. I. pag. 43).
358	*Ulfila.* Acesta aŭ fostŭ discipulŭ a luĭ Theofil, aŭ luatŭ parte la al doile Sinodŭ Ecumenicŭ, aŭ crestinatŭ pe mulţi din Goţi, aŭ tradusŭ in limba lor, parte din sf. Scriptură. (Filostorgius. Liber II. cap. 5).

Anii	Arhipăstorii
370	*Nichita.* Acesta aŭ fostŭ discipulŭ a lui Ulfila, aŭ fostŭ un mare predicatorŭ al Creştinismului, pentru care aŭ suferitŭ mórte martirică, (Dimitrie Fotino, istoria Daciei veche in limba Grécă, Viena 1818. tom I. pag. 175).
384	*Selinaiĭ.* Despre acesta mărturiseşte Socratŭ, cartea a V. cap. 23, şi Sozomen, Cartea VII, cap. 17).
404.	*Unilaiĭ.* Acesta fu hirotonitŭ Episcopŭ de Sf. Ioan gură de Aurŭ, (S. Ioan Hrisostomŭ, Epistola a 14, cătră văduva Olimpiada), din aceasta se vede, precum şi din Canonul 28 a Sinodului 4. Ecumenicŭ că Bisericile din Dacia Traiană era supuse jurisdicţiunii Patriarhului de Constantinopolŭ.
454.	*Sava.* Pe acesta lau martirizatŭ Atila. (Hronografulŭ Argeşului, partea I).
787	*Ursu.* Acesta aŭ asistatŭ la sinodul al 7 Ecumenicŭ, (Şincaĭ tom. I. pag. 143).

NB.) De aice inainte se vedŭ a fi fostŭ in Severinŭ mulţi Mitropoliţi, până la formarea principatului Valahieĭ de Radu Negru, inse din cauza tulburărilor acelor timpuri nu saŭ păstratŭ anii păstorieĭ lor; dar fiindŭ că după creştinarea Bulgarilor, Românii aŭ format un rigatŭ şi o Biserică cu ii, de acea Arhipăstorii lor, din acelŭ intervalŭ de timpu se se vadă in partea II, a acesteĭ istorii, pag. 39—47, unde am tratatŭ despre istoria bisericeĭ Bulgaro-române.

Anii | Arhipăstorii

II. Acii cu reşedinţa in Argeşŭ

1290 *Simeonŭ.* Radu Negru cu aĭ sei persecutaţi de proselitismul Ungaro-Catolicŭ, veni din Făgăraşŭ la Argeşŭ, aducândŭ cu sine pe Archiepiscopulŭ Fagaraşuluĭ Simion, (Folino, istoria românŭ pag. 6. şi Gherasim Episcopulŭ Buzeuluĭ in Panigericul seŭ de la 15 August 1820). După acésta aŭ păstoritŭ Mihail şi Efremŭ, acarora anĭ nu se ştiŭ (Mitr. ţereĭ de I. D. Petrescu. pag 75).

1362 *Anthimŭ I.* Propagandele luĭ Papa Inocentie VI, trecu de peste Carpati in Valahia; insâşĭ Clara Soţia luĭ Alexandru Bassarabŭ Voevodŭ, se Catholicisă. Acestŭ Domnitoriŭ, atâtŭ din Simţulŭ religiosŭ câtŭ şi din inţeleapta politică a predecesorilor seĭ, inţelegândŭ, că numaĭ o alianţă politico-religioasă intre Creştiniĭ orthodoxĭ de peste Dunăre, poate a asigura soarta ţereĭ sale, şi a o scăpa de Maghiariĭ, cariĭ aspiraŭ aşĭ intinde rigaiulŭ lor până la Dunăre şi Marea Neagră, se despărţi de Clara ce era dominată de Esuiţi, şi se insoţi cu oprincepesă din Serbia.

Dar pentru a asigura viitoriul ţereĭ şi maĭ bine, elŭ inţelesă că fără o Biserică bine instituită in Valahia, totul va remănea nestatorniculŭ. Aşa dar convocă un Sinodŭ mare compusŭ atâtŭ din Episcopiĭ ţereĭ câtŭ şi din alte

Anii | Arhipăstorĭ

părţĭ, la care statornici drepturile şi prerogativile Mitropoliei Valahiei. Iată cum Hronograful Argeşului descrie pe acelŭ memorabilŭ Sinodŭ.

„Şi saŭ adunatŭ la acestŭ pré cinstitŭ Soborŭ:
„Kir Kalistŭ pré sfinţitul Patriarhŭ alŭ Cetă-
„ţeĭ luĭ Constantin, şi Mitropolitulŭ Tîrnovu-
„luĭ, şi alŭ Dohroduşiĭ, şi alŭ Preslavuluĭ, şi
„alŭ Severinuluĭ, şi alŭ Belgraduluĭ şi mulţĭ
„sfinţĭ Arhiereĭ şi Egumenĭ aĭ ţereĭ ceĭ pra-
„voslavnice, ca să se ştie că pré cuviosulŭ
„Anthimŭ saŭ sfinţitŭ Mitropolitŭ alŭ Ungro-
„Vlahiei şi Exarhŭ alŭ Plaiurilor, şi stătăto-
„riŭ al Ankireĭ (sardiciei), şi jurară dreptŭ
„acea totŭ Clirosulŭ ţereĭ ascultare şi supu-
„nere Pre sfinţitului Mitropolitŭ Anthimŭ.

(Hronograful Argeşului despre începutulŭ Mitropoliei Argeşulŭĭ.)

Din această lucrare a acelŭĭ Sinodŭ, Tragemŭ doue inkieriĭ: 1. Ca Mitropolitulŭ Ungro-Vlahieĭ este Exarhŭ al Tronuluĭ Patriarhalŭ pentru Transilvania, 2-a că elŭ este Locoţiitorĭŭ, atuncea al Sardieĭ, şi acum a Kesarieĭ Capadocieĭ. Prin urmare Exarhatulŭ fiindu o Procură a Patriarhieĭ, şi Locotenenţa o obligaţiune onorabilă, nu trebue a înţelege abusivŭ Autocefalia Mitropoliţilor ţereĭ.

1389 *Timotheiŭ.* Despre acesta iată ce dice Meletie Mitropolitulŭ Atheneĭ, în istoria sa bise-

Anii | Arhipăstorii

riceasca: „Antonie IV. Patriarhulŭ Constanti-
„nopolului, in timpulŭ cărnia la anulŭ 1389,
„Fevruarie 15, Timotheiŭ al Ungro-Vlahiei
„imbrăcănduse la boală in shima ce mare,
„insănătoşinduse şi fiindŭ in intregimea min-
„tei, saŭ ertatŭ ca se aibă Arhierie ca mai
„inainte, căci aşa saŭ judecatŭ de Soborŭ“.
(Istoria Bisericească a lui M. M: Atheniei, in greeşte tom. III cap. 15. §. 7. pag. 239.) De aice iarăşi să vede că Exarhatulŭ şi Autocefalia nu implica o independenţă absolută, dupre cum unii abusivŭ inţelegŭ, căci atuncé sar adopta un principŭ de shizmă, şi contrariŭ istorieï.

1412 *Macarie I.* Despre acesta se aminteste in Documentele Mitropolieï.

1436 *Mitrofan I.* Acesta aŭ asistatŭ la Sinodul de Florenţa. (Mitrop. ţereï de I. D. Petrescu pag. 80.)

1465 *Iosifŭ.* Despre acesta se aminteşte in Documentele Mitropolieï.

1483 *Macarie* II. (Acoloşi).

1495 *Sf. Nifonŭ.* Acesta fiindŭ mai inainte in două rânduri Patriarhalŭ Constantinopolului şi căđindŭ sub urgia Sultanului Baiazetŭ, fu inkisŭ la temniţă in Andrianopolŭ. Trecăndŭ prin acelŭ oraşŭ Radu celŭ Mare, in călătoria sa la Constantinopolŭ pentru a face pace, mijloci la Sultanulŭ alŭ elibera şi aducăndulŭ

Anii	Arhipăstorii

in Valahia ilŭ pusă Mitropolitŭ. Elŭ dădu o nouă organizare Clerului, insă din causa strictei păziri a legei se invrăjbi cu Radu Vodă, care după 4 ani de Arhipăstoratŭ ilŭ alungă din Scaunŭ, şi ducănduse la Sf. Munte acolo repausă; insă după moartea sa făcănduse mai multe minuni la Mormăntulŭ seŭ, Biserica ilŭ glorifică cu nume de sfîntŭ, şi Neagu-vodă, succesorul lui Radu, aduse parte din Moaştele sale şi le aşedă in Biserica Mitropoliei de Argeşŭ.

1501 *Maximŭ.* Elŭ era din familia prinţilor Serbiei, şi Radu Vodă puindu'lŭ Mitropolitŭ, l'aŭ intrebuinţatŭ şi in misiuni politiceşti, trimiţindulŭ solŭ la Bogdanŭ III, Domnulŭ Moldoveĭ şi la Vladislavŭ II regele Ungariei, inse Mihnea Vodă. Succesorului Radu nevedindulŭ bine, ca unulŭ ce fusese amicŭ al acelui Domnŭ, ii dădu a inţelege, că nu este bine văzutŭ de Turci ca unulŭ ce era neamŭ cu Prinţii Serbiei, şi aşa ii făcu drumŭ se meargă intr'o misiune Diplomatică in ungaria, unde Macsimŭ remase in Sirmiŭ. (Engel in antiquit. Istor. Val. partea I. pag, 192).

1510 *Macarie* II. Sub acestŭ Mitropolitŭ Neagu Vodă strămuta reşedinţa Mitropoliei dela Arceşŭ la Târgovişte, cu o mare pompă, dorindŭ ca Ctitoria lui se remână Kinovie de Monahi (Mitr. ţerei de I. D: Petrescu pag. 85).

Anii	Arhipăstorĭ

III Acii cu reşedinţa in Târgovişte.

1524 *Ilarionŭ*
1551 *Ananie.*
1560 *Efremŭ.*
1566 *Daniilŭ,*
1569 *Ecthimie.*
1578 *Serafimŭ.*
1586 *Mihailu.*
1590 *Nichifonŭ.*
1595 *Ecthimie.*
1605 *Luca.*

A acestora abie anii suirii pe scaunŭ li se cunoscŭ din Condicile şi Documentele Mitropolieĭ Ungro-Vlahieĭ.

1629 *Grigorie.* Sub Arhipăstoratul acestuia se tipări cea intăiŭ cazanie română in Valahiea la 1631.

1637. *Theofilŭ.* Cu bine cuvăntarea acestuea se publică in Tipografia din Monastirea Govora o prescurtare, din Pravila bisericească. (Mitr. Ţereĭ. de I. D. Petrescu pag 99.) Acesta aŭ fostŭ mai inainte Mitropolitŭ la Alba-Iulia in Transilvania.

1648 *Stefanŭ I.* Elŭ fu tipografulŭ care tipări cele intăiŭ cărţi române mai sus mencionate, şi făcânduse Episcopŭ de Buzeŭ îşi păstră pronumele de Tipografŭ. publicândŭ o a doua Cazanie română in Târgovişte, la 1645. Matheiŭ Basarabŭ veḑindŭ în elŭ un demnŭ păstorŭ ţĭ înălţă dupre canóne, la Trépta de Mitropolitŭ; în acéstă demnitate elŭ conlucra la publicarea pravileĭ ceĭ marĭ, (Nomecanonulŭ) fu 1852; şi în acelaşi anŭ, hirotoni pe Da-

Anii | Arhipăstorii

niilŭ de Mitropolitŭ a Trausilvaniei. Acesta după o Arhipăstorie de 20 de ani îşi lăsă un strălucitŭ nume în isloria Bisericei şi a renaşterei literaturei române. Acesta ca păstoriŭ adatŭ în Aşemintele Bisericei orthodoxă ştiu şi recunoscu Canonicile legături a Mitropoliei sale cu Patriarhulŭ de Constantinopolŭ, precum se probézŭ din titlulŭ seŭ pe care îlŭ punea la prefaţa cărţilor bisericeşti ce publică: Iatălŭ:

Stefan cu mila lui D-deu Arhiepiseopu Mitropolitu alu Târgoviştei, Plaiului şi a tótă Ungro-Vlahia, Exarhul sfântului scaunu Apostescu alu Constantinopolului. — (Mitr: Ţerei de I. D. Petrescu, pag. 98—106).

1668 *Theodosie.* Radu Leon voevod pentru a linişti spiritulŭ poporului intartatŭ in contra străinilor cedă boerilrŭ Cantacuzineşti, carii era cii mai cu infuinţă de afi alesŭ Mitropolitŭ o rudenie a lor Theodosie, Igumenulŭ Monastirei Argeşulŭ. Partitul naţional avândŭ in frunte pe acest Mitropolitŭ ceru departarea străinilor din funcţiunile politiceşti şi bisericeşti. Aceştia spre reshunare pără la Patriarhie pe Mitropolitulŭ Theodosie. că ar fi usurpatŭ dreptурile Episcopilor Eparhioţi, ţicândŭ că dupre obiceiulŭ ţerei din aceştia ar trebui a se elege Mitropolitulŭ. Intru aceste viindŭ Domnŭ adoua óră Grigorie Ghica, inimicŭ a Cantacuzineşti-

Anii | Arhipăstori

lor din intăia sa Domnie, exilă pe Mitropolitulŭ Theodosie la Monastirea Cozia şi pusă in locululŭ luĭ pe proin Episcopulŭ de Râmnic Dionisie, de naţiune grecŭ. —

Acesta murindŭ in curândŭ se puse Mitropolitŭ Varlaamŭ, Episcopulŭ de Râmnicŭ, care armoniză cu străiniĭ Grecĭ. După Grig. Ghica viind de la pórtă Domnŭ Duca Vodă, acesta strămută pe Theodosie de la M. Cozia la M. Tismana, metania sa. Sase anĭ de la 1673 până la 1679, patriotululŭ Arhipăstoriŭ suferi exilululŭ, cândŭ Providenţa Divină, pentru a lui mângâere şi a ţereĭ, înălţă la Domnie pe rudenia sa Şerbanŭ Cantacuzinŭ. Acesta indată ceru judecată de la Patriarhulŭ Dionisie II, care trimeţindŭ din partea sa pe Mitropolitul Maronieĭ şi pe Marele Logofătŭ a Patriarhieĭ, Domnulŭ adună Soborŭ mare de Arhiereĭ, Arhimandriţĭ, Egumenĭ şi boeriĭ ţereĭ, care disculpă pe Theodosie, după care Varlaamŭ depunindŭ cârja inaintea Soboruluĭ, Domnulŭ o luă şi o dădu luĭ Theodosie. (Fotino tom II pag: 127—128.)

Theodosie lămuritŭ ca aurulŭ in ulce in scóla ispitilor şi a martiruluĭ, luândŭ cârja păstorieĭ de indată se incungiură de tótă inteligința Clerutuĭ de atunce, se puse la lucratŭ şi publicatŭ cărţĭ. la imbunătăţirea sorţeĭ Clerului, la impodobirea bisericilor, şi la inaintarea in

Anii | Arhipăstori

funcţiunele ei pe Cliricii cii mai eminenţi, spre incurăjarea meritului şi a virluţei. Cu concursulŭ lui se publică Biblia, Evanghelia şi Apostolulŭ care se impărţi in dar pe la Prenţi; şi cu publica mulţămire păstori până la 1709, cândŭ se trecu din acéstă vieţă, lăşându in memoria posteritătei Icóna de modelŭ a unui adevaratŭ Arhipăstoriŭ, pe care laŭ invrednicitŭ D-ţeŭ inpăstoria sa a hirotoni patru mitropoliţi pentru Transilvania: anume Iosifŭ, Iosafŭ, Sava şi Varlaam, şi patru Episcopi pentru Valahia, intre care şi pe Vestitulŭ Anthimŭ Ivirénulŭ, care ajunsă după elŭ Mitropolitŭ a Ungro-Vlahiei (Mitr. Terei de I. D. Petrescu, pag. 109—111).

1709 *Anthimŭ II.* In grele timpuri, in grele imprejurări, se sui pe scaunulŭ Mitropoliei acestŭ Arhipăstoriŭ martirŭ. Pe de o parte elementulŭ elinŭ, după perderea Imperiului de Bizantŭ, se refugiésă dincóce de Dunăre ca intr'o cetate, pentru aşi repara puterile; Dunărea îi inlesnisă a pune mâna mai intâiŭ pe comerţŭ, cu care ajutaţi, pusâ mâna şi pe Politică in Romenia; iară pe de altă parte elementulŭ româuismului aţiţatŭ in Transilvania de Catolici ca pe fiii Romei sei tragă către Roma, şi de Luterani ca ii se aibă serviciul divinŭ in limba poporului; aceste idei trecu

Anii | Arhipăstori

Carpaţii dincóce, unde se intâlni cu Elinismul Aceste dóue mari ideĭ se luptă intre sine pănă ce se intâlni Tudor Vladimirescu cu Ipsilanti la 1821.

Lupta acestorŭ dóue ideĭ avu resultatulŭ că Cantimirii Moldoveĭ suferu cotrastrofa laĭ Petru celŭ mare a Rosieĭ de la Ţuţiora, lângă Prutŭ, iarĕ Brancovenii din Valahia cari eru aplicaţi câtrâ Austria, avu finitulŭ Martirului in Constantinopolŭ.

In mijlocului combatereĭ acestorŭ dóue elemente in principate, Turcii inţelegându că partitulŭ Moldovanŭ cautâ scapare de la Rosia, iarĕ partitulŭ Munténŭ de la Austria. se decisă a susţine elementulŭ Elinŭ, care prinsese rădăcini şi in comerţŭ şi intre boeri. — Antim deci trebui se cadă jertfĕ ca şi Dossitheiŭ a Moldoveĭ. — Politica Musalmanĕ protegea pe Prinţii şi boerii grecii din Valahia. Antim ca Discipulŭ a lui Theodosie, ce era de Partitulŭ naţionalŭ, urmă sistemulŭ Apostolului (Starețului) seŭ, şi sub Domnia lui Stefan Cantacuzinŭ făcu maĭ multe imbunătăţiri pentru Clerulŭ român. (Istoria română din Kişinĕ pag. 294).

Intre aceste resbelul de la Prutŭ din 1711 dădu Turcilor o putereabsolută in Principatele Dunărene. Se orândui Domnitoriŭ deadreptulŭ de câtră Pérta Othomană dintre Fanarioţii

ce servé maĭ intâiŭ ca Dragomanĭ in Ministeriul Vizirului. Aceştia deşi era nevoiţĭ a sătura Jăcomia Musulmană, totuşi cauta face oare care legătură intre Creştinii din principate, cu acei din Oientŭ. Viditele patriarhilor răsăritului prin principate, daniile ce făcea Domnitorii ţereĭ la locurile sfinte, incă maĭ inainte de venirea Fanarinţilor la tronŭ, era un programŭ vechiŭ pe care şi aceştia îlŭ urmărea. Anthimŭ transportat de Zelulŭ seŭ naţionalŭ, scâpând din vedere invăţătura Apostolului ce ţice că: in Biserica lui I. Hristos nu este nime nicĭ Iudeŭ, nicĭ Elinŭ, nicĭ Varvarŭ, ci toţi una in Iisus-Hristosŭ, care aŭ proclamat de pe Cruce infrăţirea Popórelor, comisă un faptŭ care in urmă îlŭ costă multŭ: Nicolaĭ Mavrocordat, intăiulŭ Domnitoriŭ impusŭ de Turcĭ, viind din Constantinopol aduse cu sine pe un Patriarhŭ al Alexandrieĭ. Acesta dorind intru una din ţile a liturghisi la o biserică, făcu despre acésta cunoscut cu o ţi maĭ inainte preuţilor acelei biserici pentru regulă dupre canónele bisericeştĭ. Aceştia făcu cunoscut Mitropolitului Anthimŭ acéstă dorinţă patriarhală. Anthimŭ fără a declara de maĭ inainte consemţimântulŭ seaŭ refuzulŭ seŭ canonicŭ, tăcu şi adoua ţi desdiminéţă mersă şi incepu serviciulŭ divinŭ elŭ insuşĭ, aşa incât când veni Patriarhulŭ Liturghia era făcută pe jumătate Patriarhulŭ remasă uimitŭ şi ruşinatŭ. Ma-

vrocordatŭ mistui greŭ acest alacŭ. care indirectŭ vinea şi in persóna lui. Urmâtórea intâmplare fu şi mai gravâ.

In vara anului 1716 Austriacĭ intrând cu armatele lor in Valahia. Mavrocordatŭ alergă peste Dunâre, fiindŭ că cea mai mare parte din Boerĭ se dăduse in partea Austriei. In călĭtoria sa intâlni la Cĭlugăreni pe Mitropolitul Anthim care se intorcea de la Giurgiŭ. Printulŭ rugâ pe Mitropolitŭ sel intovărăşască in retragerea sa. Anthim nu voi. Mavrocordatŭ venindŭ incurând de peste Dunăre cu armata Turciască, pusă pe M. Anthim la inchisóre şi prin decisiunea sinodului din Constantinopolŭ din luna August 1716 fu trimis inexilŭ la muntele Sinaĭ, pre cum se vede din condica cea veche a hirotoniilor din Mitropolia Ungro Vlahieĭ, pag. 33, şi 34 (Fotino tom II pag. 311 şi 312 in Greceşte). Unĭĭ ţicŭ că Turcii trecândulŭ peste Dunăre l'arŭ fi inecat. — Unĭĭ ţicŭ că fiindŭ că, Anthim avea porecla Ivirénul, ar fi fost de Origină din Iberia de lângă Caucazŭ, când din contra elŭ purta acé porecă ca monahŭ Român cu metania din Monast: Ivirulŭ.

1716 *Milrofanĭ*. Acesta maĭ inainte aŭ fost Arhiereŭ titular de Nisis, apoĭ după scóterea luĭ Anthimŭ saŭ alesŭ şi saŭ rânduitŭ Mitropolitŭ Ungro-Vlahieĭ (Ist. Bis. de Lesviodax pa. 402)

Anii	Arhipăstorii
1720	*Daniilŭ.* Acesta din Igumenŭ a Mons. Aninósa saŭ alesŭ şi rânduitŭ Mitropolitŭ şi cu a luĭ bine cuvântare saŭ tipărit o parte din Triodŭ şi saŭ datŭ in darŭ pe la Biserici. (Acoloşi).
	IV Acii cu reşedinţa in Bucureşti
1732	*Stefanŭ.* Acesta aŭ fost Eclisiarhŭ a Mitropolieĭ, apoi Episcopŭ de Buzeŭ, dupâ care saŭ ales şi rânduitŭ Mitropolitŭ. (Acoloşi).
1738	*Neofitu* Acesta aŭ fost Arhiereŭ titular alŭ Mireĭ, de naţiune grecŭ; elŭ aŭ asistat şi ubscrisŭ la Adunarea ce aŭ vo tat disrobirea ţeranilor românĭ. (Acoloşi).
1754	*Filuret I.* Acesta aŭ fost de naţiune grec (Acoloşi).
1760	*Grigorie.* Acesta maĭ înainte aŭ fost Arhiereŭ titular al Mireişi de naţiunea Română. Elŭ ca Mitropolit saŭ dusŭ la S. Petersburgŭ intro deputaţiune cu Mihaĭ Cantacuzinŭ şi Nicolaĭ Brâncovénu, la Impă ătésă Ecaterina II.—In timpul luĭsaŭ adus de Generalul rusŭ P. Saltâcov din Bulgaria in Bucureştĭ Móştele sf. Dimitrie Basarabovŭ, şi saŭ aşeḑatŭ in Biserica Mitropolieĭ, pe care acestŭ Mitropolitŭ la 1786 l'eaŭ imbrăcat in argintŭ. Acestui Mitropolitŭ şi după elŭ urmăşilor luĭ saŭ datŭ de sinodulŭ de Constantinopolŭ, in locŭ de titlu celŭ avea al Anchireĭ acelŭ de alŭ Kessarieĭ Capadochieĭ, ca maĭ de inaltă tréptă lă şedinţele sinodulu (Acoloşi).

Anii	Arhipăstorii
1787.	*Cosma.* Acesta din Episcopŭ a Buzeului saŭ alesŭ şi rânduitŭ Mitropolitŭ (Acoloşi).
1792	*Filaretŭ II.* Acesta mai intâiŭ aŭ fostŭ Arhiereŭ titular al Mireĭ, apoĭ Episcop al Râmnicului, şi in urmă saŭ ales şi rânduit Mitropolit (acoloşi).
1796.	*Dositheiŭ,* Acesta aŭ fostŭ de naţiune grecŭ şi dupâ ce aŭ servitŭ in ţeară trecând prin tóte treptele bisericeşti, in urmă din Episcopŭ de Buzeŭ saŭ alesŭ şi rânduitŭ Mitropolitŭ şi aŭ păstoritŭ până la 1810. când fiind oştile ruseşti in ţeară saŭ scosŭ din scaunŭ şi saŭ rânduitŭ in locultŭ lui Ignatie. care mai inainte aŭ fostŭ mitropolitŭ de Artis. din partile Ioniei; iară Dosotheiŭ trecândŭ la Braşov, aŭ petrecutŭ acolo până la 1826, cândŭ trecânduse din acésta viaţă aŭ lăsatŭ prin testamentŭ o sumă de bani din care aŭ orâdult Epitropilor de aŭ cumparatŭ in Valahia moşia Lunguleţulŭ, a căriea venitŭ laŭ destinat pentru trimeterea a unuĭ numerŭ de tineri, pe totŭ anulŭ, la invăţăturĭ, in străinătate.— Sub acestŭ Mitropolitŭ saŭ tradusŭ şi publicat mal multe cărţi bisericeşti, avândŭ apropieţi pe lângă sine pe vestiţii şi invaţaţii monahi din Monast: Némţu, Gherontie şi Grigorie. (Acoloşi).
1810	*Ignatie.* Acesta aŭ fostŭ de naţiune grecŭ şi ca unulŭ ceşi perduse Mitropolia din Turcia, guvernulŭ Rosieĭ ce stăpânea atuncea Valahia

Anii	Arhipăstori
	laŭ pusŭ acolo Mitropolitŭ; inse incluindusă pacea la 1812 saŭ retrasŭ la Viena (Acoloşi).
1813	*Nectarie* Acesta aŭ fost de naţiune grecŭ şi din Episcopŭ alŭ Râmniculuĭ aŭ fostŭ ales şi rânduitŭ Mitropolitŭ. La 1819 Maiŭ I. aŭ dat dimisiune şi la 1821, din cauza revoluţiuneĭ de atunce aŭ trecutŭ la Braşovŭ, unde la 1825 saŭ mutatŭ din acéstă viaţă. (Acoloşi).
1819	*Dionisie Lupu.* Acesta aŭ fostŭ maĭ intăiŭ Arhiereŭ titularŭ alŭ Sevastieĭ, şi după dimisionarea lui Nectarie aŭ fostŭ ales şi rânduit Mitropolitŭ la 1819; iară la 1821 din cauza revoluţiuneĭ greceştĭ aŭ fugitŭ la Braşovŭ de unde chiar după ce saŭ făcutŭ linişte în ţéră şi Domnie pământéná, nu aŭ voitŭ a se intórce in patrie, de şi in maĭ multe rânduri aŭ fostŭ chiematŭ la scaunul Mitropolieĭ; după care Ţeara aŭ fostŭ nevoită a alege şi rândui Mitropolitŭ pe Ierodiaconulŭ Grigorie despre care se va vorbi in urmă.
	Dionisie inse la 1827 intorcânduse in patrie isaŭ datŭ pentru susţinere Monastirea Dealu şi la 1831 saŭ trecut din acéstă viaţă. in Bucureşlĭ. Elŭ aŭ publicaţŭ maĭ multe cărţĭ şi aŭ trimisŭ in străinătate maĭ mulţĭ tinerĭ la invăţătură intre carii fu şi Arhiman. Efrosin Poteca. (Acoloşi).
1823	*Grigorie.* Acesta aŭ fostŭ cu metania din Mo-

Anii	Arhipăstorl

nastirea Némțu, și după ce impreună cu E-vlaviosulŭ și invațatulŭ scŭ stareț aŭ fâcutŭ o călătorie scientifică pe la sfintele locurĭ din Orientŭ, aŭ petrecutŭ amândoi in ocupații de traduccrĭ și publicărĭ de cărți religióse, parte pe lângă Mitropolitulŭ Veniaminŭ din Iași, parte pe lângă Mitropoliții Dositheiŭ și Dionisie din Bucureștĭ, iară după trecerea lui Gherontie din viață Grigorie se retrasă la Monastirea Căldărușenii. — De aice elŭ la 1823, in timpulŭ Domnieĭ lui Grigorie Ghica fu alesŭ din Diacon și hirotonitŭ Mitropolitŭ a Ungro-Vlahieĭ, după repetatele refuzărĭ a lui Dionisie de a se intórce la scaunulŭ Mitropolieĭ. — La 1829 aflânduse armatele rosienești in principate, in resbelŭ cu Turcii, guvernulŭ Rosienescŭ scósă pe Grigorie din scaunŭ și îlŭ dusă in Basarabia, unde la 1833 de același guvernământŭ fu adusŭ inapoĭ și pus in scaunul Mitropolieĭ, pe care o păstori până la 22 Iunie 1834 când se trecu din acéstă viață. — AcestŭVenerabilŭ Arhipăstoriŭ in cursulŭ vieței sale și cu concursulŭ starețului seŭ aŭ tradusŭ și publicatŭ un numer de 20 opere bisericești intrecânduse intru acésta, precum și in milostenie cu Veniaminŭ a Moldoveĭ. Dovadă despre a lui milostivire este că după mórtea sa nu saŭ aflatŭ la elŭ nici o avere.

Anii	Arhipăstorii
1840	*Neofitŭ I.* Acesta din Episcopŭ alŭ Râmnicului fiind alesŭ şi rânduitŭ Mitropolitŭ aŭ păstorit până la 1848. cândŭ evenimentele de atunce puindulŭ in fruntea mişcărei republicane, după care restabilinduse guvernulŭ, elŭ fu scos din scaunŭ după judecata sinodului Patriarhalŭ de Constantinopolŭ, şi in locŭlŭ luĭ se alesă la 1851 actualulŭ Mitropolitŭ Nifon ce fusŭssă mal inainte Arhiereŭ titularŭ.

Nifon

Calinic (Miclescu)

Iosif. (Gheorghian) T.R ONU

Ghenadie Petrescu

Iosif Gheorghian II.a oară

C) Arhipâstorii creştinilorŭ de pe teritoriul numitu Transilvania.

I. Arhipăstorii din începutulu Creştinătăţe ipănă la 1481 sunt totu acii ce au reşedutu in Sirmiu şi Severinu, şi carii sau arătatu mai susu.

II. Acii cu reşedinţa in Alba-Iulia.

1479. *Ioanikie.* Acesta aŭ mijlocitŭ şi aŭ capatatŭ de la Matheiŭ regile Ungarieĭ un decret de aparare pentru Orthodoxiĭ din Transilvania (Istoria bisericéscă a luĭ Saguna tom. II pag. 85).

1557 *Stefanŭ I.* Sub Arhipăstoria acestuia Isabela regina Ungarieĭ aŭ datŭ un Decretŭ de scutélă Episcopuluĭ Orthodoxŭ Hristofor (Acelaşi autoriŭ tom II. pag. 97).

1559 *Ghenadie.* Sub Arhipăstoria acestuia la 1580 se publică cea intăiŭ cazanie in limba română (Saguna tom II pag. 67).

1621-[illegible] *Theofilŭ I.* Acesta maĭ in urmă aŭ fost Mitropolitŭ in Valahia la Târgovişte, (Mitr. Ţereĭ de I. D. Petrescu pag. 129.)

Anii	Arhipăstorĭ
1643 (637)	*Stefanŭ Simonŭ.* Acesta la 1648 tradusă noulŭ testamentŭ in limba română şi prin suferinţile sale pentru apararea Orthodoxieĭ de cătrŭ Luteranĭ şi Calvinĭ se făcu nemuritoriu in istoria Transilvanieĭ (Şaguna tom. II. pag. 104).
1652	*Danilŭ.* Acesta de aseminea suferi persecuţiĭ de la Reformaţi, de a cărora strâmtoriri arŭ fi fugitŭ in Valahia. (Şaguna tom. II. pag. 104.)
1656	*Sava II. Brancovénu.* Acesta aŭ călătoritŭ in Rosia după milostenie şi cu sprijinulŭ rudelor sale din Valahia, aŭ ajutatŭ biserica transilvană, pentru care elŭ aŭ suferitŭ ca un martirŭ (Şaguna tom. II. pag. 105—110.
1680	*Iosifŭ.*
1682	*Iosafŭ.*
1684	*Sava III*

Mit. ţereĭ de I. D. Petrescu pag 129.

1687 *Varlaamŭ.* In timpulŭ seŭ cu tóte că prinţi reformaţi desfiinţase Monastirile care era cetăţile de unde se apăra Orthodoxia, totŭ saŭ maĭ apăratŭ biserica de Reformaţi, fiind că atunce Transilvania saŭ supusŭ Austrieĭ carea ca putere Catolică combătea pe Reformaţi (Şaguna tom II. pag. 110—127).

1693 *Theofilŭ.* Transilvania devenită sub Austria Catolică se incepu luptele cu Ezuiţii, şi Theofil avu slăbăciunea a ceda în óre care punturi. (Şaguna tom. II. pag. 127—135).

1698 *Athanasie Apostolulŭ.* Pare că se simţise la Exarhulŭ Patriarhalŭ. Mitropolitulŭ Ungro-Vla-

Anii	Arhipăstorii

hiei slăbăciunea lui Theofilŭ, de aceea la hirotonia luĭ Athanasie pe lângă jurământulŭ depusŭ de elŭ i se dădusă de Patriarhul Ierusalimului şi osebită invăţătură inscrisŭ: Elŭ inse intorcânduse Mitropolitŭ la Alba-Iulia renegĭ toate şi primi Unia. (Şaguna tom. II. pag. 135—167).

După aceasta aprópe de un seculŭ Românii Orthodoxi din Transilvania se păstori parte de Arhiereĭ hirotoniţi pe ascunsŭ in România, parte de Locotenenţi a Episcopuluĭ Orthodoxŭ din Pesta. Atâtŭ pe aceştia câtŭ şi pe definitiviĭ Arhipăstorĭ ai Transilvaniei iam amintitŭ in acéstă istorie sub titla *Transilvania*.

NB. In acéstă Hronologie nu am inscrisŭ de câtŭ numaĭ pe Arhipăstorii ce saŭ pututŭ proba prin Documente istorice. — Viitoriul póte că va descoperi şi alţiĭ.

ERATA.

faţa	ran.	erat.	indreptări.
2	9	ceĭ	ce.
4	23	părarea	părerea.
4	23	amineşte	aminteşte.
9	2	cel	cee.
9	27	împărătorulŭ	aminteşte.
10	7	domnid	domnind.
10	14	Dociel	Daciel
13	13	Darotheiŭ	Dorotheiŭ.
14	19	episcopiĭ	Episcopŭ.
23	26	ocupură	ocupară.
28	14	de cât la	de cât pânŭ la.
31	5	dincoace	dincolo.
41	7	să nu se mésca	se nu se numéscă
53	22	Tomânii	Românii
53	26	Bulgao-Tomân	Bulgaro-Român.
57	27	Tomânii	Românii
60	3	Tomânii	Românii
60	18	Toman	Roman
76	6	al naínte	maĭ 'naínte
76	6	ieranilor	ţeranilor
115	9	domnitorilor	demnitarilor

faţa	rân.	erat.	indreptări.
117	4	Il	El
118	10	acolo	acelə
120	13	aprogat	abrogatu
137	13	Rudu	Radu
141	31	feterniḑarea	fraterniḑarea
142	8	fedorativă	federativă
182	9	ingreesce	ingreceşte
183	26	Arceşŭ	Argeşŭ
185	5	adatŭ	adâpatŭ
185	14	Aposlescŭ	Apostolescŭ
188	6	Cotrastrofa	Catastrofa
189	5	Orientŭ	Orientŭ
189	8	Tanarinţilorŭ	Fanarioţilorŭ
191	11	ubscrisă	subscrisă
19	18	impââtésa	impâràtésa

Bayerische Staatsbibliothek München